

รักชาติ ยอมสละแม่ ชีวิ

DCID LIBRARY

0000008614

ก ๙๖๙.๓

ม : ศ

ว ๘๖๖๖

ด-๖

กรมวิชาการ

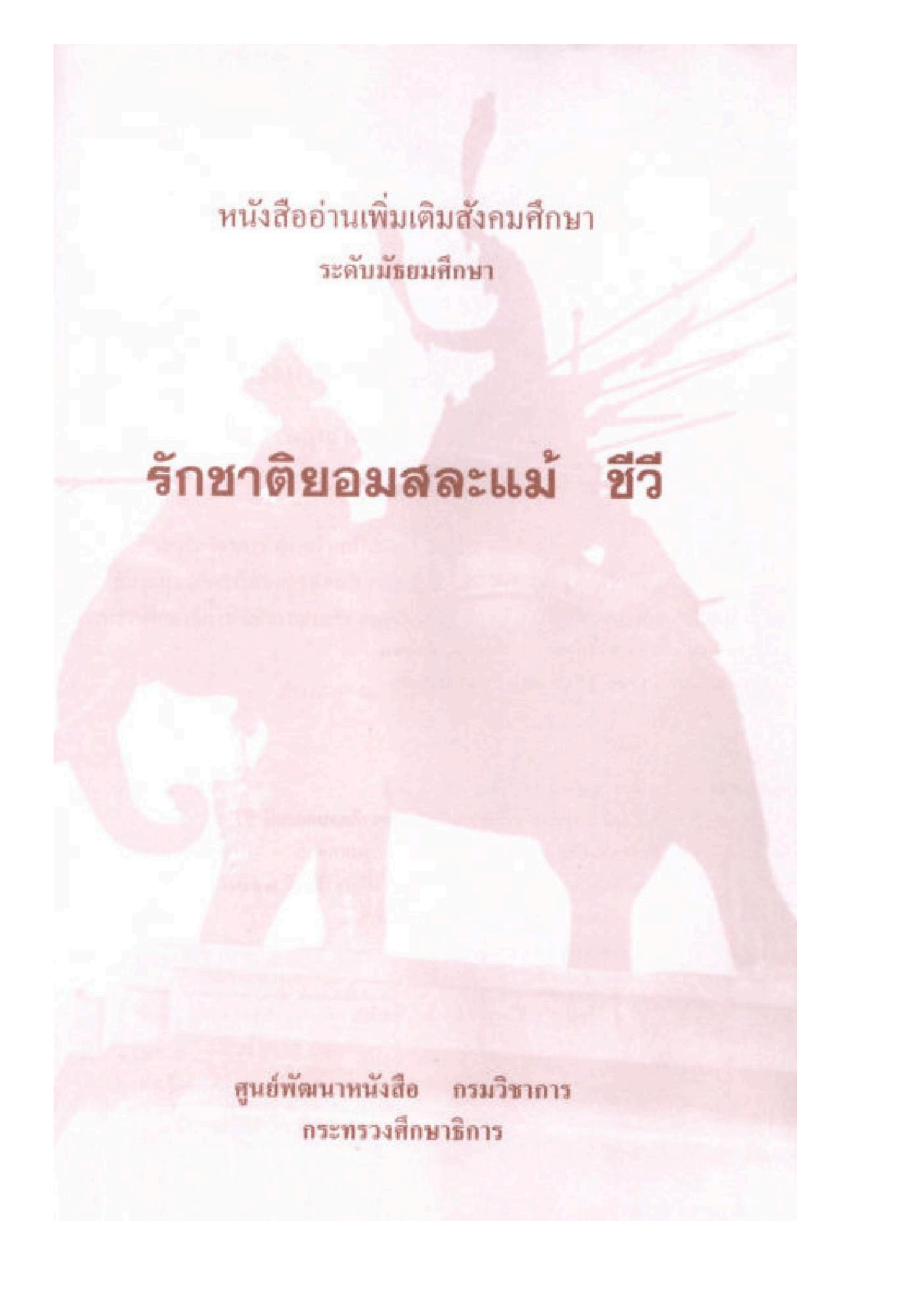
กระทรวงศึกษาธิการ

วุฒิชัย มุตศิลป์

รักชาติยอมสละแม่ ชีว

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา

ระดับมัธยมศึกษา

รักชาติยอมสละแม่ ชวี

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

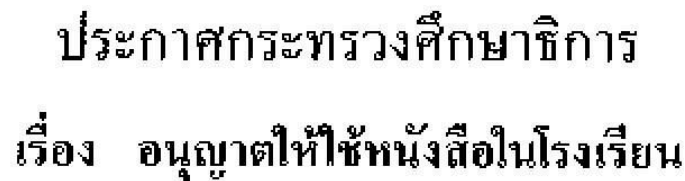
รักชาติยอมสละแม่ จีวี
ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ

© ลิขสิทธิ์ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๓๘
ISBN 974-268-1068

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
๒๕๔๕ ถนนลาดพร้าว เขตบางกะปิ กทม. ๑๐๓๑๐
นายสมมาตร มีศิลป์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๓๘

๕๕๕.๓ วุฒิชัย มูลศิลป์
หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา รักชาติยอมสละแม่ จีวี
ระดับมัธยมศึกษา / วุฒิชัย มูลศิลป์.-- กรุงเทพฯ :
ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๘.
๑๓๖ หน้า. ภาพประกอบ ; ๒๓.๕ ซม.
ISBN 974-268-1068

๑. ไทย-ประวัติศาสตร์. ๒. ชื่อเรื่อง

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘

(หมายเหตุ กลุ่มประเสริฐ)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน

ปลดภาระทรวงศึกษาธิการ

1. 1000 2000 3000 4000 5000
 6000 7000 8000 9000 10000
 11000 12000 13000 14000 15000
 16000 17000 18000 19000 20000

คำนำ

หนังสือเรื่อง รักชาติยอมสละแม่ ชีวี เล่มนี้ กรมวิชาการจัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยได้รับพระราชานุญาตจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เชิญบาทแรกของโคลงสี่สุภาพในบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง กษัตริยานุสรณ์ เป็นชื่อหนังสือ กรมวิชาการรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม

กรมวิชาการได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์ ในการเขียนหนังสือเล่มนี้ และได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ พ่วงพิศ ในการตรวจ หนังสือเล่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าชาติไทยสามารถดำรงความเป็นชาติมาได้จนตราบเท่าทุกวันนี้ เนื่องมาจากความเฉลียวฉลาด ความกล้าหาญ และความเสียสละของผู้นำชาติและประชาชนชาวไทยแต่ละยุคสมัย เป็นอุทาหรณ์และข้อเตือนใจให้คนไทยในปัจจุบันจะต้องรักษาชาติและสร้างความเจริญให้วัฒนาถาวรสืบต่อไป

หนังสือเล่มนี้ได้ประมวลเหตุการณ์สำคัญๆ ในประวัติศาสตร์ชาติไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละช่วงเวลาสะท้อนให้เกิดความตระหนักว่า อันตรายที่จะบั่นทอนความมั่นคงของชาติมิได้เกิดจากภัยภายนอกประเทศเท่านั้น แต่ภัยภายในประเทศ เช่น ความอ่อนแอ ความแตกแยก ก็เป็นภัยที่ใหญ่หลวง อาจ

จะมีผลให้ประเทศชาติหายหน้าได้ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาทั้ง
ตอนต้นและตอนปลาย รวมทั้งผู้สนใจทั่วไป นอกจากจะได้เรียน
รู้เหตุการณ์สำคัญๆ ในประวัติศาสตร์ของชาติจากหนังสือเล่มนี้
แล้ว ยังจะได้แนวคิดในการมีส่วนร่วมสร้างความเจริญให้ประเทศชาติ
ด้วย

กรมวิชาการขอขอบคุณผู้เขียนและผู้ตรวจหนังสือ
ตลอดจนผู้ที่มีส่วนช่วยในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ไว้ ณ โอกาสนี้

(นางกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๘

สารบัญ

หน้า

บทนำ	๑
บทที่ ๑ การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย	๒
๑. สภาพบ้านเมืองภายใต้การปกครองของขอม	๒
๒. การรวมตัวของคนไทยและการตั้งตัวเป็นอิสระ	๔
๓. การรักษามันเมืองให้อยู่รอดปลอดภัย	๖
๔. การพัฒนาชาติบ้านเมือง	๑๑
บทที่ ๒ การเสียเอกราชและการกู้เอกราช ครั้งที่ ๑	๑๕
๑. การถูกรุกรานและความพยายามป้องกันชาติ	๑๖
๒. การบ่อนทำลายของพม่าต่อความมั่นคงของชาติ	๑๕
๓. การทรยศต่อชาติของคนไทยบางกลุ่ม	๒๒
๔. การสูญเสียอิสรภาพและการตกเป็นเมืองขึ้น ของพม่า	๒๓
๕. การคืนชนของคนไทยเพื่อกู้เอกราช	๒๕
๖. การประกาศอิสรภาพของสมเด็จพระนเรศวร	๒๗
๗. ความพยายามสร้างชาติให้มั่นคงหลังการ ประกาศอิสรภาพ	๓๐
บทที่ ๓ เหตุการณ์ปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช	๓๖
๑. การแผ่อิทธิพลของชาติตะวันตกเข้ามาในแผ่นดินไทย	๓๗
๒. การพยายามรักษาเอกราชของชาติตะวันตกของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	๔๐
๓. คุุ่ลนโยบายของฝรั่งเศสที่จะยึดครองประเทศไทย	๔๒

	หน้า
๔. การขลาชลวุ่นวายในตอนปลายรัชกาล และ การแก้ไขปัญหของสมเด็จพระเพทราชา	๔๔
บทที่ ๔ การเสียเอกราชและการกู้เอกราช ครั้งที่ ๒	๔๘
๑. ความอ่อนแอของกรุงศรีอยุธยา ก่อนการเสียกรุง ครั้งที่ ๒	๔๘
๒. การป้องกันบ้านเมืองจากการรุกรานของพม่า	๕๔
๓. ความระส่ำระสายของคนไทยก่อนและหลังการเสีย กรุงศรีอยุธยา	๕๘
๔. การกู้เอกราชของกลุ่มคนไทยภายใต้การนำของ พระยาตากสิน	๕๘
๕. การสร้างบ้านเมืองและการรักษาชาติ	๖๒
บทที่ ๕ สงครามป้องกันกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัย รัชกาลที่ ๑	๖๖
๑. กบฏคุกคามจากพม่า	๖๗
๒. การป้องกันชาติบ้านเมืองและการขจัดภัยคุกคาม จากภายนอกประเทศ	๖๘
๓. การฟื้นฟูประเทศ	๘๑
บทที่ ๖ การรักษาสภาพของชาติในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ร.๔-ร.๕)	๘๘
๑. การเปิดประเทศต้อนรับประเทศตะวันตกในสมัย รัชกาลที่ ๔	๘๘
๒. การรับตัวตั้งในและนอกประเทศเพื่อลดภัยคุกคาม จากประเทศตะวันตก	๙๕

	หน้า
๓. การดำเนินนโยบายยอมเสียส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่	๑๐๑
๔. ความภาคภูมิใจของคนในชาติที่สามารถรักษาอิสรภาพของประเทศไว้ได้	๑๐๕
บทที่ ๑ ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒	๑๐๗
๑. การต่อสู้ของคนไทยต่อกองกำลังรุกรานของญี่ปุ่น	๑๐๗
๒. นโยบายของรัฐบาลเพื่อรักษาเกียรติภูมิและอิสรภาพของชาติ	๑๑๐
๓. การต่อสู้ของเสรีไทยในการดำรงรักษาเกียรติภูมิของชาติและรักษากำติภาพของโลก	๑๑๒
๔. ผลของความสามัคคีของคนไทยต่อเอกราชและบูรณภาพของชาติไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒	๑๑๕
บทที่ ๔ การปกป้องแผ่นดินไทยในปัจจุบัน	๑๑๘
๑. กัมพูชามาจากแนวคิดที่มีความแตกต่างกันในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ	๑๑๘
๒. นโยบายป้องกันชาติของไทย	๑๒๒
๓. การป้องกันรักษาเอกราชและบูรณภาพของชาติไทย	๑๒๔
๔. ความร่วมมือเสียสละของคนไทยในการป้องกันรักษาเอกราชและบูรณภาพของชาติไทย	๑๒๗
บทสรุป	๑๓๐
บรรณานุกรม	๑๓๓

อันสยามเป็นบ้านเกิด เมืองนอน
ดุจดิตามารตร เปรียบได้
ยามสุขสโมสร ทุกเมื่อ
ยามศึกทุกข์ยากไร้ ปลาตเรน่ฤควรฯ

พระราชนิพนธ์ 'กษัตริย์ชาตวรรษ'
ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

บทนำ

ชีวิตความเป็นอยู่และความเจริญก้าวหน้าของสังคมไทยในปัจจุบันเป็นผลผลิตที่มีวิวัฒนาการมาจากอดีตที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างสมเป็นมรดกอันล้ำค่ามอบให้แก่อนุชนรุ่นหลังทั้งในด้านศิลปะ วรรณกรรม ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนโบราณสถานโบราณวัตถุต่างๆ และที่สำคัญยิ่งคือเอกราชอธิปไตยและผืนแผ่นดินไทยที่บรรพบุรุษของเราได้เสียสละเลือดเนื้อและชีวิตปกป้องรักษามา ถ้าหากความเป็นเอกราชอธิปไตยและผืนแผ่นดินอยู่อาศัยแล้ว ความเป็นชาติของไทยก็จะมี มีผลความเจริญทางวัฒนธรรมก็จะไม่มีด้วยเช่นกัน

ความเป็นเอกราชอธิปไตยและผืนแผ่นดินไทยที่ก่อให้เกิดชาติไทยที่บรรพบุรุษของเราได้ต่อสู้เสียสละมาด้วยความยากลำบาก ทั้งนี้ก็เพราะความรักชาติรักในความเป็นเอกราชของชาติ จึงได้ร่วมมือร่วมใจต่อสู้ป้องกันขับไล่ศัตรูที่รุกรานและต้องการทำลายความเป็นเอกราชของชาติไทย ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เราจึงเห็นได้ถึง การเสียสละ และความสามัคคีของบรรพบุรุษไทยและคนไทยในปัจจุบันที่ต่อสู้ป้องกันประเทศชาติเพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกราชและสร้างชาติพัฒนาชาติให้เจริญรุ่งเรือง มรดกนี้ทำให้เราต้องสำนึกและถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของคนไทยที่จะต้องรักษาชาติไว้ให้คงอยู่ตลอดไป จะต้องรักษาหวงแหนในเอกราชและอิสรภาพของชาติ ช่วยกันพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

บทที่ ๑

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย

ดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันนี้ เดิมมีอาณาจักรต่าง ๆ เกิดขึ้นมาก่อนอาณาจักรสุโขทัยและได้เสื่อมสลายไป เช่น อาณาจักรโยนกเชียงแสน ทวารวดี หริภุญชัย ละโว้หรือถพนบุรี นอกจากนี้ก็มีชุมชนนครรัฐเล็กๆ เกิดขึ้นตามเมืองต่างๆ ในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา ดินแดนเหล่านี้เคยถูกอาณาจักรขอม ซึ่งมีความยิ่งใหญ่ในยุคนั้นเข้ามาครอบครองเป็นครั้งคราว จนกระทั่งกลุ่มคนไทยสามารถรวมกำลังกันขับไล่อำนาจขอมออกไปและสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยของกลุ่มคนไทยขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๑๘๑๒

๑. สภาพบ้านเมืองภายใต้การปกครองของขอม

อาณาจักรอาณาจักรรุ่นแรกๆ ในประเทศไทยคือโยนกเชียงแสน ทวารวดี หริภุญชัย และละโว้ ได้เสื่อมสลายไป ดินแดนบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามีชุมชนนครรัฐกระจายอยู่ตามเมืองต่างๆ เมืองเหล่านี้มีความมั่งคั่งบริบูรณ์จากการค้าขายทั้งภายในและภายนอก ความเข้มแข็งของเมืองเหล่านี้เกิดขึ้นจากการทำสงครามหรือการเป็นเครือข่ายกันทางการสมรสและการที่มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเมืองเหล่านี้ก็ไม่สามารถรวมกันเป็นอาณาจักรใหญ่ได้ จึงถูกรุกรานจากอาณาจักรขอมซึ่งเป็นอาณาจักรใหญ่ทางตะวันออก และได้ขยายอำนาจเข้ามาครอบครองมีอิทธิพลเหนือดินแดนเหล่านี้ แต่การครอบครองนั้นก็เป็นช่วงระยะเวลาอันสั้น ดังนั้น

จึงแสดงให้เห็นถึงความรักในเอกราชและอิสรภาพของกลุ่มคน
ในบริเวณนี้ได้ดี

กษัตริย์ขอมที่ขยายอำนาจเข้ามาในบริเวณลุ่มน้ำเจ้า
พระยา คือ พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๕๓) ซึ่ง
ได้ขยายอำนาจเข้ามาถึงเมืองสทบริเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๕๖๕
ถัดมาคือ พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๖๔๓-๑๖๕๓) ซึ่ง
ได้ยกกองทัพเข้าตีเมืองต่างๆ ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาเมื่อ พ.ศ.
๑๖๕๗ แต่ก็ยึดได้ไม่นาน เมื่อกองทัพขอมถอนตัวกลับ
เมืองเหล่านี้ก็เป็นอิสระ ต่อมาในสมัย พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗
(พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๑) ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่มีพระบรมเชษานุภาพ
มาก ได้ขยายอำนาจเข้ามาและมีอิทธิพลเหนือเมืองต่างๆ ใน
บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเวลานาน การเข้ามาของขอม
แต่ละครั้งคงสร้างความเดือดร้อนให้กับคนไทยไม่น้อย ดังจะ
เห็นได้จากการมีสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ ปราสาทหินต่างๆ ทั้งใน
ประเทศไทยและเขมรมาจนาย ซึ่งต้องมีการเกณฑ์แรงงานคนไทย
ไปสร้างด้วย อย่างไรก็ตามขอมก็มีอำนาจเหนือดินแดนเหล่านี้
ไม่นาน แก้วกันต่างๆ ในท้องถิ่นจึงเป็นอิสระเสมอเมื่อขอมถอน
กำลังทหารออกไปหรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกษัตริย์ขอม
องค์ใหม่ เมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ สิ้นพระชนม์ไปแล้วระยะหนึ่ง
มีกลุ่มคนไทยภายใต้การนำของพ่อขุนศรีนาวนำถมได้พยายาม
ตั้งตัวเป็นอิสระ แต่ก็ยังไม่มีกำลังเพียงพอที่จะขับไล่อำนาจขอม
ออกไป กษัตริย์ขอมเองก็ได้พยายามผูกน้ำใจคนไทยโดยทรงยก
พระราชธิดาคือ พระนางสีขรมหาบทวี ให้อภิเษกกับ
พ่อขุนผาเมือง ราชโอรสพระองค์ใหญ่ของพ่อขุนศรีนาวนำถม
พร้อมทั้งพระราชทานพระขรรค์ชัยศรีและตำแหน่งยศถมาตย์
อัญศรีอินทรปตินทราทิตย์ให้พ่อขุนผาเมืองอีกด้วย จนเวลา
ผ่านไประยะหนึ่งกลุ่มคนไทยก็สามารถรวบรวมกำลังกันขับไล่
อำนาจของขอมออกไปได้สำเร็จและตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นใน
พ.ศ. ๑๗๘๑

๒. การรวมตัวของคนไทยและการตั้งตัวเป็นอิสระ

การต้องตกเป็นเมืองขึ้นและอยู่ภายใต้อิทธิพลของต่างชาติทำให้คนไทยขาดอิสรภาพ สูญเสียความเป็นไทย เสื่อมเสียเกียรติและศักดิ์ศรี กลุ่มคนไทยจึงมีความคิดที่จะเป็นอิสระให้พ้นจากอำนาจของขอมโดยเร็ว ผู้ที่วางแผนขับไล่ขมออกจากบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือ พ่อขุนบางกลางหาว เข้าเมืองบางยาง แต่ล้าพังเมืองบางยางเพียงเมืองเดียวคงไม่สามารถขับไล่ขมออกไปได้ พ่อขุนบางกลางหาวจึงขอความร่วมมือจากสหายนิกคือ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองวาค

พ่อขุนทั้งสองได้นัดหมายกันยกกองทัพไปตีเมืองที่อยู่ในอำนาจขม พ่อขุนบางกลางหาวตีได้เมืองศรีสัชนาลัยซึ่งเป็นเมืองสำคัญคู่กับเมืองสุโขทัย ส่วนพ่อขุนผาเมืองตีได้เมืองทางลงและสากอโค เมื่อพ่อขุนบางกลางหาวได้เมืองศรีสัชนาลัยแล้วก็เข้ารักษาไว้เตรียมการป้องกันต่อผู้ขม ส่วนพ่อขุนผาเมืองได้เสด็จกลับไปเมืองวาค ทางฝ่ายขอมสมาดโขลนลำพง ซึ่งขอมส่งมาปกครองไทยอยู่ที่เมืองสุโขทัยเมื่อเสียเมืองศรีสัชนาลัยก็ได้อยกทัพขึ้นไปตีกันแต่ไม่สำเร็จ พ่อขุนบางกลางหาวสามารถรักษาเมืองไว้ได้ และยังได้วางแผนเป็นกลอุบายลวงขอมสมาดโขลนลำพง โดยเชิญพ่อขุนผาเมืองมาที่เมืองศรีสัชนาลัย พ่อขุนทั้งสองได้ประทัมนั่งช้างทรงเชือกเดียวกันตรวจพลกองทัพที่เมืองศรีสัชนาลัย ให้เป็นที่ปรากฏว่าพ่อขุนทั้งสองได้ทรงร่วมมือกันอยู่ที่เมืองศรีสัชนาลัย ขาวนี้ได้แพร่สะพัดไปถึงขอมสมาดโขลนลำพง ขอมสมาดโขลนลำพงหลงอุบายจึงระดมกำลังจากเมืองสุโขทัยยกออกไปตีศรีสัชนาลัย พ่อขุนผาเมืองซึ่งขณะนั้นได้กลับไปเมืองวาคแล้วเงิบๆ จึงได้โอกาสเข้าตีเมืองสุโขทัยได้อย่างง่ายดาย และยังได้นำทัพช่วยพ่อขุนบางกลางหาวตีขมจนทัพขอมสมาดโขลนลำพงแตกพ่ายไป

ต่องนี้นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญมากของประวัติศาสตร์ไทยในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา เป็นชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของกลุ่มคนไทยที่ร่วมมือร่วมใจกันขับไล่อาชญาออกไปได้สำเร็จ สามารถประกาศตัวเป็นเอกราชและมีอิสรภาพของตนเอง

เมื่อไทยสามารถขับไล่ขอมออกไปได้แล้วปัญหาที่สำคัญคือใครจะเป็นผู้ครอบครองกรุงสุโขทัย ระหว่างพ่อขุนบางกลางหาวที่ตีศรีสัชนาลัยได้กับพ่อขุนผาเมืองซึ่งตีสุโขทัยได้เกี่ยวกับเรื่องนี้จะหาทางการวางแผนขับไล่อำนาจขอม พ่อขุนทั้งสองคงจะมีการตกลงกันได้แล้วว่าพ่อขุนบางกลางหาวจะเป็นผู้ปกครองกรุงสุโขทัย ซึ่งเห็นได้จากการที่พ่อขุนบางกลางหาวไม่ยอมเข้าเมืองสุโขทัย จนกระทั่งพ่อขุนผาเมืองนำกองทัพออกไปแล้วจึงยอมเข้าเมืองสุโขทัย และในครั้งนั้นได้มีการแลกเปลี่ยนแคว้นเมืองให้กับและกัน นั่นคือพ่อขุนผาเมืองยกเมืองสุโขทัยให้พ่อขุนบางกลางหาว ส่วนพ่อขุนบางกลางหาวก็ยกเมืองศรีสัชนาลัยให้พ่อขุนผาเมือง เห็นที่เข้าใจได้ว่าพ่อขุนผาเมืองนั้นมีความรู้สึกรักพ่อขุนบางกลางหาว จึงได้เป็นผู้ชักชวนให้พ่อขุนบางกลางหาวเป็นกษัตริย์ครองกรุงสุโขทัย พร้อมทั้งทรงยกพระราชธิดานามว่านางเงือกและตำแหน่งยศศรีอินทราปตินเทวเทิดยไ้แก่พ่อขุนบางกลางหาวอีกด้วย แล้วจึงเสด็จกลับไปครองเมืองเวียงตามเดิม

กล่าวได้ว่ากรุงสุโขทัยได้รับการสถาปนาเป็นอาณาจักรของคนไทยใน พ.ศ. ๑๙๘๑ มีราชวงศ์สุโขทัยหรือราชวงศ์พระร่วงปกครองสร้างความเจริญรุ่งเรืองต่อกันมาถึง ๒๐๐ ปี ความร่วมมือและความเสียสละของพ่อขุนบางกลางหาวและพ่อขุนผาเมืองนับเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนไทยในเรื่องของความสามัคคีและความเสียสละเพื่อประโยชน์ของชาติโดยไม่เห็นแก่อำนาจส่วนตัว เพื่อความเป็นเอกราชของชาติและอิสรภาพของคนไทย ทำให้รอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่น

๓. การรักษามรดกเมืองให้อยู่รอดปลอดภัย

กรุงสุโขทัยซึ่งเริ่มต้นใหม่ถ้าถูกทำลายโดยศัตรูจากภายนอกก็จะดับความหวังของคนไทยที่จะอยู่อย่างมีเอกราช ใน ๓ รัชกาลแรกของกรุงสุโขทัย คือสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบาลเมือง และพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ถือว่าเป็นสมัย ตั้งตัว โดยเฉพาะสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงวางรากฐานทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมไว้จนเป็นแบบอย่างสืบมา

อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช สุโขทัย

ในสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (พ่อขุนบางกลางหาว) ได้เกิดมีสงครามขึ้นที่เมืองตาก โดยขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด (อยู่ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก) ยกทัพมาตีเมืองตากซึ่งเป็นเมืองในอาณาจักรสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ยกทัพไปต่อสู้ โดยมีพระรามพระราชนิโอรสองค์เล็กของพระองค์ตามเสด็จด้วย เมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทำยุทธหัตถีกับขุนสามชนและเสียที พระรามจึงไล่ช้างเข้าไปช่วย และได้ทำยุทธหัตถีกับขุนสามชนได้ชัยชนะ ขุนสามชนแพ่งกลับไป พระรามจึงได้พระนามว่า พระรามลานเทง จึงแปลว่าพระรามผู้กล้าหาญ ซึ่งพระองค์จะเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของสุโขทัยต่อไป

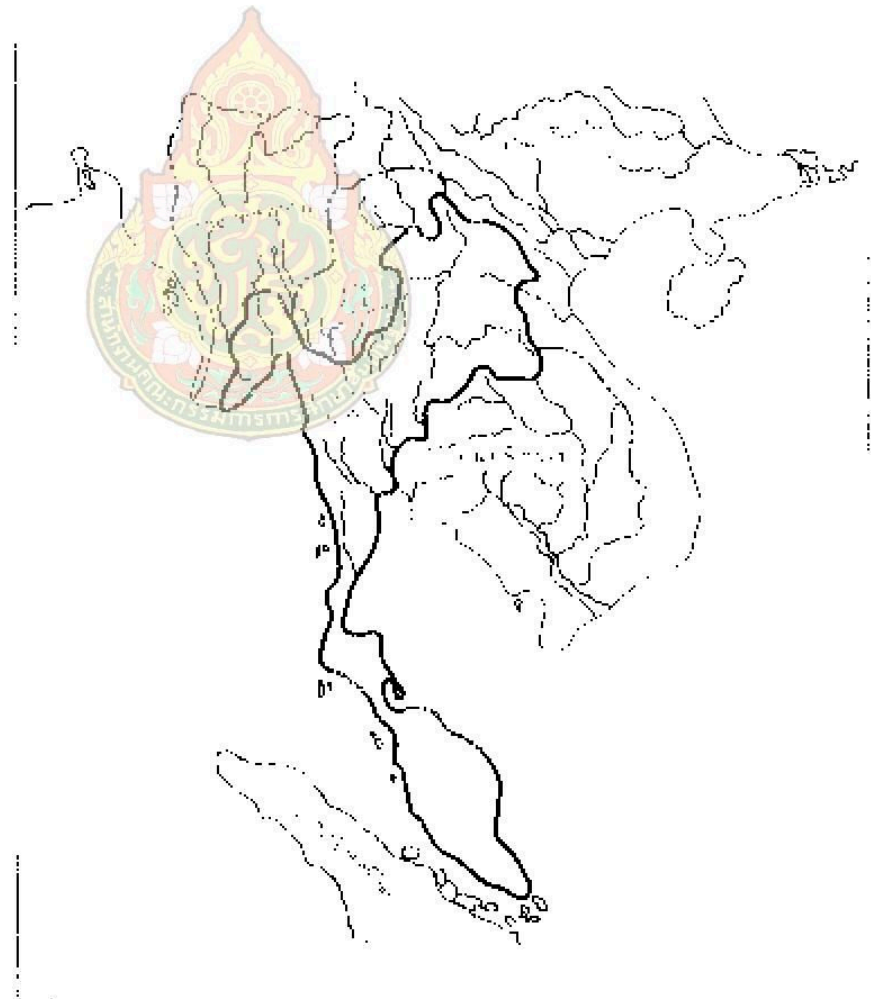
การรักษาบ้านเมืองให้รอดปลอดภัยของสุโขทัย นอกจากการป้องกันพระราชอาณาจักรดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีวิธีการที่สำคัญอีก ๒ ประการที่ทำให้สุโขทัยมั่นคงปลอดภัยจากการรุกรานของศัตรูจากภายนอกประเทศ คือการทำสงครามขยายอาณาเขตและการมีสัมพันธไมตรีกับเพื่อนบ้าน

๑) การทำสงครามขยายอาณาเขต

เมื่อแรกตั้งกรุงสุโขทัยอาณาจักรยังไม่กว้างขวาง การขยายอาณาเขตของกรุงสุโขทัยเป็นหนทางหนึ่งที่จะรักษาเมืองไว้ให้อยู่รอดปลอดภัย สุโขทัยได้ขยายอำนาจออกไปยังเมืองต่างๆ ในขณะที่ยังมีเมืองต่างๆ ก่อนหน้า ใน ๓ รัชกาลแรกของราชวงศ์พระร่วง พ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญทั้งในการทำสงครามขยายอาณาเขต ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของสุโขทัยมาก เพราะนอกจากจะเป็นการลิตรอบอำนาจของเมืองเล็กเมืองน้อยอื่นๆ แล้ว อำนาจของสุโขทัยก็เพิ่มขึ้นด้วย มีกำลังคนและทรัพย์สินรวมทั้งความมั่นคงเพิ่มมากขึ้น ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า

ดูไปที่บ้านพ่อเมือง ไล่ช้างไล่วง ไล่ปั่วไล่เนร
 ได้เงินได้ทอง ภูเขามนวนแก่พ่อภู พ่อภูดา
 ช้างพี่ภู ภูพรีท่ามรอนต์พี่ภู ตั้งท่ามรอนต์พ่อภู
 พี่ภูดาฯ จึงไล่เมืองมกฏทั้งกลม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าใน ๓ รัชกาลแรกนี้ผู้มีบทบาทใน
 การขยายอำนาจของสุโขทัยก็คือพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่ง
 สามารถตีเมืองต่างๆ เข้ามาอยู่ในอำนาจตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรี
 ศิลาหาราชิตย์ และตลอดมาทั้งสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จนกระทั่ง
 พระองค์ได้ปกครองสุโขทัย นอกจากการทำสงครามรบพุ่งเพื่อ
 ให้ได้เมืองต่างๆ มาอยู่ในอำนาจแล้วยังมีเมืองต่างๆ มาขออยู่

แผนที่แสดงอาณาเขตสุโขทัย

ภายใต้การปกครองสุโขทัยเป็นจำนวนมาก ภายใต้เกรงพระบรม
เดชานุภาพ และคงเห็นว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็น
ผู้ปกครองที่ทรงเทพยดาธรรม ดังนั้นจึงสมัของพ่อขุน
รามคำแหงมหาราชกรุงสุโขทัยจึงมีอาณาเขตกว้างขวางมาก
ถึงสี่ล้ามีกหลักที่ ๑ ได้กล่าวไว้ว่า อาณาเขตทิศเหนือถึงเมือง
หลวงพระบาง ทิศตะวันออกถึงเมืองเวียงจันทน์ เวียงคำ ทิศใต้
สุดเขตแดนแหลมมลายู และทิศตะวันตกถึงเมืองหงสาวดี

๒) การมีสัมพันธไมตรีกับเพื่อนบ้าน

การมีสัมพันธไมตรีที่ดีกับเพื่อนบ้านก็เป็นหนทางหนึ่ง
ใบกรรณวาทน์เบเมตให้ข้ออุปโลกน์ จะเห็นได้ถึงความ
สัมพันธ์กับจีน ขงจื๊อได้กล่าวไว้ว่าราชวงศ์หังวู (หั่น) ของพวกมองโกล มีพระเจ้ากุกาโตกเป็นจักรพรรดิ พระองค์
ได้ส่งกองทัพออกปราบปรามดินแดนต่างๆ ในเอเชีย เช่น
ญี่ปุ่น เวียดนาม ลาว พม่า และเกาะชวา แต่สุโขทัยกลับ
ไม่ได้รับผลกระทบกระเทือนโดยตรงจากการขยายอำนาจของ
จีน ทั้งนี้เพราะพระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
ที่ทรงดำเนินนโยบายผ่อนปรนทางการทูต โดยการยอมรับ
อำนาจของจีนและส่งทูตไปราชสำนักจีนหลายครั้ง นอกเหนือ
จากการติดต่อค้าขายกันตามปกติ อีกทั้งสุโขทัยยังเป็นตัวแทน
ของกลุ่มคนไทย ซึ่งขณะนั้นมีรัฐอิสระอยู่หลายแห่ง การที่
สุโขทัยเป็นที่ยอมรับของจีนก็ย่อมมีผลต่อการขยายอำนาจของ
สุโขทัยด้วย กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงสุโขทัยก็มีความสัมพันธ์
อันดีกับอาณาจักรล้านนาและพะเยาในฐานะที่ทรงเป็นสหภาพ
สนิทกับพระยวมังรายและพระยาจำเมือง ความสัมพันธ์กับสอง
อาณาจักรนั้นนอกจากจะเป็นการรวมตัวกันเพราะเห็นภัยจากจีน
แล้วยังทำให้พ่อขุนรามคำแหงมหาราชวางพระทัยว่าสุโขทัยจะ
ปลอดภัย เมื่อพระองค์เสด็จออกสงครามขยายอำนาจลงไปใน

ได้และตะวันออก นอกจากนี้พ่อขุนรามคำแหงมหาราชยังได้
ทรงอุทิศตนผู้นำมอญคนหนึ่งชื่อมะกะโทจนได้เป็นกษัตริย์
มอญมีพระนามว่า พระเจ้าฟ้ารั่ว ซึ่งทำให้อิทธิพลของสุโขทัย
แพร่ขยายไปเหนือดินแดนมอญ โดยเฉพาะทำให้เส้นทางการค้า
ของสุโขทัยที่ลงสู่อ่าวมะละกอนั้นคงปลอดภัย อันส่งผลให้
เศรษฐกิจการค้าของสุโขทัยเจริญรุ่งเรือง

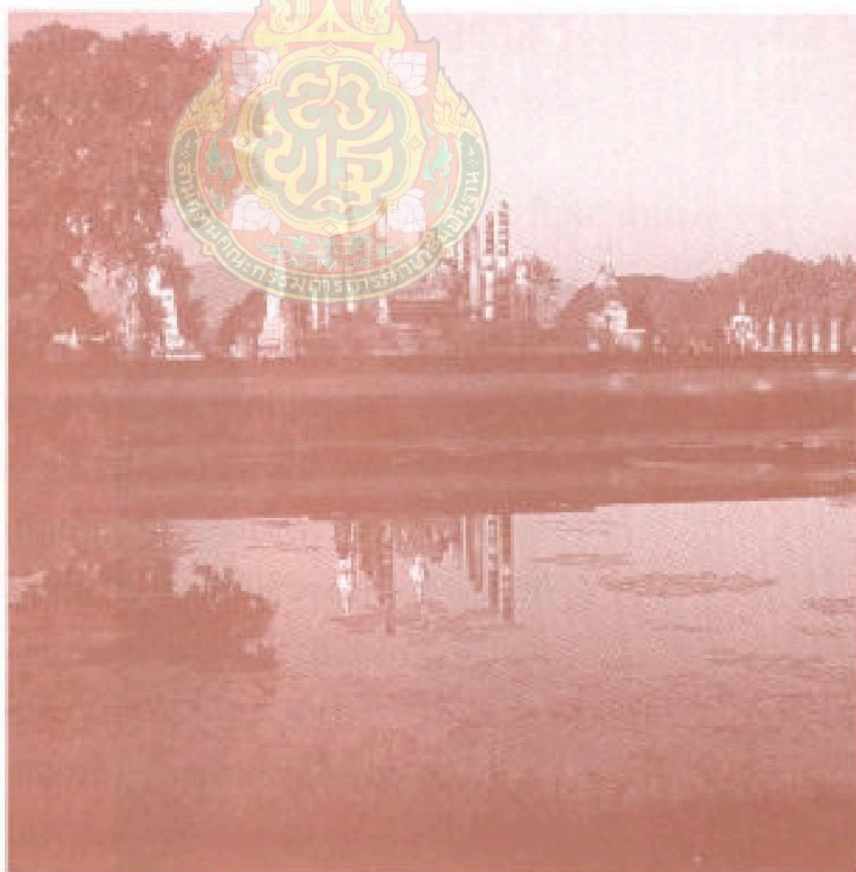
ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ากรุงสุโขทัยเริ่มต้นจากอาณาจักร
เล็กๆ แล้วขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง และสามารถ
รักษาดำรงเอกราชอธิปไตยไว้ได้ตลอดมาจนถึง ๒๐๐ ปี จากนั้น
จึงถูกผนวกเข้ากับอาณาจักรศรีอยุธยาซึ่งเป็นอาณาจักรของ
คนไทยทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระยามังราย
และพระขางเจ้าเมืองที่เชียงใหม่

๔. การพัฒนาชาติบ้านเมือง

ความเจริญรุ่งเรืองของกรุงสุโขทัยที่เป็นมรดกตกทอดมาสู่อนุชนปัจจุบันนี้เกิดขึ้นเพราะความเป็นเอกราชอธิปไตยของชาติ ประชาชนมีอิสระเสรีในการคิดสร้างสรรค์งานด้านต่างๆ ถ้าไทยยังคงเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่นก็ยากที่จะพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าได้ ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาชาติบ้านเมืองคือความเป็นเอกราชของชาติและความมีอิสรภาพของประชาชน นอกจากนี้บรรพบุรุษของไทยยังเป็นผู้มีความสามารถสร้างสรรค์งานในด้านต่างๆ ให้ไว้เป็นมรดกแก่เรามากมาย ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๑) ด้านการเมืองการปกครอง

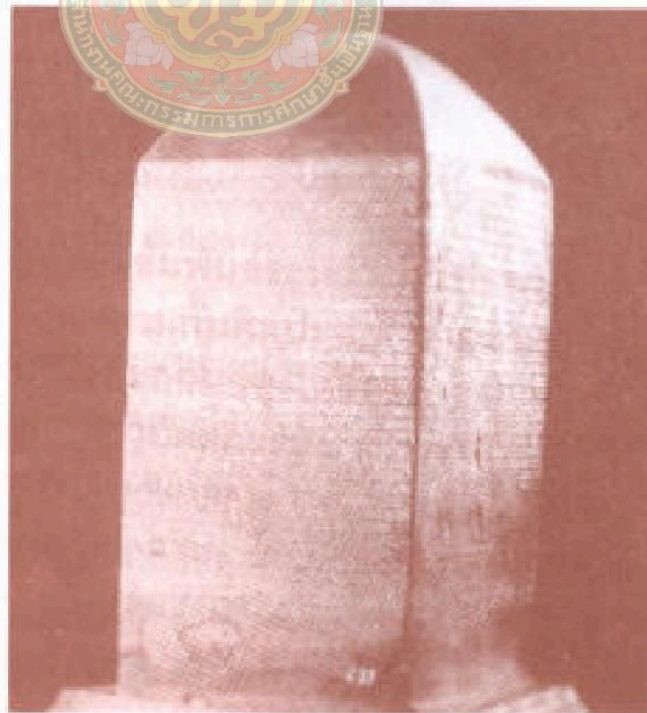
กรุงสุโขทัยนั้นได้ชื่อว่า ผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองมีความใกล้ชิดกันมาก จึงมักเรียกรวมว่า มีลักษณะการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ภายในเมืองสุโขทัยพอจะพบเห็นเจ้าปกครองร่วมกับขุนนางต่างๆ แต่การปกครองส่วนภูมิภาคกรุงสุโขทัยได้แบ่งเป็นหัวเมืองชั้นในที่มีเมืองลูกหลวงอยู่ทั้ง ๔ ทิศ คือเมืองศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร พิษณุโลก และพิจิตร ส่วนหัวเมืองชั้นนอกอยู่ถัดออกไป จะมีเชื้อพระวงศ์หรือบุตรหลานขุนนางผู้ใหญ่ออกไปปกครอง และมีเมืองพระยามหานครเป็นเมืองที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรือเข้ามาอ่อนน้อมหรือมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับสุโขทัย ซึ่งสุโขทัยไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวในการปกครองภายใน และมีเมืองประเทศราชซึ่งเป็นชนต่างชาติต่างภาษาก็ให้ปกครองตนเอง วัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองแบบนี้ได้มีการปรับใช้ในยุคลดต่อมาอีกชั่วนาน

๒) ด้านเศรษฐกิจ

พื้นฐานทางเศรษฐกิจของกลุ่มคนไทยแต่เดิมมา ก็คือการเกษตรกรรม ในสมัยสุโขทัยนั้นเมื่อก้าวไว้ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ทางด้านเกษตรกรรมไว้หลายแห่ง เช่น การมีเขื่อนกักกันน้ำ มีสระน้ำ มีคลองส่งน้ำ และสวนไร่นา แสดงถึงความก้าวหน้าและความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมเป็นอย่างดี การค้าขายก็มีมาก ส่วนใหญ่เป็นเพียงการค้าภายในกรุงสุโขทัยที่ไม่มีการเก็บภาษีผ่านด่าน การค้าขายที่รุ่งเรืองก็คือการค้าขายกับต่างประเทศ สินค้าสำคัญที่ส่งไปขายต่างประเทศคือเครื่องปั้นดินเผา (สังกโลก) ซึ่งส่งไปขายยัง ประเทศฟิลิปปินส์ มลายู ชวา ซึ่งสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ให้กับสุโขทัย นอกจากนี้สุโขทัยยังมีรายได้จากการทำสงครามและการเป็นเมืองเจ้าประเทศราชอีกด้วย

วัดเขตต์เจ็ดแสน เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

๓) ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่สามเน้นถึงสุขภาวะทางจิตใจจะมีความเป็นอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งในศิลปะเรียกหลักที่ ๑, ๒, ๓ และ ๔ ได้กล่าวถึงความสุขสมบูรณ์ของประชาชน โดยเฉพาะเมื่อมีการรับพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติได้ทำให้สังคมไทยมีความสุขสมบูรณ์และเกิดงานสร้างสรรค์ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก เช่น การสร้างวัด วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูปและอื่นๆ โดยเฉพาะการหล่อพระพุทธรูปถือว่าสมัยนี้ทำได้ลงงามที่สุด เช่นมีพระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์ เป็นต้น หรือเจดีย์ของสุโขทัยก็มีเอกลักษณ์ที่เป็นแบบฉบับของตนเองอันแสดงถึงความคิดที่อิสระสร้างสรรค์ คือเจดีย์ยอดทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (หรือทรงดอกบัวตูม) และยังมีมรดกทางวัฒนธรรมที่สุโขทัยมอบไว้ให้กับเราอีกจำนวนมาก แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ ภาษาไทย ซึ่งหล่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๒๖ และได้เป็นบรรทัดสำคัญของคนไทย ทำให้คนไทยมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเองเป็นเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจของคนไทยทุกคน เพราะภาษาแสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง ความก้าวหน้าทางอารยธรรม ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาติใดภาษาใด ภาษาไทยได้มีวิวัฒนาการมาจนทุกวันนี้

เราคนไทยควรจะภาคภูมิใจในชาติไทยที่บรรพบุรุษของเราได้ร่วมมือร่วมใจกันต่อสู้รักษามาให้เราซึ่งเป็นอนุชนรุ่นหลังเราจะต้องมีความรักความหวงแหนในแผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอนของเรา ภูมิใจในชาติของเราที่เป็นเอกราช มีอธิปไตยเป็นที่ยอมรับนับถือของชนชาติอื่น ประเทศของเรามีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่ทำให้ชีวิตของเรามีความเป็นอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข เราจะต้องทำนุบำรุงรักษาส่งเสริมและเผยแพร่ให้เจริญยิ่งขึ้นไป

บทที่ ๒

การเสียเอกราชและการกู้เอกราช ครั้งที่ ๑

หลังจากสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้วอาณาจักรสุโขทัยได้เสื่อมอำนาจลง และในเวลาต่อมาได้มีอาณาจักรของคนไทยเกิดขึ้นทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างคือ อาณาจักรศรีอยุธยา ซึ่งได้ขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวางจนสามารถผนวกเอาอาณาจักรสุโขทัยเข้ามาไว้ในอาณาจักรศรีอยุธยาได้สำเร็จเมื่อปี พ.ศ. ๑๕๙๑

ทางด้านตะวันตกของอาณาจักรศรีอยุธยามีอาณาจักรมอญและพม่า ในขณะที่มอญเสื่อมอำนาจลงพม่าที่อยู่ทางเหนือของมอญกลับเข้มแข็งขึ้น ประกอบกับพม่ามีผู้นำที่สามารถซึ่งได้รวบรวมรัฐต่างๆ ในพม่าเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยังสามารถผนวกอาณาจักรมอญเข้าไว้ในอำนาจ ทำให้พวกมอญกลุ่มหนึ่งหลบหนีเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนของไทยจนเป็นเหตุให้เกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่าหลายครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๑๑๒ พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่าก็สามารถตีกรุงศรีอยุธยาได้ในสมัยสมเด็จพระนันทราชาธิราช ทำให้ไทยตกเป็นเมืองขึ้นพม่า ๑๕ ปี ก่อนที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะกู้เอกราชได้สำเร็จ หลังจากนั้นพม่ากับไทยได้ทำสงครามกันอีกหลายครั้ง แต่ครั้งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาคือ สงครามยุทธหัตถี ในปี พ.ศ. ๒๑๓๕ โดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ชัยชนะเหนือพระมหาอุปราชาของพม่า สงครามครั้งนั้นเป็นชัยชนะที่เด็ดขาดของไทยที่ทำให้พม่าไม่กล้ายกทัพใหญ่เข้ามารุกรานไทยอีกกว่า ๑๕๐ ปี เป็นโอกาสให้ไทยได้มีเวลาพัฒนาบ้านเมือง สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าสั่งสมเป็นมรดกทางอารยธรรมให้กับอนุชนรุ่นหลัง

๑. การอุกฉกรรณและความพยายามป้องกันชาติ

สาเหตุของสงครามระหว่างไทยกับพม่านั้นเป็นเพราะว่าพม่าต้องการขยายอำนาจเข้ามาในไทย โดยที่ปัญหาเรื่องมอญเป็นเพียงชนวนทำให้เกิดสงคราม หลังจากพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ได้มอญไว้ในอำนาจแล้วได้ยกทัพเข้ามาตีพวกมอญที่เมืองเชียงกรานของไทย แต่ไทยสู้กันไม่ได้ในปี พ.ศ. ๒๐๘๑ ในสมัยสมเด็จพระท้ายราชา และไทยยังยกทัพไปตีเชียงใหม่ที่แตกเป็นสองไทยแต่หันไปอ่อนน้อมพม่า กล่าวคืออยู่ในราชอาณาจักรไทยดังเดิม ต่อมาปีใดเกิดไญยกว่เวลาในกรุงศรีอยุธยาเนื่องจากสมเด็จพระชัยราชาซึ่งเสด็จกลับจากการสงครามเชียงใหม่ถูกกลบเกลื่อนพระชนม์ พระแก้วฟ้าราชโอรสซึ่งมีพระชันษาเพียง ๑๑ ปีได้เป็นกษัตริย์ มีท้าวศรีสุดาจันทร์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ท้าวศรีสุดาจันทร์เป็นขู้กับพันบุตรศรีเทพจนมัครักษ์ จึงตั้งให้พันบุตรศรีเทพเป็นขุนवरวงศาธิราช เพื่อจะได้มีกำลังป้องกันตัว ต่อมาขุนवरวงศาธิราชได้ปลงพระชนม์พระแก้วฟ้าแล้วขึ้นเป็นกษัตริย์เอง แต่อยู่ได้เพียง ๔๒ วันขุนนางกลุ่มหนึ่งได้วางแผนลวงทั้งขุนवरวงศาธิราช ท้าวศรีสุดาจันทร์และพระธิดาที่เกิดใหม่ไปประหารชีวิต ขุนนางกลุ่มนั้นได้เชิญพระแทยราชาซึ่งเป็นพระอนุชาต่างพระชนนีกับสมเด็จพระชัยราชาขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ขุนพิเรนทรเทพผู้นำขุนนางกลุ่มนั้นได้รับพระราชทาน พระวิสุทธิกษัตริย์ พระราชบิดาของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเป็นชายนและได้รับแต่งตั้งเป็นพระมหาธรรมราชาให้ไปครองเมืองพิษณุโลก

พม่าได้ทราบข่าวความวุ่นวายภายในกรุงศรีอยุธยาจึงได้ยกกองทัพเข้ามาตีไทย โดยเข้ามาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์ ใน พ.ศ. ๒๐๘๑ ทางด่านกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

สมเด็จพระสุริโยทัยพาคนค่อช้าง

ได้โปรดให้ยกทัพไปโค่นเอาเหล็กที่เมืองสุพรรณบุรี ภายใน
กรุงศรีอยุธยาที่ได้เตรียมพร้อมเป็นทัพมั่นรับมือข้าศึก ปรากฏว่า
พม่าสามารถเข้าตีเมืองสุพรรณบุรีได้ แล้วยกเข้ามาถึงทุ่งฉนวนพิ
ธานพระนครด้านเหนือ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้เสด็จ
นำทัพออกรบหวังลงกำลังข้าศึก และได้ชนช้างกับพระเจ้าแปร
ทัพหน้าของพม่า เผอิญช้างทรงของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
เสียทีหนีข้าศึก สมเด็จพระสุริโยทัยพระมเหสีที่ปลอมพระองค์
เป็นชายกับพระเทพกษัตรีพระราชธิดาจึงขับช้างเข้าขวางกั้นช้าง
ข้าศึก พระเจ้าแปรได้ทูลจึงพินสมเด็จพระสุริโยทัยสิ้นพระชนม์
บนคอช้าง ทัพไทยเข้าช่วยนำพระศพออกมาได้ แล้วต้องถอย
เข้ากรุงตั้งมั่นรักษาพระนคร พม่าพยายามเข้าตีกรุงศรีอยุธยา
หลายครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ ต่อมาทัพพม่าเกิดปัญหาเสบียงอาหาร

ขาดแคลนและทราบข่าวว่าทัพไทยจากหัวเมืองฝ่ายเหนือได้ยก
มาหมายจะตีชนาน พม่าจึงเลิกทัพกลับไปทางด่านแม่ละเมา
พระรามสาร พระราชโอรสพระองค์หนึ่งจากสมเด็จพระมหา
จักรพรรดิ พร้อมด้วยพระมหาธรรมราชาได้นำทัพไทยไล่ตาม
ตีพม่าจนจะถึงทัพหลวงของพม่าซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร
พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้เห็นว่าทัพพม่าจะเสียทีจึงวางแผนจัดทัพ
ชุมนุมไว้สองข้างทาง แล้วให้ทัพหนึ่งมารบต่อทัพไทยให้ได้ถลำ
เข้าไปในที่ล้อม ทัพไทยหลงกลพม่าพระรามสารและพระมหา-
ธรรมราชาจึงถูกพม่าล้อมจับตัวไว้ได้ ฝ่ายไทยต้องเสียช้างชนะ
งา ๒ เชือกเพื่อไถ่ตัวคืน

การสงครามครั้งนี้แม้ว่าพม่าไม่สามารถจะตีกรุงศรีอยุธยา
ได้ แต่ทำให้ไทยตระหนักถึงภัยสงครามกับพม่าที่จะมีมาก
นอกจากนี้ยังแสดงถึงยุทธวิธีการรบในสนามรบของพม่าที่เหนือ
ทัพไทย อย่างไรก็ดีไทยได้เรียนรู้ในเรื่องที่มันของกรุงศรีอยุธยา
ซึ่งเป็นเกาะ น้ำจะท่วมรอบนอกในฤดูน้ำหลาก การมีแม่น้ำใหญ่
เป็นคูเมืองโดยรอบนับเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมในการป้องกันข้าศึกใน
สมัยนั้น นอกจากนี้สงครามครั้งนี้ยังแสดงให้เห็นความเสียสละ
และความกล้าหาญของบรรพบุรุษไทย แม้เป็นสตรีก็กล้าหาญ
ชาญชัยไม่น้อยไปกว่าบุรุษ โดยถือว่าการยอมสละชีพเพื่อชาติ
เป็นเกียรติอันยิ่งใหญ่

เมื่อกองทัพพม่ากลับไปแล้วพม่าต้องประสบปัญหา
ภายในจากการจลาจล เนื่องจากหัวเมืองขึ้นต่างพากันตั้งตน
เป็นอิสระ พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ถูกลอบปลงพระชนม์ กว่า
พระเจ้าบุเรงนองจะปราบจลาจลได้สำเร็จก็ใช้เวลานานถึง ๑๕ ปี
ทำให้ไทยมีเวลาเตรียมตัวป้องกันพม่าได้

จากสงครามครั้งนี้แล้วที่มันสุดทางที่ใช้ต่อสู้กับข้าศึก
คือการรักษาพระนคร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเตรียมการ
ต่างๆ เพื่อให้ไทยพร้อมรับสงครามที่จะมีมาในวันข้างหน้า คือ

๑) สร้างกำแพงเมืองและป้อมพระนครตามแบบฝรั่ง เพราะเดิมเป็นเพียงถมดินเป็นเชิงหินแล้วปักเสาไม้ระแนง ข้างบนซึ่งจะทนกำลังปืนใหญ่ไม่ได้

๒) ขุดคลองมหานาคให้เป็นคูเมืองชั้นนอกตามแนวแม่น้ำทางด้านเหนือ เป็นการขยายแนวป้องกันพระนครทางด้านเหนือออกไปให้ไกลเพราะพม่าจะเข้าตีด้านนี้มากกว่าด้านอื่น

๓) ก่อกำแพงเมืองสุพรรณบุรี บลนาค และลพบุรี ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่าน เพราะเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ในการป้องกันพระนครดังที่เข้าใจกันมา แต่ปรากฏว่ากลับเป็นประโยชน์ให้ข้าศึกใช้เป็นที่ยึดพระนครด้านน

๔) ให้เร่งค้ามนุษย์ราชบุตรโอรสวอวๆ ราชธานี ถือตั้งแต่เมืองชัยนาทลงมาถึงเมืองชลบุรีและเพชรบุรี ทำให้ได้กำลังทหารไว้สำหรับรบพุ่งกับข้าศึกเป็นจำนวนมาก

๕) ตั้งเมืองใหม่ ๓ เมือง โขยยกบ้านตลาดขวัญขึ้นเป็นเมืองนนทบุรี ยกบ้านท่าจีนขึ้นเป็นเมืองสาครบุรี และแบ่งเขตเมืองราชบุรีกับเมืองสุพรรณบุรีตั้งเป็นเมืองนครชัยศรี ด้วยทรงประสงค์จะให้เป็นที่รวบรวมพลรายรอบพระนคร

๖) จัดเตรียมพาหนะทั้งช้างม้าและเรือ ในครั้งนั้นกรมเร่ช้างเผือกได้ถึง ๗ เชือก

นับได้ว่าการเตรียมการป้องกันพระนครครั้งนี้ได้ มั่นคงแข็งแรงมากพร้อมที่จะต่อสู้ข้าศึกที่จะเข้ามาถูกรวบได้

๒. การรื้อถอนทำลายของพม่าต่อความมั่นคงของชาติ

เมื่อพระเจ้าบุเรงนองสามารถปลาวงจลาจลในพม่าได้สำเร็จ ทรงทราบข่าวว่าไทยมีช้างเผือก ๗ เชือกจึงหาเหตุมาตีไทย ใน พ.ศ. ๒๑๐๖ พระเจ้าบุเรงนองทรงส่งทูตเชิญพระวรวงศ์เธอและเครื่องราชบรรณ การเข้ามาถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

พร้อมกับทูตขอช้างเผือก ๒ เชือก โดยหวังให้ไทยแตกแยก แผนการของพระเจ้าบุเรงนองได้ผลเพราะทำให้ขุนนางไทยเกิดความ嫉妬เห็นแตกแยกออกเป็น ๒ กลุ่มจริงๆ ขุนนางไทยกลุ่มใหญ่เห็นว่าควรยอมตามพม่าเพื่อจะได้ไม่เกิดสงคราม แต่อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีพระรามสุวรรณ พระยาจักรี และพระสุนทรสงครามเห็นว่าไม่ควรให้ โดยให้เหตุผลว่าการขอช้างเผือกเป็นเพียงอุบาย และถ้าให้ไปคนทั้งหลายก็จะหาว่าไทยเกรงกลัวพม่า ซึ่งเป็นเกรงเสื่อมพระเกียรติยศ ถึงอย่างไรพม่าก็ต้องหาเหตุมาตีไทยจนได้ และในครั้งนี้อะเยไทยก็ได้เตรียมการป้องกันพระนครไว้อย่างแข็งขันแล้ว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเห็นด้วยกับกลุ่มหลังนี้

เมื่อไทยตอบพระราชสาสน์ปฏิเสธไม่ยอมให้ช้างเผือกแก่พม่าไปแล้วก็เตรียมป้องกันพระนครเพื่อรับศึกพม่า โดยรวบรวมผู้คนและเสบียงอาหารเข้าไปในพระนคร จัดวางปืนใหญ่บนป้อมปราการรายรอบพระนคร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดให้ขุนนางออกไปสร้างค่ายรอบพระนครทั้ง ๔ ทิศ คือ ทิศเหนือที่ทุ่งลุมพลี ทิศตะวันออกที่ทุ่งหันตรา ทิศใต้ที่บ้านท้ายคู และทิศตะวันตกที่บ้านจำปา เป็นการป้องกันข้าศึกไม่ให้เข้าล้อมพระนคร

พม่านำโดยพระเจ้าบุเรงนองยกกองทัพเข้าเมฆ่งแล้วแม่ละมา เข้าตีหัวเมืองเหนือได้เมฆ่งกำแพงเพชร พิชัยโลกสุวรรณโลก สุโขทัยและพิชัย แล้วมุ่งตรงเข้าตีกรุงศรีอยุธยา ท้าพม่าปะทะกับทัพไทยที่ชัยนาท ทัพไทยสู้ไม่ได้ถอยลงมาพระนคร พม่าสามารถโจมตีค่ายรอบพระนครได้ ๓ ค่ายเว้นค่ายบ้านท้ายคู แล้วเข้าล้อมพระนครไว้ทั้ง ๓ ด้าน ทั้งไทยและพม่าต่างใช้ปืนใหญ่ยิงตอบโต้กัน แม้ว่าไทยจะเตรียมการรักษาพระนครมาเป็นอย่างดีแต่เหล่าขุนนางได้แตกความสามัคคีกัน ทำให้การป้องกันพระนครอ่อนแอลง โดยเฉพาะเมื่อค่ายรายรอบ

๓. การทรยศต่อชาติของคนไทยบางกลุ่ม

ในปี พ.ศ. ๒๑๑๑ พระเจ้าบุเรงนองทรงนำทัพพม่าเข้ามาล้อมพระนครอย่างสะดวก ไม่มีทัพไทยยกออกไปต่อสู้เลย พม่าพยายามโหมกำลังเข้าตีพระนครแต่ไม่สำเร็จ พม่าล้อมพระนครมากกว่า ๔ เดือนก็ยังตีไม่ได้และใกล้ฤดูน้ำหลากแล้ว แม้พม่าจะพยายามเข้าตีพระนครอีกหลายครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ พระเจ้าบุเรงนองและพระมหากษัตริย์ราชวงศ์อยุธยาจึงคิดอุบายเกลี้ยกล่อมพระยาจักรีที่นำตัวไปครั้งสงครามข้างเมืองให้ยอมเป็นไส้ศึกให้พม่า โดยเกลี้ยจงจำแล้วปล่อยให้หนีเข้าพระนคร สมเด็จพระมหาธรรมราชาไม่ทรงทราบว่าเป็นอุบายจึงรับพระยาจักรีไว้แล้วตั้งให้เป็นผู้รักษาพระนครแทนพระขวาม พระยาจักรีได้ทำการทรยศต่อชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ญูงยงให้สมเด็จพระมหาธรรมราชาเห็นว่าพระศรีเสาวราชซึ่งเป็นพระเจ้าเมืองสาเรอที่ช่วยบัญชาการรบพุ่งข้าศึกอย่างเข้มแข็ง ขุนนางคนไทยมีฝีมือต่อสู้ข้าศึกดีก็ย้ายหน้าทำให้ไปรักษาการในด้านที่ไม่มีข้าศึกเข้ามาและเอาคนที่เห็นว่าอ่อนแอมารักษาหน้าที่สำคัญ เมื่อเห็นว่าการรักษาพระนครอ่อนแอมากแล้วพระยาจักรีก็ลงมือให้สัญญาณพม่าเข้าตีพระนคร พม่าสามารถตีกรุงศรีอยุธยาได้ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๑๑๒ รวมเวลาที่พม่าล้อมพระนครอยู่ถึง ๕ เดือน

สงครามครั้งนี้ไทยต้องสูญเสียเอกราชเพราะคนไทยบางคนที่มีบทบาทสำคัญในการป้องกันชาติกลับทำการทรยศต่อชาติ การแตกความสามัคคีของคนไทยนับเป็นบทเรียนอันสำคัญยิ่งที่คนไทยในยุคหลังจะต้องจดจำและร่วมมือร่วมใจกันป้องกันประเทศชาติบ้านเมืองให้พ้นจากการรุกรานของศัตรู

๔. การสูญเสียอิสรภาพและการตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า

การแตกความสามัคคีและการทรยศล่อลวงของคนไทยบางคนมีผลทำให้ประเทศชาติต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า บ้านเมืองขาดอิสรภาพ ผู้คนถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลย ทรัพย์สินอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ ถูกพม่าขนถักไปโขงหงสาวดี สมเด็จพระมหินทราธิราชถูกพม่านำตัวไปด้วยแต่ไปประจวบสวรรคตเสียกลางทาง พระเจ้าบุเรงนองทรงตั้งพระมหาธรรมราชาเป็นกษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยาขึ้นต่อพม่า และได้ส่งคืนพระนเรศวรกลับมาให้ ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. ๒๑๓๕ สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้โปรดให้พระนเรศวรขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก

การที่ไทยต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่านั้นได้สร้างความก้ำกั้นขมขื่นใจให้กับคนไทยมากเพราะต้องสูญเสียอิสรภาพ เสื่อมเสียเกียรติและศักดิ์ศรีของชาติและยังต้องยอมอยู่ในฐานะประเทศราชที่ต้องส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทองให้พม่า และต้องส่งทัพไปช่วยเมื่อพม่าเกณฑ์มา ซึ่งไทยก็เคยส่งทัพไปช่วยพม่า ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๔ กราวพระเจ้าบุเรงนองสวรรคต และพระเจ้านันทบุเรงเป็นกษัตริย์ครองราชย์ต่อ แต่เจ้าฟ้าไทยใหญ่แห่งเมืองก้างแข็งเมือง และครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๖ กราวที่พระเจ้าก้างแข็งเมือง

ไทยต้องทนยอมรับสภาพอันขมขื่นนี้ไปในเวลานานถึง ๑๕ ปี นอกจากจะเสียเกียรติภูมิแล้วยังได้รับการดูหมิ่นหยามน้ำใจ ดังเมื่อครั้งที่พระนเรศวรไปช่วยปราบกบฏเมืองคังได้ทรงเล่นชนไก่กับพระมหาอุปราชและได้ชัยชนะ พระมหาอุปราชาทรงขี้เลื่องจึงแกล้งตรัสเสียดสีว่า “ไก่เชลยตัวนี้เก่ง

จริงหนอ” พระนเรศวรถูกดูหมิ่นเช่นนั้นจึงตรัสตอบไปว่า “ไก่อ้วนี่อย่าว่าแต่จะชนเอาเค็มพันเลข ถึงจะชนเอาบ้านเมือง ก็ชนได้” ความคับแค้นใจที่ต้องสูญเสียอิสรภาพนี้ทำให้คนไทย ร่วมมือร่วมใจกันสร้างชาติให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะเมื่อมีผู้นำ ที่สามารถซึ่งมุ่งมันจะกู้เอกราชประกาศความเป็นไทยอย่าง พระนเรศวร คนไทยก็พร้อมใจกันที่จะช่วยกันปลดแอกของ ชาติให้ได้

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเล่นชนไก่กับพระมหาอุปราชา
ที่เมืองหงสาวดี

๕. การคืนชนของคนไทยเพื่อกู้เอกราช

การสูญเสียอิสรภาพต้องอยู่ภายใต้อำนาจของพม่าก่อให้เกิดความรู้สึกที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนไทยที่จะต้องช่วยกันกอบกู้เอกราชของชาติกลับมาโดยเร็ว ปี พ.ศ.๒๑๑๙ ที่พระนเรศวรเสด็จขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลกถือว่าเป็นปีเริ่มต้นของการเตรียมการกอบกู้เอกราช ขณะนั้นแม้พระนเรศวรจะทรงมีพระชนมายุเพียง ๑๖ พรรษา การที่พระองค์ทรงพระราชสมภพและทรงเจริญวัยในหัวเมืองเหนือย่อมเป็นเหตุให้เกิดความนิยมยินดีแก่ชาวเมืองเหนือทั้งปวง เพราะพระองค์ทรงคุ้นเคยกับถิ่นฐานบ้านเมืองและผู้คนเมืองเหนือเป็นอย่างดี ส่วนการที่พระนเรศวรเสด็จลงไปประทับที่เมืองหงสาวดีถึง ๖ ปีก็เป็นประโยชน์ที่ได้ทรงเรียนรู้นิสัยใจคอและความเข้มแข็งความอ่อนแอของพม่าได้ดี นอกจากนี้ยังทรงมีพระอุปนิสัยเป็นนักรบที่กล้าหาญ เหตุผลดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการกอบกู้เอกราชของชาติต่อไป

สำหรับสภาพของหัวเมืองเหนือในช่วงเวลานั้นกล่าวได้ว่ามีสภาพดีกว่ากรุงศรีอยุธยาเพราะไม่ได้ถูกพม่าทำลาย ผู้คนก็ไม่ได้ถูกกวาดต้อนไปเหมือนกรุงศรีอยุธยา พระนเรศวรจึงทรงดำเนินการรวบรวมไพร่พลช้างม้าพาหนะและเครื่องศาสตราวุธต่าง ๆ ไว้ใช้ในการสงคราม ได้ทรงเลือกคนรุ่นราวคราวเดียวกันกับพระองค์มาฝึกหัดงานราชการ คนเหล่านี้ต่อมาได้กลายเป็นแม่ทัพนายกองของพระองค์ในการกอบกู้อิสรภาพ และทำสงคราม กลุ่มคนรุ่นใหม่เหล่านี้จัดได้ว่าเป็นกองทัพแบบใหม่ เพราะผ่านวิธีการฝึกแบบใหม่ที่จริงจังและรอบคอบทั้งอาวุธและยุทธวิธี กองทัพแบบใหม่นี้ได้เคยแสดงความสามรถร่วมกับพระองค์หลายครั้ง เช่น การตามจับพระยาจันทน์ดี ขุนนางจีนเมืองเจมรที่เข้ามาสวามิภักดิ์แล้วหลบหนีออกไป การล้อมตีทัพพม่ารที่ตกเข้ามาทางนครราชสีมาแตกพ่ายอย่างยับเยิน และ

การตีเมืองกั๋งที่เป็นกบฏต่อพม่า นับว่าเป็นการฝึกฝนยุทธวิธี
และความกล้าแกร่งของกองทัพไทยให้พร้อมในการกู้เอกราช
และรับสงครามกับพม่าที่จะตามมา

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงนำทัพเข้าตีเมืองกั๋ง พ.ศ. ๒๑๒๔

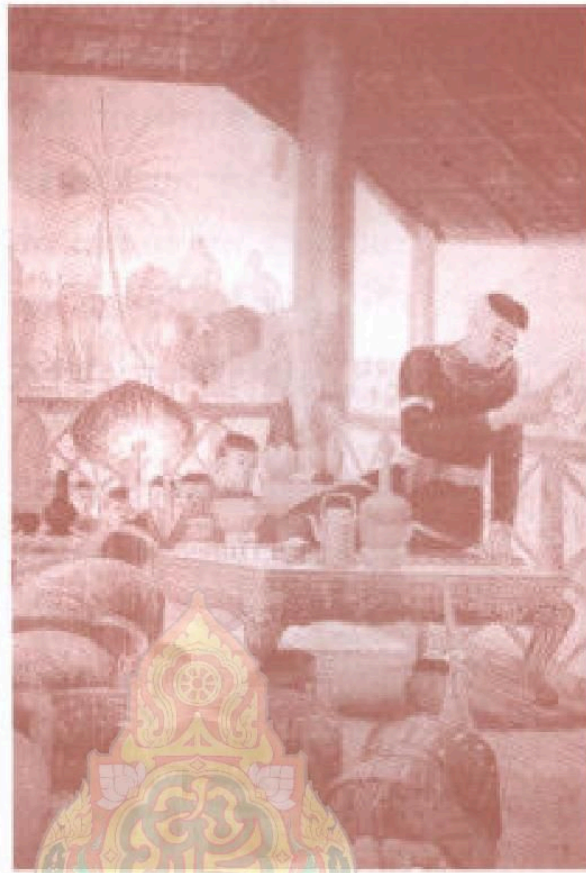
นอกจากนี้เกรที่เขมรยกทัพเข้ามาโจมตีกวาดต้อนผู้คนด้วยเห็นว่าไทยอ่อนแอเน้นกลับเป็นผลดีแก่ไทย เพราะทำให้ผู้คนที่หลบหนีกระจัดกระจายอยู่ตามป่าเขาที่ต่าง ๆ ได้เข้ามารวมกันอยู่ในกรุงศรีอยุธยา เป็นการเพิ่มกำลังพลให้มากขึ้น การโจมตีขับไล่เขมรหลายครั้งได้ทำให้คนไทยได้ฝึกฝนยุทธวิธี และมีความกล้าหาญชาญชัยไม่พวดกลัวสงคราม นอกจากนี้ไทยยังสามารถเตรียมการป้องกันพระนครสะสมอาวุธและเสบียงอาหารโดยที่พม่าไม่ได้ระแวงสงสัย เพราะไทยอ้างว่าเพื่อป้องกันมรฎกของเขมร เช่น การขุดขยายคลองขื่อหน้าคูพระนครด้านตะวันออกให้ลึกและกว้างกว่าเดิม และสร้างกำแพงพระนครด้านนี้ขยายออกไปถึงริมน้ำ สร้างป้อมมหาชัยตรงหัวรอ เป็นการเตรียมรับศึกพม่าที่จะเกิดขึ้นเมื่อไทยเป็นเอกราช

๖. การประกาศอิสรภาพของพระนเรศวร

ในระยะหลังสมเด็จพระมหาธรรมราชาได้ทรงมอบอำนาจให้พระนเรศวรดำเนินการด้านการทหารและการป้องกันประเทศเพื่อเตรียมทำสงครามกอบกู้เอกราช เริ่มตั้งแต่ไปช่วยพม่าปราบกบฏเมืองก่งในปี พ.ศ. ๒๑๒๔ ขณะนั้นพระนเรศวรมีพระชนมายุ ๒๖ พรรษา การไปตีเมืองก่งครั้งนั้นทำให้ทรงทราบว่าประเทศราชต่าง ๆ ของพม่าต่างคิดจะแข็งเมืองเพียงแต่รอโอกาสเหมาะเท่านั้น ขณะเดียวกันพม่าเองก็เริ่มไม่ไว้วางใจในทำทีของไทยที่มีความเข้มแข็งอย่างรวดเร็ว พระเจ้านันทบุเรงคิดจะข่มขู่ไทยโดยให้นันทสูกับราชสังคาล์คุมพลพม่าและไทยใหญ่ทำทางข้ามเขาเขตต่อแดนและข้ามมาตั้งอยู่ทางเตรียมเสบียงอาหารไว้ที่เมืองกำแพงเพชรในปี พ.ศ. ๒๑๒๖ ซึ่งทำเป็นเสมือนเตรียมการจะยกทัพเข้ามาโจมตีไทย ไทยรู้แต่แกล้งทำไม่สนใจ พอดีกับพระเจ้าอังวะเป็นกบฏ พม่าได้เกณฑ์ทัพ

เมืองขึ้นไปช่วยปราบกบฏอีกเช่นเดิม สมเด็จพระมหาธรรมราชาโปรดให้พระนเรศวรนำทัพไป พระนเรศวรทรงทำอุบายเดินทัพให้ช้าเพื่อถ่วงเวลา จนพระเจ้าันันทบุเรงยกทัพไปแล้วทัพไทยจึงยกออกไปถึงเมืองแครงดินแดนมอญ ในปี พ.ศ. ๒๑๒๘ จากนั้นได้ทรงหยุดพักทัพเพื่อรอผลของสงครามว่าพระเจ้าันันทบุเรงจะชนะหรือแพ้ ถ้าแพ้ก็จะเข้าตีเมืองหงสาวดีเสีย แต่ถ้าชนะไทยก็เพียงจะกวาดต้อนครัวไทยกลับบ้านเมืองเป็นกำลังต่อไป

พระมหาอุปราชซึ่งอยู่รักษาเมืองหงสาวดีได้คิดอุบายให้พระยาเกียรติ พระยาราม ซึ่งมีสมัครพรรคพวกอยู่ในเมืองแครงมากและคงคุ้นเคยกับพระนเรศวรมาก่อน ให้ลงมาคอยดูล่วงหน้าพระนเรศวรและสั่งเก็บความลับว่า ถ้าพระมหาอุปราชนำทัพเข้าตีทัพพระนเรศวรให้พระยาทั้งสองคุมทัพตีขนาบหลัง แต่พระมหาเถรคันฉ่อง ซึ่งเป็นพระอาจารย์ของพระยาเกียรติ พระยารามได้เกลี้ยกล่อมให้พระยาทั้งสองสวามิภักดิ์ต่อพระนเรศวร เพราะมอญก็ต้องการเป็นอิสระจากพม่าเช่นกัน เมื่อพระนเรศวรทรงทราบจึงทรงเรียกประชุมแม่ทัพนายกองแล้วทรงสั่งนำแม่ทัพไทยลงดินเมืองแครงและทรงประกาศแก่เทพยดาต่อหน้าทีประชุมให้พระปฐพีเป็นพยานว่า นับแต่นี้ต่อไปกรุงศรีอยุธยาขาดทางไมตรีกับกรุงหงสาวดี การกระทำเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นการประกาศอิสรภาพของไทย จากนั้นพระนเรศวรได้เตรียมกองทัพจะเข้าตีกรุงหงสาวดี แต่เมื่อทราบข่าวว่า พระเจ้าันันทบุเรงได้ชัยชนะพวกกบฏและกำลังยกทัพกลับมา พระองค์จึงเพียงอพยพครอบครัวไทยกลับมาเท่านั้น ขณะเดียวกันพระมหาอุปราชได้ยกทัพมาตามตี มีสุรกรรมมาเป็นทัพหน้า ทัพพม่าตีเข้ามาตามต้นกองทัพไทยที่แม่น้ำสะโตงแต่อยู่คนละฝั่ง พระนเรศวรทรงยิงพระแสงปืนถูกสุรกรรมตายอยู่ใกล้คอช้าง ทำให้ทัพพม่าครั่นคร้ามพากันเลิกทัพไป!

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประดาเครื่องอาภรณ์ที่เมืองแครง พ.ศ. ๒๑๒๗

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยิงสุรกรรมาข้ามแม่น้ำสะโตง

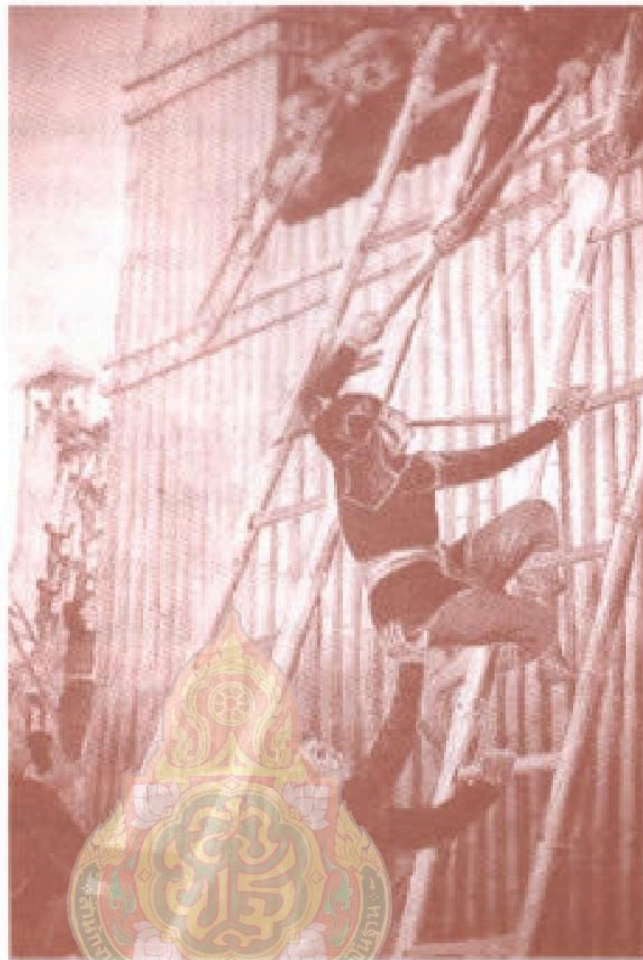
พระนเรศวรเสด็จกลับมากรุงศรีอยุธยาตามเส้นทางเดิมให้พระราชบิดาทรงทราบ สมเด็จพระมหาธรรมราชาจึงทรงมอบการทั้งปวงในการที่จะต่อสู้ข้าศึกให้พระนเรศวรทรงบังคับบัญชาสิทธิ์ขาด พระนเรศวรทรงเชื่อมั่นว่าพม่าคงจะเร่งยกทัพมาตีไทยจึงยกทัพไปจับไล่พม่าที่เข้ามาทำทางสร้างยังฉางที่เมืองกำแพงเพชรออกไปก่อน และได้กวาดต้อนผู้คนหัวเมืองเหนือลงมากรุงศรีอยุธยาด้วยขณะนั้นไพร่พลของไทยยังมีน้อย

๗. ความพยายามสร้างชาติให้มั่นคงหลังการประกาศอิสรภาพ

หลังการประกาศอิสรภาพแล้วไทยพยายามสร้างชาติให้มั่นคงปลอดภัย เตรียมการป้องกันประเทศและขับไล่ศัตรูที่บุกรุกเข้ามาในเขตแดน เช่น ปี พ.ศ. ๒๑๒๗ พระเจ้านันทบุเรงให้พระยาพะสิมและเจ้าเมืองเชียงใหม่ยกทัพเข้ามาตีไทย พระนเรศวรและพระเอกาทศรถได้เสด็จนำทัพออกไปจับไล่ตีทัพพม่าแตกพ่ายไป และปีต่อมา พ.ศ. ๒๑๒๘ พระมหาอุปราชของพม่าได้นำทัพเข้ามาเตรียมสะสมเสบียงอาหารที่เมืองกำแพงเพชรเพื่อโจมตีไทย และพม่าให้พระเจ้าเชียงใหม่ยกทัพลงมาถึงเมืองนครสวรรค์ เข้าปล้นสะดมบ้านเรือนราษฎร พระนเรศวรและพระเอกาทศรถทรงนำทัพไทยเข้าตีทัพพระเจ้าเชียงใหม่แตกพ่ายไป อย่างไรก็ตามก็ยังมีสงครามใหญ่ที่ทัพพม่ายกมาตีไทยในสมัยนั้น ๓ ครั้งคือ

๑) สงครามปี พ.ศ. ๒๑๒๕

พระเจ้านันทบุเรงทรงยกทัพเข้ามาแย่งหลังจากที่พระมหาอุปราชได้สะสมเสบียงอาหารมากพอแล้ว ในครั้งนี้พม่าได้เข้าล้อมพระนครอยู่ ๕ เดือน แต่ทัพพม่าต้องประสบปัญหาถูกฝ่ายไทยปล้นสะดมตัดทางลำเลียงเสบียงอาหาร และพระนเรศวรก็ทรงนำทัพเข้าไล่ทัพพม่าตั้งกลางวันกลางคืน ในที่สุด

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงงานพระแสงดาบนำทหารปล้นค่าย

พระเจ้าหงสาวดี พ.ศ. ๒๑๒๕

พม่าจำต้องยกทัพกลับ เพราะทหารเจ็บป่วยล้มตาย ขาดเสบียง
อาหารและใกล้ฤดูน้ำหลาก

๒) สงครามปี พ.ศ. ๒๑๓๓

พระมหาอุปราชาทรงยกทัพมาเพราะทราบข่าวการ
เปลี่ยนกษัตริย์ที่กรุงศรีอยุธยา เนื่องจากสมเด็จพระมหาธรรม-
ราชาสวรรคต พระนเรศวรขึ้นเป็นกษัตริย์สืบต่อและทรงแต่งตั้ง
พระเอกาทศรถพระอนุชาเป็นพระมหาอุปราชาแต่มีพระเกียรติยศ
สูงเสมออย่างพระเจ้าแผ่นดิน

เหตุที่พม่าพยายามยกทัพมาปราบไทยให้ได้เพราะต้องการรักษาเกียรติยศไม่ให้เมืองขึ้นต่างๆ แข็งเมืองกระด้างกระเดื่อง การพ่ายแพ้กลับไปของพม่าหลายๆ ครั้งจะนำมาซึ่งการจลาจลวุ่นวายในพม่า ในสงครามครั้งนี้พระมหาอุปราชทรงยกทัพเข้ามาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงเปลี่ยนยุทธวิธีการรบใหม่แก่การตั้งรับที่พระนครแบบในรัชสมัยก่อนๆ มาเป็นการนำทัพออกไปต่อสู้นอกกรุงศรีอยุธยา เพราะถ้าขับไล่พม่าไปได้ก็จะได้ชัยชนะอย่างรวดเร็ว ถ้าสู้ไม่ได้ก็ยังได้อาศัยชัยภูมิของพระนครในการต่อสู้ต่อไป แต่การรักษาศรีนครจะช่วยให้สงครามยืดเยื้อยาวนาน ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้บ้านเมืองราษฎร และถ้าขับไล่ศัตรูออกไปไม่ได้ก็ต้องประสบปัญหาขาดแคลนอาหาร สงครามในครั้งนี้ปรากฏว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงสามารถนำทัพเข้าตีพม่าแตกพ่ายไป ทำให้สงครามสิ้นสุดลงอย่างรวดเร็ว

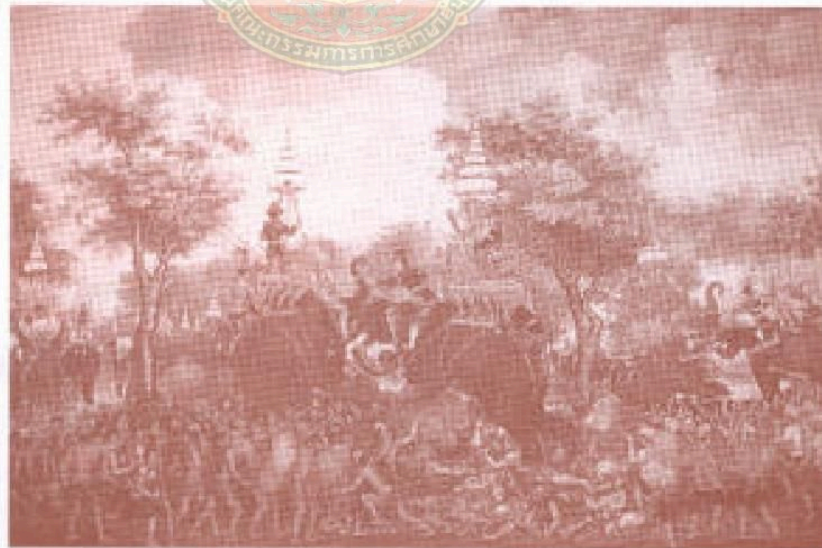
๓) สงครามยุทธหัตถี พ.ศ. ๒๑๓๕

สงครามครั้งนี้นับเป็นสงครามครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย เพราะพม่าหมายมั่นที่จะต้องตีไทยให้ได้สืบเนื่องจากการพ่ายแพ้ของพระมหาอุปราชครั้งก่อนได้สร้างความเสื่อมเสียพระเกียรติยศให้กับพม่ามาก พระมหาอุปราชเองเป็นผู้ที่จะรับราชสมบัติต่อไป ถ้าปราบปรามไทยไม่ได้หัวเมืองขึ้นต่างๆ แม้แต่ขุนนางพม่าเองก็จะขาดความยำเกรง การปกครองอาณาจักรของพระองค์ก็จะประสบกับอุปสรรคมากมาย

พระมหาอุปราชทรงยกทัพเข้ามาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์ มีไพร่พลจำนวนมาก เข้ามาตั้งทัพที่ตำบลกระพังตรุ เมืองสุพรรณบุรี ทัพไทยนั้นสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถรงยกทัพมาตั้งที่ตำบลหนองสาหร่าย ปัจจุบันคือตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ทัพทั้งสองเข้าปะทะต่อสู้กันเป็นโกลาหล ช้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถูกไล่เข้าศึกไปถึงทัพหลวงของพม่า เมื่อฝุ่นละอองสงบลงแล้วสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถจึงทรงรู้ว่าพระองค์อยู่ท่ามกลางข้าศึก

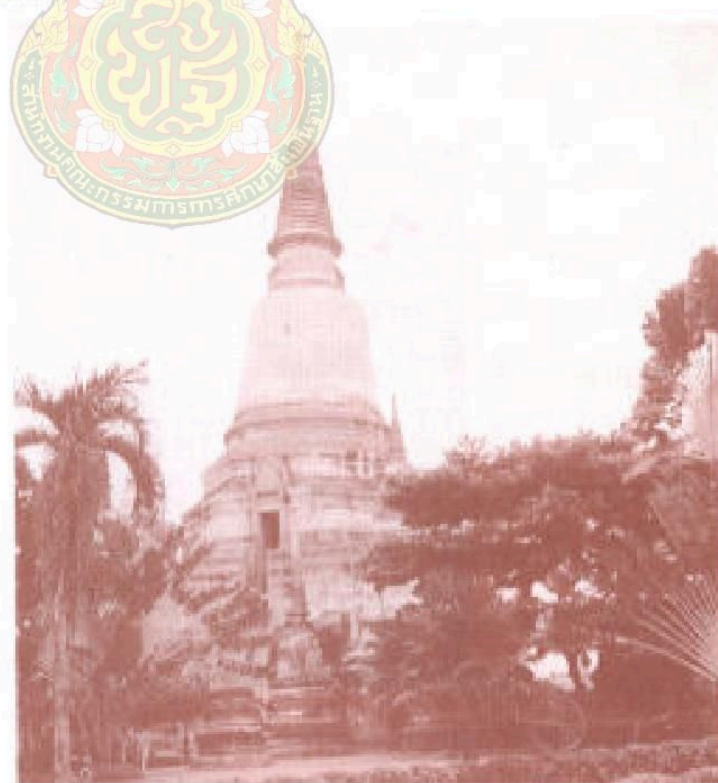
สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทอดพระเนตรเห็นพระมหาอุปราชทรงช้างอยู่ได้ร่มไม้ พระองค์ทรงเห็นทางที่จะเอาชนะสงครามครั้งนี้ได้ทางเดียวคือการชนช้างกับพระมหาอุปราช จึงทรงขับช้างพระที่นั่งตรงไปหาพระมหาอุปราช แล้วร้องครวสทักทายเป็นในฐานะที่ทรงคุ้นเคยกันมาแต่ก่อนว่า “เจ้าพี่จะยืนช้างอยู่ในร่มไม้ทำไม เชิญเสด็จมาทำยุทธหัตถีกันให้เป็นเกียรติยศเถิด กษัตริย์ฝ่ายหน้าที่จะชนช้างได้อย่างเราจะไม่มีแล้ว” ขณะนั้นถ้าหากพระมหาอุปราชจะสั่งให้ทหารล้อมจับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถก็ทรงทำได้ง่ายคาย แต่ด้วยวิสัยกษัตริย์จึงรับคำท้าและเข้าทำยุทธหัตถี

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราช

พ.ศ. ๒๑๓๕

กับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในที่สุดพระมหาอุปราชถูกสมเด็จพระนเรศวรมหาราชพินด้วยพระแสงของ้าวลิ้นพระขนม พม่าต้องพ่ายแพ้อย่างยับเยินกลับไปอีกครั้งหนึ่ง ชัยชนะของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชครั้งนี้ทำให้ปรากฏพระเกียรติยศเลื่องลือไปทั่ว ขณะเดียวกันพม่ากลับต้องประสบกับปัญหาการจลาจลภายใน ไม่มีโอกาสจะยกทัพใหญ่เข้ามาโจมตีไทยอีกเป็นเวลากว่า ๑๕๐ ปี สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงโปรดให้สร้างพระเจดีย์อุทตถกถิตตรงที่ชนช้างชนะพระมหาอุปราชและสร้างเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคลเป็นการเฉลิมพระเกียรติที่ทรงมีชัยชนะเหนือศัตรู หลังจากนั้นไทยได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางทั้งด้วยการทำสงครามและมีหัวเมืองขึ้นเข้ามาอ่อนน้อม คือได้มอญ เขมร ล้านนาเข้ามาอยู่ในอำนาจ และไปตีกรุงหงสาวดีถึง ๒ ครั้งซึ่งสร้างความสั่นคลอนอำนาจของพม่าจนมีการเปลี่ยนราชวงศ์

วัดใหญ่ชัยมงคล พระนครศรีอยุธยา

อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่พระราชวังจันทน์ พิษณุโลก

หลังจากสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแล้วบ้านเมือง
มีแต่ความสงบสุขปราศจากสงครามเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน
ทำให้ไทยมีเวลาในการทำนุบำรุงบ้านเมืองสร้างสรรค์ความเจริญ
มีความก้าวหน้าทางศิลปวัฒนธรรม มีการติดต่อค้าขายกับชาติ
ตะวันตกและเอเชียอย่างกว้างขวาง ประเทศชาติมีความเจริญ
รุ่งเรืองเป็นที่เลื่องลือในนานาประเทศ มรดกทางอารยธรรม
สมัยนี้ได้ตกทอดสืบต่อมาจนปัจจุบัน ทั้งนี้ด้วยพระปรีชา
สามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช คนไทยรุ่นหลังต่อมา
จึงเกิดพระเกียรติวีรกษัตริย์พระองค์นี้เป็นมหาราช

บทที่ ๓

เหตุการณ์ปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ตั้งแต่ก่อนสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ไทยได้มีความสัมพันธ์ติดต่อกับชาติตะวันตกหลายชาติแล้ว เช่น โปรตุเกสเข้ามาติดต่อกับไทยตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ สอ้านดาเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และ อังกฤษเข้ามาในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

นอกจากผลประโยชน์ในการติดต่อกับต่างชาติที่ไทยได้รับจากการติดต่อกับตะวันตกแล้ว ไทยยังได้ชาวต่างชาติเป็นทหารอาสาช่วยในการรบพุ่งทำสงครามและการปรับปรุงพัฒนากองทัพในด้านยุทธวิธีและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสงคราม สำหรับในด้านการค้ากับศรีอยุธยาได้ทำการผูกขาดทางการค้า โดยพระคลังสินค้าถือเป็นแหล่งหารายได้ของรัฐบาล โดยรัฐบาลจะกำหนดสินค้าที่ขายและเป็นที่ต้องการของพ่อค้าต่างชาติ เช่น ลูกแก้ว ไม้สัก ไม้ฝาง ไม้หอม เป็นสินค้าต้องห้ามของหลวง ชาวบ้านต้องนำมาขายให้พระคลังสินค้า ส่วนพ่อค้าที่ต้องการสินค้านั้นก็ต้องมาซื้อที่พระคลังสินค้า การผูกขาดทางการค้ามีมากขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทั้งยังมีการแต่งตั้งเรือกำปั่นไปค้าขายแข่งกับชาติตะวันตก จนเกิดการขัดแย้งกับสอ้านดาถึงขนาดสอ้านดาส่งเรือรบมาปิดปากอ่าวไทยและเรียกเรือเอเชียทิพิเศษและผลประโยชน์จากไทย เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาติดต่อกับไทยรู้ว่าฝรั่งเศสเป็นประเทศใหญ่มีอำนาจมากในยุโรป จึงหวังจะได้ฝรั่งเศสเป็นมิตรคอยถ่วงดุลอำนาจสอ้านดา แต่ฝรั่งเศสก็คิดไม่ซื่อหมาย

จะยึดไทยเป็นเมืองขึ้น ในตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กลุ่มขุนนางข้าราชการ พระสงฆ์และประชาชนจึงพากันขับไล่ฝรั่งเศสออกไปจากประเทศไทย หลังจากนั้นการติดต่อกับชาติตะวันตกก็ซบเซาลงไป

๑. การแผ่อิทธิพลของชาติตะวันตกเข้ามาในแผ่นดินไทย

ชาติตะวันตกได้เดินทางเข้ามาถึงดินแดนทางตะวันออกก็ด้วยจุดประสงค์ต้องการสินค้าพวกเครื่องเทศ พริกไทย ผ้าไหม เครื่องลายคราม และต้องการที่จะเผยแผ่คริสต์ศาสนาด้วย

๑) โปรตุเกส

โปรตุเกสเป็นชาติแรกที่เข้ามาติดต่ค้าขายกับไทยในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ หลังจากที่โปรตุเกสได้เมืองมะละกา การติดต่ค้าขายกับโปรตุเกสเป็นไปได้ด้วยดี ไทยได้ชาวโปรตุเกสเป็นทหารอาสาช่วยรบพุ่งทำสงครามและช่วยในการปรับปรุงกองทัพให้ทันสมัย

๒) ฮอลันดา

ฮอลันดาเป็นชาติที่สองที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และต่อมาจะมีบทบาทและอิทธิพลในไทยแทนที่โปรตุเกส แต่ก็มีปัญหาขัดแย้งกับไทยเสมอ ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองก็เกิดปัญหาขัดแย้งทางการค้ากันแต่ก็ประนีประนอมกันได้ พอรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็เกิดปัญหาขัดแย้งรุนแรง เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงยกเลิก

อภิสัทธีในการซื้อหนังสือพิมพ์ของฮอลันดาจากไทย ทั้งยังทำการค้าขายแข่งกับต่างชาติด้วย สมัยนี้รัฐบาลไทยทำการผูกขาดการค้ามากขึ้นอันเป็นการกระทบกระเทือนผลประโยชน์ทางการค้าของฮอลันดา ฮอลันดาจึงส่งเรือรบ ๒ ลำมาปิดอ่าวไทยเพื่อยกครองให้ไทยยอมรับข้อเสนอที่ไทยเสียเปรียบ ขณะนั้นไทยเพิ่งเสร็จสิ้นสงครามกับล้านนาจึงยินยอมทำสัญญากับฮอลันดา ในปี พ.ศ. ๒๒๐๗ ยอมให้ฮอลันดาผูกขาดการค้าหนังสือพิมพ์ และยอมไม่ให้ลูกเรือที่เป็นชาวจีน ญี่ปุ่น และญวนไปค้าขายต่างประเทศ ซึ่งเป็นการตัดหนทางการค้ากับต่างประเทศของไทย เพราะไทยไม่ชำนาญในการเดินเรือด้วยตนเอง แม้ว่าอีก ๒ ปีต่อมาฮอลันดาจะยอมให้ไทยใช้ลูกเรือต่างชาติเหมือนเดิมก็ตาม แต่ไทยก็ยังหวาดหวั่นอิทธิพลของฮอลันดา

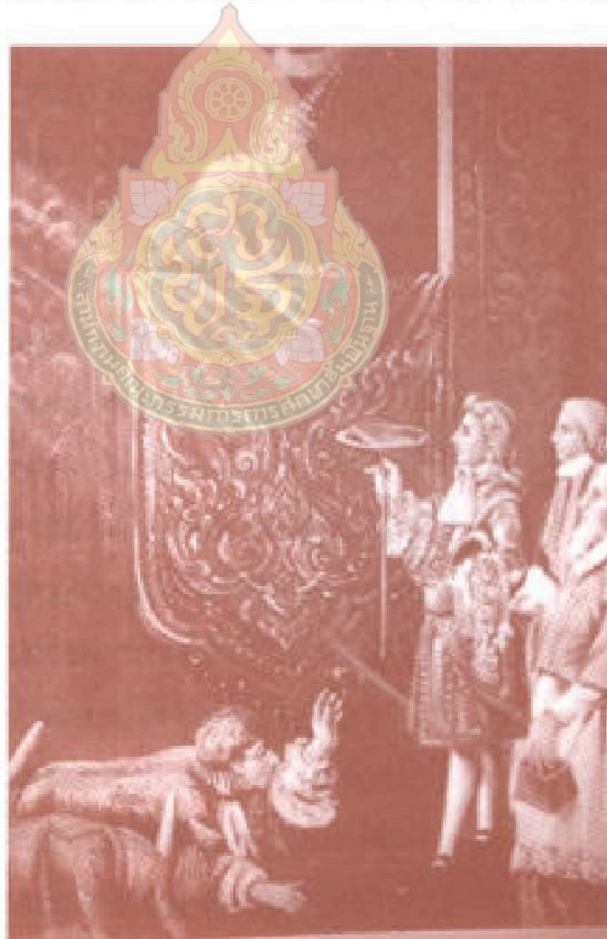
๓) อังกฤษ

อังกฤษเป็นชาติที่สามที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม อังกฤษเป็นชาติที่มีปัญหาในการค้าขายมาก คือถูกฮอลันดาขัดขวางทางการค้าถึงกับรบพุ่งกันที่ปัตตานีจนต้องปิด항ไป แม้ว่าอังกฤษจะเข้ามาเปิด항อีกในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ปี พ.ศ. ๒๒๓๐ อังกฤษมีปัญหาขัดแย้งกับไทยถึงกับรบพุ่งกันที่เมืองมะริด ในที่สุดอังกฤษจึงปิดกิจการค้าไปอีก

๔) ฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อปี พ.ศ. ๒๒๐๕ เป็นพวกบาทหลวงเพื่อเผยแผ่ศาสนา ระหว่างนั้นไทยเริ่มมีข้อขัดแย้งกับฮอลันดา หลังจากวิกฤตการณ์กับฮอลันดา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้พวกบาทหลวงฝรั่งเศสเข้ามาใน พ.ศ. ๒๒๐๘ พร้อมทรงพระราชทานที่ดินให้

สร้างวัดและโรงเรียนได้ การคิดค่ออย่างเป็นทางการเริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๒๑๖ เมื่อสังฆราชปอลอ์อัญเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และสันตะปาปาไมกวยลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงต้อนรับอย่างดียิ่ง และยอมให้คนไทยเข้ารีตนับถือคริสต์ศาสนาได้ ทำให้บาทหลวงทั้งหลายเกิดความคิดว่า ถ้าเกลี้ยกล่อมให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเข้ารีตได้สำเร็จก็จะทำให้ประชาชนชาวไทยหันมาเข้ารีตด้วย การเผยแผ่คริสต์ศาสนาก็จะทำได้ง่าย และสามารถใช้ไทยเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในเอเชีย สำหรับเหตุผลด้านไทยนั้นไทย

เคอไซมอนด์ ราชทูตฝรั่งเศส ถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔
แก่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ต้องการได้ฝรั่งเศสมาถ่วงดุลอำนาจฮอลันดา ด้วยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทราบว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสเป็นกษัตริย์ที่มีอำนาจมาก เป็นที่ยำเกรงของอังกฤษและฮอลันดา อีกทั้งไทยยังจะได้เรียนรู้วิทยาการตะวันตกจากฝรั่งเศสมาใช้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองได้ ผู้ที่สนับสนุนให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสก้าวหน้าอย่างรวดเร็วคือ ออกญาวิไชยเณทร์(ฟอลคอน) ที่หวังผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสองเพื่อส่วนตัวด้วย

๒. การพยายามรักษาดุลอำนาจของชาติตะวันตก ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ปัญหาการคุกคามของฮอลันดาทำให้ไทยต้องการมิตรประเทศตะวันตกที่มีอำนาจทัดเทียมกันไว้คอยช่วยเหลือ ถ่วงดุลอำนาจไม่ให้ฮอลันดาเอาเปรียบไทย ชาติแรกที่ไทยต้องการได้มาถ่วงดุลอำนาจฮอลันดาคืออังกฤษ เพราะอังกฤษเป็นชาติใหญ่และขัดแย้งกับฮอลันดาในยุโรป ในต้นสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอังกฤษได้เข้ามาเปิดสถานีการค้าในปี พ.ศ. ๒๒๐๕ แต่ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จนัก อังกฤษเริ่มมาเอาใจใส่กิจการค้ามากขึ้นในปี พ.ศ. ๒๒๑๗ ซึ่งไทยได้เสนอยกเมืองปัตตานีให้และอนุญาตให้สร้างป้อมปราการได้ อังกฤษขอให้ไทยซื้อสินค้าจากอังกฤษแน่นอนทุกปีแต่ไทยปฏิเสธ อังกฤษยังไม่พอใจที่ออกญาวิไชยเณทร์แย่งการค้าของบริษัทซึ่งอังกฤษเชื่อว่าไทยสนับสนุนอยู่ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๒๓๐ ไทยกับอังกฤษเกิดรบพุ่งกันที่เมืองมะริด อังกฤษจึงเลิกกิจการไป เป็นอันว่าไทยไม่ได้อังกฤษมาช่วยถ่วงดุลอำนาจของฮอลันดา

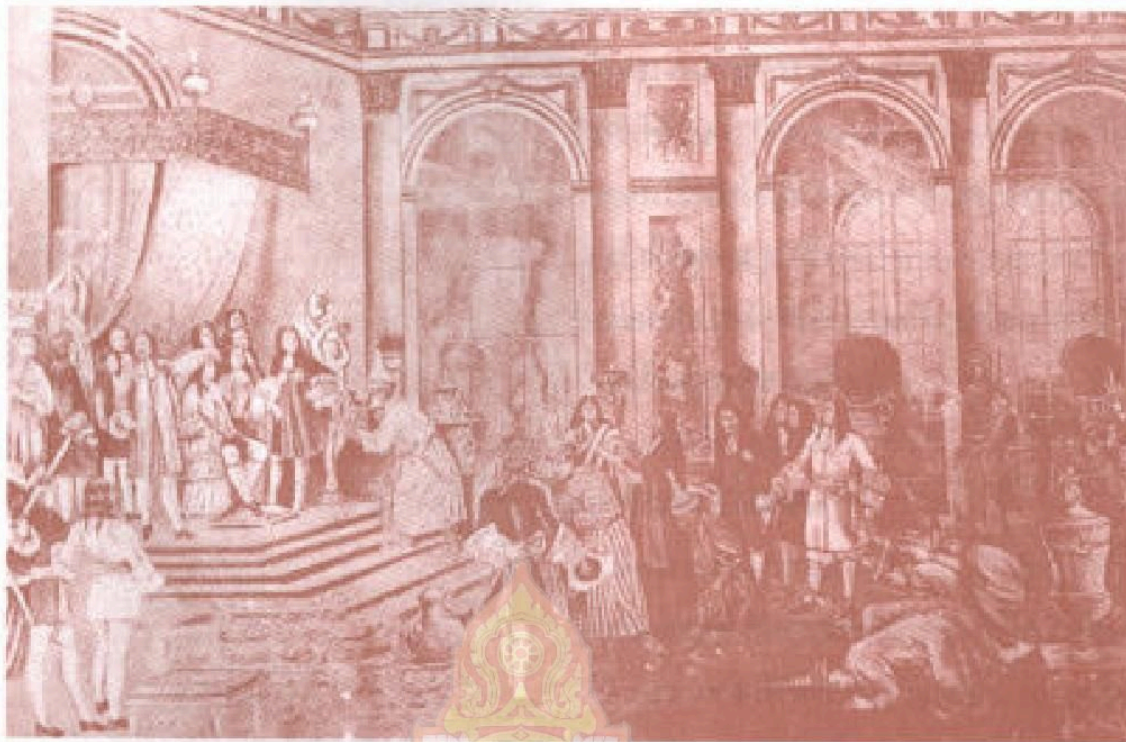
ความขัดแย้งทั้งกับฮอลันดาและอังกฤษทำให้ไทยต้องแสวงหามิตรประเทศตะวันตกใหม่ ซึ่งก็ได้ฝรั่งเศสมาถ่วงดุลอำนาจฮอลันดาและอังกฤษ โดยสังฆราชปัสตูเป็นผู้เริ่มต้น

สร้างความสัมพันธ์ให้สองประเทศก่อน จนกระทั่งพระเจ้าหลุยส์
ที่ ๑๔ และสันตะปาปาทรงมีพระราชสาสน์มาถวายสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราชในปี พ.ศ. ๒๒๑๖ และฝรั่งเศสได้เริ่มเข้ามา
ตั้งสถานการค้าในไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๒๒๓ และในปีนั้นไทยได้
ส่งทูตไปฝรั่งเศสเป็นครั้งแรก โดยมีเอกพระพิพัฒน์ราชไมตรี
เป็นทูต แต่เมื่อไปประสบอุบัติเหตุถูกพายุตีแตกที่เกาะมาดากัส
การ์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงส่งออกขุนพิไชยวาทีต
และออกขุนพิจิตต์ไมตรีออกไปสืบข่าวถึงฝรั่งเศส พระเจ้าหลุยส์
ที่ ๑๔ จึงได้ทรงส่งทูตเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาบ้างในปี พ.ศ.
๒๒๒๘ ซึ่งมีเดอโซมองต์เป็นหัวหน้าคณะ พร้อมด้วย
บาทหลวงเดอแซวซีและตาราร์ด ทูตฝรั่งเศสถูกรบเร่หลาย
ครั้งขอให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเข้ารีต แต่ไม่สำเร็จ
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงตรัสตอบด้วยถ้อยคำอัน
คมคายว่า

พระองค์ได้มอบเรื่องนี้ให้เป็นไปตามน้ำพระทัยของ
พระผู้เป็นเจ้า ถ้าหากพระผู้เป็นเจ้าปรารถนาให้พระองค์เข้ารีต
แล้ว พระองค์คงจะคล้อยให้พระองค์เข้ารีตเอง

ในครั้งนั้นไทยได้ทำสัญญากับฝรั่งเศสอนุญาตให้
ฝรั่งเศสเผยแผ่ศาสนาและวิทยาการความรู้แก่คนไทยได้ และ
ทำอนุสัญญาการค้าให้สิทธิพิเศษแก่ฝรั่งเศสทำการค้าขายได้
โดยไม่ต้องเสียภาษี พร้อมทั้งยกเมืองสงขลาให้ฝรั่งเศสดูแล

ไทยได้ประโยชน์จากวิทยาการที่ก้าวหน้าของฝรั่งเศสใน
ครั้งนั้นหลายอย่าง เช่น ได้วิศวกรฝรั่งเศสมาสร้างป้อมที่
บางกอก ลพบุรี พิษณุโลก มะริด และสงขลา และมีการ
ฝึกทหารตามแบบฝรั่งเศส เมื่อทูตฝรั่งเศสเดินทางกลับไทยก็
ส่งพระวิสุทธิสุนทร (โกษาปาน) เป็นทูตไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่
๑๔ พร้อมกับคณะทูตฝรั่งเศสด้วย ทูตไทยได้ไปสร้างชื่อเสียง
ให้เป็นที่ปรากฏในประเทศฝรั่งเศส เมื่อคณะทูตไทยเดินทาง

พระเจ้าฟ้ามงกุฎที่ฝรั่งเศสคือออกกับคณะราชทูตไทย
เพื่อมาตั้งพระนครราชธานีราชทรงส่งไปเจริญทางพระราชไมตรี

กลับฝรั่งเศสก็ส่งลาทูแบร์เป็นทูตเข้ามาพร้อมด้วยกองทหาร
ฝรั่งเศส ๖๓๖ คนภายใต้การบังคับบัญชาของนายพลเดอฟาร์ช

๓. กุศโลบายของฝรั่งเศสที่จะยึดครองประเทศไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเพิ่มพูนขึ้นอย่าง
รวดเร็ว นอกจากที่ไทยต้องการได้ฝรั่งเศสซึ่งเป็นมหาอำนาจ
ในยุโรปมาถ่วงดุลอำนาจฮอลันดาและอังกฤษแล้ว ยังเกิดจาก
ปัญหาภายในของไทยเองด้วย เนื่องจากออกญาวิไชยเณทร์เป็น
ขุนนางที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดปราน แต่เป็นที่
เกลียดชังของขุนนางอื่นๆ ออกญาวิไชยเณทร์เดิมนับถือ

ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์แต่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นนิกายคาทอลิก และมีบทบาทเป็นหัวหน้าประชาคมคริสเตียน เขามุ่งตั้งรกรากจากการทำธุรกิจการค้า ฉะนั้นการที่ได้มีกองทหารฝรั่งเศสเข้ามาจึงเหมือนกับเป็นการเสริมสร้างและรักษาอำนาจของเขา เพราะออกญาวิไชเยนทร์มีสิทธิในการบังคับบัญชากองทหารฝรั่งเศสด้วย กองทหารฝรั่งเศสที่เข้ามาเมืองไทยนั้นสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดให้ประจำอยู่ที่ป้อมเมืองบางกอกและเมืองมะริดและเป็นทหารรักษาพระองค์ ๕๐ คน กับทหารส่วนตัวของออกญาวิไชเยนทร์จำนวนหนึ่ง

การที่กองทหารฝรั่งเศสประจำอยู่ที่เมืองมะริดและบางกอกนั้น ทำให้ฝรั่งเศสได้รับผลประโยชน์ทางการค้าที่สามารถกีดกันการค้าของชาติอื่นๆ ได้ เพราะทั้งสองเมืองเป็นเมืองท่าที่สำคัญของไทย ฝรั่งเศสยังคิดว่าจะสามารถผูกขาดทางการค้าตั้งแต่ฝั่งโคโรมันเคลเรื่อยไปจนถึงญี่ปุ่นถ้าฝรั่งเศสสามารถคุม ๒ เมืองนี้ได้ และยังมีความหวังว่าการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในดินแดนเหล่านี้จะประสบผลสำเร็จด้วย

ออกญาวิไชเยนทร์มีแผนการจะสถาปนาอำนาจฝรั่งเศสขึ้นในไทย โดยคิดที่จะอาศัยอำนาจของตนซึ่งเป็นพี่โปรดยุโรปของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในการแทรกซึมชาวฝรั่งเศสเข้าไปกุมระบบราชการไทยอย่างกว้างขวาง เมื่อทูตเดอโชมองด์กลับไป ออกญาวิไชเยนทร์ได้มีคำสั่งลับไปให้บาทหลวงเดอลาแซส ให้ส่งลูกผู้ดีชาวฝรั่งเศสราว ๖๐-๗๐ คนมาเมืองไทยพร้อมกับกองทหารฝรั่งเศส โดยเขาสัญญาว่าจะช่วยให้พวกเขาเหล่านั้นได้รับตำแหน่งที่มีหน้ามีตา เช่น เจ้าเมืองในส่วนภูมิภาค ในนครและป้อมปราการ หรือบัญชาการกองทหารทั้งทางบกและในทะเล จะนำคนเหล่านี้เข้าในพระราชวังและในการบริหารแผ่นดิน ไม่ยกเว้นแม้กระทั่งในกิจการฝ่ายใน การเข้ามาของ ลาลูแบร์ ที่เป็นทูตชุดที่สองก็มีกองทหารฝรั่งเศสเข้ามามาก ส่วนชาวฝรั่งเศสที่เข้ามารับราชการมีไม่กี่คน เช่น

วิศวกรสร้างป้อม เคน ลามา ครูฝึกทหาร เคน ฟอร์เบง (ต่อมาเป็น ออกพระศักดิ์สงคราม) เป็นต้น

เมื่อทูตลาอูแบร์กลับไปฝรั่งเศสก็ส่งทหารมาเพิ่มอีก พร้อมกับมีคำสั่งลับให้นายพลเดอฟาร์ชอีคบางกอกและเพชรบุรี ให้ได้ ถ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเปลี่ยนความคิดหรือ ทำการใดที่เป็นข้อเสียหายแก่ฝรั่งเศสก็ให้นายพลเดอฟาร์ชทำ ทุกอย่างเพื่อให้ไทยอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส

๔. การจลาจลวุ่นวายในตอนปลายรัชกาล และการแก้ไขปัญหของสมเด็จพระเพทราชา

การดำเนินนโยบายของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ ทรงนำทหารต่างชาติเข้ามาอยู่ในไทย และความหวาดหวั่นต่อการเฟื่องฟูของคริสต์ศาสนาและฝรั่งเศส ทำให้ขุนนาง ราษฎร พระสงฆ์ไม่พอใจ โอกาสที่เหมาะสมมาถึงเมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระประชวรที่เมืองลพบุรี ขุนนางทั่วไปดูเหมือน

อนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลพบุรี

จะคาดได้ว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชคงจะเสด็จสวรรคตอย่างแน่นอน ปัญหาการสืบราชสมบัติซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงปล่อยทิ้งไว้ยิ่งทำให้เกิดความตึงเครียดเพิ่มพูนมากขึ้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระราชธิดาองค์หนึ่ง ทรงคิดจะให้อภิเษกสมรสกับเจ้าฟ้าน้อย พระอนุชา ซึ่งมีพระจริยาวัตรที่ดีและรูปร่างเป็นที่นิยมในหมู่ขุนนางราชบุตร แต่ก็ถูกลงพระอาญาด้วยข้อหาเป็นชู้กับพระสนม จึงไม่ได้อภิเษกกับราชธิดา ตำแหน่งรัชทายาทก็ไม่ได้ พระอนุชาอีกองค์หนึ่งคือ เจ้าฟ้าเอกทัศนั้นพิการเป็นง่อย และมีพระนิสัยขุ่นเคียวจึงไม่เป็นที่โปรดปราน คนสำคัญอีกคนที่ใกล้ชิดสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมากคือพระปีย์ เป็นราชบุตรบุญธรรมที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงขอให้พระเชษฐภคินีของอภิเษกด้วยแต่พระเชษฐภคินีนั้นยอม รัชทายาทจึงค้างมา ออกญาวิไชยเณทร์กับกองทหารฝรั่งเศสถือว่าเป็นอำนาจหนึ่งที่จะกำหนดว่าใครคือผู้ที่จะสืบราชสมบัติต่อไป และออกญาวิไชยเณทร์สนับสนุนพระปีย์ ได้เกลี้ยกล่อมให้พระปีย์เข้ารีตและเป็นพรรคพวกตน ทำให้ขุนนางพากันระแวงว่าออกญาวิไชยเณทร์คิดร้ายต่อบ้านเมือง จนนำกองทหารฝรั่งเศสมาบังคับขุนนางและยกพระปีย์ขึ้นเป็นกษัตริย์ ด้านออกญาวิไชยเณทร์ก็หวาดระแวงว่าถ้าพระเพทราชาได้เป็นใหญ่จะทำร้ายพวกฝรั่ง ขณะนั้นประชาชนได้ก่อการจลาจลเคลื่อนไหวต่อต้านคริสต์ศาสนาและขับไล่ชาวต่างชาติ เมื่อความตึงเครียดทางการเมืองทวีความรุนแรงขึ้น ออกญาวิไชยเณทร์จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องรีบกำจัดพระเพทราชา แต่ยังไม่ทันที่กองทหารฝรั่งเศสจากป้อมบางกอกจะมาถึง พระเพทราชาก็ได้ลงมือปฏิวัติเสียก่อน

ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๒๓๑ ก่อนที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจะสวรรคตประมาณ ๒ เดือน พระเพทราชาได้ว่าราชการแทนและถือโอกาสกำจัดศัตรูทางการเมืองโดยอ้างพระ

บรมราชโองการจับกุมบุคคลต่างๆ เช่น ออกญาวิไชเยนทร์ พระปีย์ กองทหารฝรั่งเศสที่ออกญาวิไชเยนทร์หวังไว้ไม่ได้ ให้ความช่วยเหลือเลข ทั้งที่ออกญาวิไชเยนทร์ได้วางแผน ร่วมกับนายพลเดอฟาร์ชที่จะให้ยกกองทหารฝรั่งเศสขึ้นมาถึง ลพบุรีเพื่อกำจัดพระเพทราชาก่อนหน้านั้นแล้ว แต่พระเพทราชา ได้แสดงให้เห็นฝรั่งเศสเข้าใจว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เกี่ยวข้องกับ ชาวฝรั่งเศสหรือผู้เข้าร่วมแต่ประการใด ดังนั้นบาทหลวงบางคน รวมทั้งหัวหน้าบริษัทฝรั่งเศสจึงคัดค้านนายพลเดอฟาร์ชมิให้ ยกกองทหารขึ้นไปช่วยออกญาวิไชเยนทร์

ต่อมาพระเพทราชาได้สั่งจับกุมทหารฝรั่งเศสที่เป็น ทหารรักษาพระองค์และทหารประจำตัวของออกญาวิไชเยนทร์ ที่ลพบุรี ขณะนั้นความรู้สึกในการต่อต้านบาทหลวงและ พวกเข้ารีตเกิดขึ้นอยู่ทั่วไป คนไทยที่เข้ารีตถูกบังคับให้เปลี่ยน ศาสนา บาทหลวงคณะเยซุอิตถูกกักบริเวณ ชาวฝรั่งเศสบางคน ถูกลงโทษให้เป็นตะพุ่นหญ้าช้าง พระเพทราชาเกลี้ยกล่อมให้นายพลเดอฟาร์ชมาลพบุรีและบังคับให้เขียนจดหมายไปบอก ผู้บัญชาการกองทหารฝรั่งเศสที่มะริดให้นำทหารขึ้นมาลพบุรี ส่วนทหารที่ไกลบางกอกให้นายพลเดอฟาร์ชลงไปบอกด้วย ตัวเองโดยยึดบุตรชาย ๒ คนไว้ในตัวประกัน เมื่อพระเพทราชา สามารถคุมสถานการณ์ที่ลพบุรีได้และเห็นว่ากองทหารฝรั่งเศส ไม่เป็นอันตรายแล้ว จึงอ้างพระบรมราชโองการให้พระอนุชาทั้งสอง ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จขึ้นมอลพบุรีแล้วจับ ประหารชีวิต รวมทั้งพระปีย์และออกญาวิไชเยนทร์ก็ถูก ประหารชีวิตด้วย

เมื่อนายพลเดอฟาร์ชลงไปถึงป้อมบางกอกก็ให้ทหาร อดุชนวนเข้าไปใหญ่ที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์แล้วเข้ามาเตรียมต่อสู้ กับไทยที่ป้อมวิไชเยนทร์ซึ่งเป็นป้อมใหญ่ข้างฝั่งตะวันออก ไทย ยกทัพไปล้อมป้อมบางกอกและตั้งค่ายรายป็นที่เมืองสมุทรปราการ

และพระประแดง ตักเรือกำปั่นมาให้ขึ้นมาช่วยฝรั่งเศส ฝรั่งเศส
ถูกล้อมอยู่ ๒ เดือนก็สิ้นเสบียงอาหารจึงขอเลิกรบและขอกลับ
ไปประเทศฝรั่งเศส เมื่อฝรั่งเศสออกไปแล้วพระเพทราชาให้เรือ
ป้อมวิไชยเณทร์เสีย และเมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
สวรรคตพระเพทราชาก็ขึ้นเป็นกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาองค์ต่อมา

บทที่ ๔

การเสียเอกราชและการกู้เอกราช ครั้งที่ ๒

หลังจากสงครามยุทธหัตถีเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๓๕ แล้ว ไทยไม่เคยมีการศึกสงครามใหญ่อีกเลยเป็นเวลากว่า ๑๕๐ ปี จนไม่มีใครคาดคิดว่าจะเกิดสงครามใหญ่ๆ เหมือนครั้งก่อนอีก ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาไทยเกือบไม่มีปัญหากระทบกระทั่งกับเพื่อนบ้าน เว้นแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่มีสงครามกับพม่าและล้านนา ซึ่งก็เป็นสงครามย่อยๆ เพียงสมัยเดียวเท่านั้น ระหว่างสมัยประเทศพม่าซึ่งเป็นคู่สงครามของไทยนั้นเกิดจากจลุนวาทไปหาการรวมประเทศได้ ไทยกลายเป็นประเทศที่ยิ่งใหญ่เป็นอันดับหนึ่งตะวันออกเฉียงใต้และเป็นที่รู้จักดีของชาติตะวันตก ดังนั้นไทยจึงสามารถสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมได้เป็นเวลานาน

การว่างเว้นสงครามในช่วงเวลาที่ยาวนานทำให้เกิดความประมาทในการป้องกันประเทศ ทหารขาดการฝึกปรือให้เชี่ยวชาญในการรบ ประกอบกับปัญหาการรัฐประหารในราชสำนักโดยเฉพาะสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวงมีความรุนแรงมาก ข้าราชการขุนนางแตกความสามัคคี เมื่อพม่าขกกองทัพอใหญ่มาและเข้าปล้นสะดมหัวเมืองต่างๆ โดยที่กรุงศรีอยุธยาไม่สามารถขับไล่พม่าให้ออกไปได้ จึงทำให้ประชาชนรอบนอกต่างหวาดกลัวหลบหนีเอาตัวรอด แต่ก็มีคนไทยบางกลุ่มที่รวมกำลังกันต่อสู้ข้าศึกศัตรูจนถึงที่สุด คือชาวบ้านบางระจัน และชาวไทยในเมืองพระนครศรีอยุธยา แต่ในที่สุดไทยก็ต้องเสียกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ.

๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าเผาผลาญพินาศยับเยิน แม้ว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจะทรงกู้เอกราชมาได้อย่างรวดเร็วคือเพียง ๙ เดือนหลังการเสียกรุงฯ แต่กรุงศรีอยุธยาที่ไม่อาจจะฟื้นคืนมาอีก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง รัชสมัยของพระองค์ถือว่าเป็นสมัยสงครามที่ต้องทำสงครามจับไล่พม่าเพื่อรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงและขยายอาณาเขตให้ไทยยิ่งใหญ่เหมือนเดิม นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรงวางรากฐานการฟื้นฟูประเทศให้ราชวงศ์ต่อมาดำเนินการอีกด้วย

๑. ความอ่อนแอของกรุงศรีอยุธยาก่อนการเสียกรุงครั้งที่ ๒

ปัญหาที่สะสมมาต่อไปนี้ทำให้กรุงศรีอยุธยาอ่อนแอลง

๑) การว่างเว้นสงครามมานาน

หลังจากสงครามยุทธหัตถี พ.ศ. ๒๑๓๕ มาจนถึงศึกอลองพญา พ.ศ. ๒๓๐๒ เป็นระยะเวลาว่างศึกสงครามถึง ๑๖๗ ปี ไทยจะมีเพียงสงครามย่อยๆ กับเขมรและพม่าในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมและสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเท่านั้น จึงทำให้การทหารของไทยอ่อนแอลงจากความชำนาญในการรบ

๒) การลดอำนาจขุนนาง

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเป็นสมัยที่พระมหากษัตริย์พยายามลดอำนาจของขุนนางไม่ให้เป็นคู่แข่งทางการเมืองของเจ้านาย เพราะในสมัยสมเด็จพระเชษฐาธิราช พระยาสุรสีห์ซึ่งดำรงตำแหน่งสมุหนกสกลาโหมได้ยึดอำนาจแล้วปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์เสียเอง ดังนั้นสมเด็จพระเพทราชาจึงทรงลดบทบาทอำนาจของสมุหนกสกลาโหม โดยให้คุมหัวเมืองฝ่ายใต้ทั้งทหารและพลเรือน ส่วนสมุหนายกให้คุมหัวเมืองฝ่ายเหนือ

แทนการแบ่งหน้าที่คุมทหารและพลเรือนตามลำดับ ถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ สมุหกลาโหมได้ถูกตัดทอนอำนาจไปอย่างสิ้นเชิง เหลือเพียงเป็นที่ปรึกษาทางทหาร หน้าที่ควบคุมหัวเมืองฝ่ายใต้ถูกโอนไปให้กรมท่าควบคุม จึงทำให้ล้าช้าในการควบคุมไพร่พลอ่อนแอลง

๓) ระบบไพร่ในสังคมไทย

สมัยนั้นกำลังคนถือว่ามีความสำคัญมากทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เห็นจากเมื่อได้ชัยชนะในสงครามจะมีการกวาดต้อนเชลยมาใช้งานในประเทศ สมัยกรุงศรีอยุธยาภิรมย์ พระสุรัสวดีทำหน้าที่สักเลก ขึ้นบัญชีรวบรวมผู้คนเพื่อเกณฑ์แรงงานมาใช้ราชการ ใช้งานก่อสร้าง งานสาธารณะต่างๆ และที่สำคัญคือเกณฑ์เข้ามาเป็นทหารในยามสงคราม แต่การว่างเว้นสงครามมานานทำให้ระบกไพร่เสื่อมลง ประกอบกับความยากลำบากของไพร่หลวง ไพร่จึงหลบหลีกการสักเลก ไพร่หลวงเปลี่ยนไปเป็นไพร่สม มีการเสียเงินค่าราชการแทนการเกณฑ์แรงงาน และการทุจริตที่ทำให้ไพร่พ้นจากบัญชีทางวาวเป็นต้น เมื่อเกิดสงครามจึงเกณฑ์คนไม่ได้มากตามที่เป็นจริง

๔) การรัฐประหารแย่งชิงอำนาจทางการเมือง

หลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ แล้วมีการรัฐประหารซ้ำกันถึง ๘ ครั้ง แต่ครั้งใหญ่ที่สุดจนเกิดเป็นสงครามกลางเมืองรบกันอยู่หลายวันคือครั้งเมื่อสมเด็จพระเจ้าท้ายสระสวรรคต เกิดสงครามใหญ่รบกันระหว่างพระมหาอุปราชา (พระอนุชาสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ) กับเจ้าฟ้าเอกทัศและเจ้าฟ้าพรเมศร์ (โอรสของสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ) ปรากฏว่าพระมหาอุปราชาได้ชัยชนะขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ครั้งนั้นข้าราชการวังหลวงถูกกำจัดเป็นจำนวนมาก พวกที่

เกรงกลัวจะถูกลงโทษก็หนีกระจัดกระจายไปซึ่งทำให้กำลัง
ป้องกันประเทศอ่อนแอลง

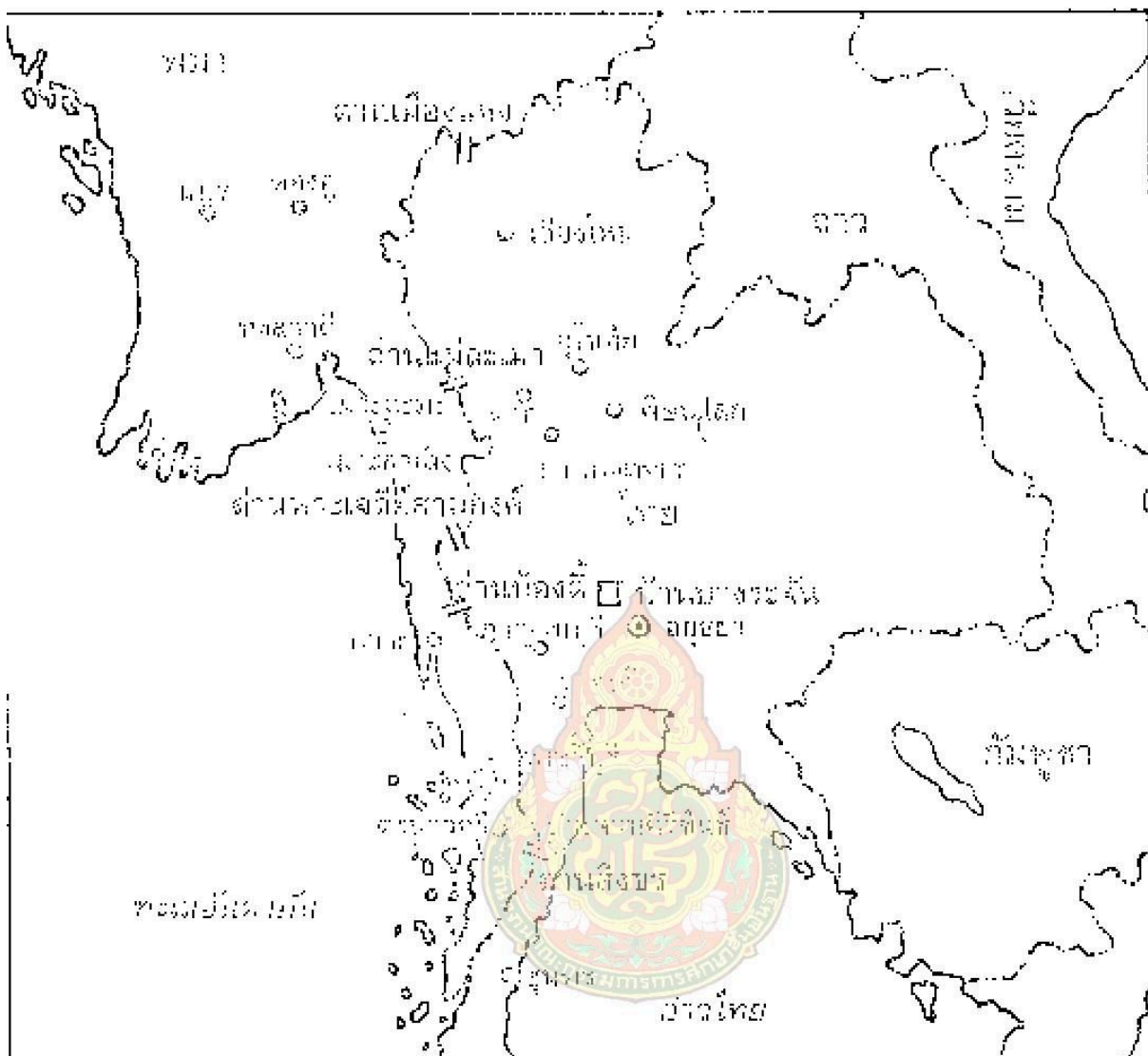
๕) กษัตริย์ก่อนเอกราช

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ได้ทรงสถาปนาเจ้าฟ้า
ธรรมาธิเบศร์ (กรมขุนเสนาพิทักษ์) เป็นรัชทายาทด้วยเป็น
ราชโอรสองค์ใหญ่และมีความสามารถในการรบ เคยช่วย
พระราชบิดาเมื่อครั้งสงครามกลางเมืองจนได้ชัยชนะ แต่ก็ถูก
ลงพระอาญาสิ้นพระชนม์ไปก่อน สมเด็จพระเจ้าบรมโกศทรง
สถาปนาเจ้าฟ้าอุทุมพร (กรมขุนพรพินิต) เป็นรัชทายาทแทน
ส่วนเจ้าฟ้าเอกทัศ (กรมขุนอนุรักษ์มนตรี) ซึ่งเป็นพระเชษฐา
ของเจ้าฟ้าอุทุมพรนั้นทรงเห็นว่าเป็นผู้ที่ไม่เหมาะสมใน
การปกครองประเทศจึงให้ไปผนวชเสีย แต่เมื่อสมเด็จพระเจ้า
บรมโกศสวรรคตใน พ.ศ. ๒๓๐๑ และเจ้าฟ้าอุทุมพรขึ้นเป็น
กษัตริย์ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ เจ้าฟ้า
เอกทัศก็ลาผนวชมาทำที่ขึ้นเป็นกษัตริย์ ครั้นนั้นข้าราชบริพารนาง
แตกแยกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนเจ้าฟ้าอุทุมพร อีก
ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนเจ้าฟ้าเอกทัศ ในที่สุดเจ้าฟ้าอุทุมพรก็ยอม
ถวายราชสมบัติให้ด้วยเกรงพระชนนีและทรงเกรงว่าจะเกิด
การจลาจล แล้วเสด็จออกผนวชไปประทับที่วัดประดู่โรงธรรม

ความอ่อนแอของกรุงศรีอยุธยาเริ่มปรากฏชัดเจน
ภายหลังที่สมเด็จพระเจ้าเอกทัศได้ราชสมบัติไม่นาน กลุ่ม
ขุนนางเจ้านายที่สนับสนุนเจ้าฟ้าอุทุมพรก็คิดการกบฏ มี
พระยาอภัยราชา พระยาอมราช พระยาเพชรบุรี และกรมหมื่น
เทพพิพิธ ซึ่งออกผนวชอยู่ที่วัดกระโสม ร่วมคบคิดยึดอำนาจ
โดยประสังศจะเชิญเจ้าฟ้าอุทุมพรให้กลับมาครองราชสมบัติ
ดังเดิม และได้้นำความไปทูลหาหรือกับเจ้าฟ้าอุทุมพร เจ้าฟ้า
อุทุมพรกลับทูลให้พระเชษฐาคือสมเด็จพระเจ้าเอกทัศทรง

ทราบเสียก่อน พร้อมกับทรงขอยกโทษการประหารชีวิตขุนนาง
เจ้านายเหล่านั้น สมเด็จพระเจ้าเอกทัศจึงโปรดให้จับกุมขุนนาง
ที่เป็นผู้นำจ้าว ส่วนกรมหมื่นเทพพิพิธถูกเนรเทศไปลังกา
ความแตกแยกในหมู่ขุนนางยังคงมีอยู่ต่อมา และในขณะที่บ้าน
เมืองกำลังปั่นป่วนนั้นก็เกิดศึกพม่ามาตีพระนคร

ภายหลังที่พระเจ้าอลองพญาได้เป็นใหญ่ในพม่าก็ทรง
ปราบปรามชนกลุ่มน้อยต่างๆ ได้ราบคาบ ทำให้พม่ามีกำลังพล
มาก พระเจ้าอลองพญาทรงขัดเคืองเจ้าเมืองตะนาวศรีซึ่งเป็น
เมืองขึ้นของไทยที่ปฏิเสธไม่ยอมส่งพระยามอญที่เป็นกบฏ
ต่อพม่าและหนีมาพึ่งไทยคืนกลับไ้ให้ จึงโปรดให้กองทัพมาตี
เมืองมะริดและตะนาวศรีซึ่งปรากฏว่าสามารถตีได้โดยง่าย
จากนั้นพระเจ้าอลองพญาก็ทรงกรีธาทัพเข้ามาตีไทยในปี พ.ศ.
๒๓๐๒ โดยยกเข้ามาทางด่านสิงขร ไทยคิดว่าพม่าจะยกเข้า
มาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์และด่านแม่ละเมาจึงจัดกองทัพไป
ตั้งรับทัพพม่าผิดทาง แม่ไทยจะส่งทัพไปต่อด้านพม่าที่ด่าน
สิงขรอีกทัพก็ถูกตีพ่ายแพ้กลับมามีพม่าสามารถนำทัพเข้าล้อม
กรุงได้อย่างรวดเร็ว ฝ่ายไทยก็คิดที่จะเอาชัยได้เปรียบทาง
ยุทธศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยาใช้ในการล้อมกันพระนคร คือ
ถอยถอยน้ำหลาก เพื่อบีบบังคับให้พม่าต้องถอยทัพกลับไป แต่
ขณะนั้นข้าราชการขุนนางแตกความสามัคคี การเสียที่ต่อพม่า
ในตอนแรกทำให้ขุนนางนึกถึงเจ้าฟ้าอุทุมพร ครั้นสมเด็จพระ
เจ้าเอกทัศทรงเห็นว่าจะไม่สามารถรักษาพระนครได้ ก็โปรดให้
ทูลเชิญพระอนุชาเจ้าฟ้าอุทุมพรลาผนวชมาป้องกันรักษา
พระนคร เมื่อเจ้าฟ้าอุทุมพรทรงลาผนวชมาแล้ว มีรับสั่งให้เจ้า
พระยาราชมนตรี (โง่น) กับจมีนศรีสรรัักษ์ (ฉิม) ที่พระสนม
เอกของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดความวิว
าทในหมู่ข้าราชการ แล้วโปรดให้ปล่อยตัวพระยาอภัยราชา
พระยาขมราช และพระยาเพชรบุรีออกมาช่วยรักษาพระนคร

แสดงช่องไฟเริ่มต้นที่พระหว่างพรมแดนไทยและพม่า

เจ้าฟ้าอุทุมพรทรงดำเนินการป้องกันรักษาพระนครอย่างเต็ม
ความสามารถ โดยเสด็จพระราชดำเนนทรงช้างต้นเลี้ยง
พระนกก ทอดพระเนตรตรวจตราไปทุกแห่ง กำชับขุนนางทั้ง
ปวงมิให้ประมาท และทรงให้ดูจากเงาให้เอาปืนใหญ่ขึ้นยิงตอบ
โต้พม่า

หลังจากพระเจ้าอลองพญาเข้าล้อมกรุงศรีอยุธยาแล้ว ได้ทรงพยายามเข้าโจมตีแต่ไม่สำเร็จเพราะอำนาจปืนใหญ่ของไทย จึงสั่งให้เอาปืนใหญ่มารั้งที่วัดราชพฤกษ์และวัดกษัตรา

ระดมยิงเข้ามาในพระนคร เผลอญเป็นใหญ่แตกสะบัดไปถูก พระเจ้าอลองพญาประหาร จึงต้องยกทัพกลับและไปสวรรคต กลางทาง

เมื่อพม่าถอยทัพกลับไปไทยไม่ได้ติดตามตีด้วยเกรง จะเป็นอุปสรรคและกำลังไทยทั่วอันแอ แต่ก็คิดว่าพม่าจะคง กลับมาตีอีก เจ้าฟ้าอุทุมพรจึงมีรับสั่งให้ซ่อมแซมป้อมปราการ กำแพงเมืองและหาอาวุธสำหรับป้องกันพระนคร

เมื่อพม่าถอยทัพไปแล้วภายในกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีความ รุ่งเรืองอยู่ ก็อสมเด็จพระเจ้าเอกทัศได้ทรงทวงบัลลังก์คืน เจ้าฟ้าอุทุมพรทรงเกรงจะเกิดจลาจลจึงยอมกลับไปผนวชอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นคนโดยทั่วไปจึงเรียกพระองค์ว่า ขุนหลวงหาวัด ในครั้งนั้นมีข้าราชการที่เข้ากับเจ้าฟ้าอุทุมพรตามเสด็จออก บวชเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้กรุงศรีอยุธยาสงบลงไม่สู้ เพราะขาดกำลังคนที่มีความสามารถ

๒. การป้องกันบ้านเมืองจากการรุกรานของพม่า

ความพ่ายแพ้และการสวรรคตของพระเจ้าอลองพญา เป็นเหตุให้หัวเมืองขึ้นต่างๆ ของพม่าพากันกระด้างกระเดื่อง พระเจ้ามังลอกซึ่งเป็นพระโอรสองค์โตและได้ราชสมบัติต่อมา ต้องให้เวลาปราบปรามกบฏอยู่หลายปี แม้เชียงใหม่และทวายซึ่งเป็นหน้าด่านที่จะมาตีไทยก็เป็นกบฏ แต่พม่าก็สามารถปราบ ได้เพราะไทยส่งทัพไปช่วยเชียงใหม่ไม่ทัน ในปี พ.ศ. ๒๓๓๖ พระเจ้ามังลอกสิ้นพระชนม์ มังระพระอนุชาขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรง จัดกะเกณฑ์คนไทยที่พระองค์มาพ่ายแพ้ครั้งศึกอลองพญา จึงได้ ทรงวางแผนการโจมตีย่างรัดกุม โดยทางเหนือให้แม่ทัพตีขี้เหล็ก ยกทัพมาปราบกบฏในกำแพงและเข้าตีล้านช้าง เดิมทีแม่ทัพตี หลงนากรุงศรีอยุธยา ทางทวายให้แม่ทัพมาทวายยกทัพไป ปราบกบฏเมืองทวาย แล้วยกทัพแยกมาตีได้มะริดและตะนาวศรี

ซึ่งเห็นของไทย จากนั้นก็เจ้เจ๊จนทัพเข้ามาโดยมีเป้าหมายมุ่งเข้าตีเมืองกาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี ก่อนจะมุ่งเข้าตีกรุงศรีอยุธยา

เมื่อมังมหานรธ เข้าตีเพชรบุรีไทยส่งพระยาพิพัฒน์โกษา และพระยาตากสินมาต่อต้านตีพม่ากลับออกไป แต่ในการรบป้องกันประเทศครั้งนั้นก็เกิดความสับสนวุ่นวายเพราะไทยคิดว่าพม่าจะเข้าถึงกรุงศรีอยุธยาอย่างรวดเร็ว จึงเกณฑ์คนหัวเมืองเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อพม่าถอยไปก็ไปล้อมทวารวดีกับภูมิธำนา เมื่อพม่ากลับเข้ามาอีกก็ให้เกณฑ์คนเข้ามาป้องกันพระนครอีก ทำให้หัวเมืองขาดกำลังคนที่จะต้องสู้ป้องกันตัว

ใน พ.ศ. ๒๑๖๘ ทัพเนเมียวสีหบดีที่ลี้ภัยอยู่ที่เชียงใหม่ เริ่มยกทัพลงมา ส่วนทัพมังมหานรธซึ่งอยู่ที่ทวายได้เข้ามาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์ ทัพทั้งสองได้ลี้ภัยหัวเมืองสำคัญทั้งป้านสะตจนสร้างทิวเขาหวดกลวให้กับชาวบ้านทั้งหลาย พม่าเป็นเป้าหมายสำคัญคือการปิดสกัดไม่ให้กองทัพหัวเมืองยกลงมาช่วยเมืองหลวงที่กำลังจะถูกปิดล้อม นอกจากนี้พม่ายังมุ่งอาศัยกำลังคน หัวม้าและเสบียงอาหารจากเมืองที่ยึดได้มาเป็นกำลังเข้าตีกรุงศรีอยุธยาด้วย

ทัพของมังมหานรธาตีได้เพชรบุรี ราชบุรี สำหรับสุพรรณบุรียกย่นอ่อนน้อม และเข้าตีกาญจนบุรีและไทรโยค เมื่อได้หัวเมืองทางตะวันตกแล้วก็จัดทัพมุ่งสู่กรุงศรีอยุธยา ส่วนทัพของเนเมียวสีหบดีเมื่อได้หัวเมืองทางเหนือแล้วจึงลงมาตีได้เมืองตาก แพร่โลก พิชณุโลก เมืองระแหง กำแพงเพชร ส่วนสุโขทัยยกย่นอ่อนน้อม จากพิณณุโลกเนเมียวสีหบดีก็จัดทัพลงมาตีกรุงศรีอยุธยา มังมหานรธาตั้งค่ายใหญ่ที่ก้านสีสุก เนเมียวสีหบดีตั้งค่ายอยู่ที่ไถนนี้ประสม ทัพทั้งสองต่างช่วยกันปิดล้อมสกัดกันเส้นทางต่างๆ ทำให้กรุงศรีอยุธยาต้องตกอยู่ในสภาพที่โดดเดี่ยวและต้องพึ่งตนเอง แต่พม่าก็ไม่สามารถตี

กรุงศรีอยุธยาได้ แสดงให้เห็นว่าแม้กองทัพไทยจะอ่อนแอลงไป แต่ก็ได้ต่อสู้อย่างเข้มแข็ง ดังจะเห็นจากทำให้การรุกรานจากกรุงเก่าและขุนพลวงหาวัดที่กล้า รวมถึงการป้องกันพระนครของชาวไทยว่า

ฝ่ายข้างกรุงจึงจัดแจงแต่งบ้านเมืองและ
ทำคูประตูหอรบมั่นคง ทั้งนอกเมืองในเมือง จึง
ให้ขึ้นหน่ว้ทึนและเชิงเทิน ทหารขึ้นรักษามหาทัพมี
ศัสตราวุธครบถ้วน แล้วจึงเอาปืนใหญ่ขึ้นจุด
ซ่อมสมาไว้หรรอบกรุง เหล่าทหารรักษาวังเสมา
อันหนึ่ง มีทหารรักษาอยู่สืบคนทั้งกลางวันกลางคืน

ข้างนอกกรุงศรีอยุธยาก็มีกลุ่มชาวบ้านบางระจันซึ่งต่อต้านการปล้นสะดมของพม่า เป็นที่พึ่งพิงของผู้คนจากแขวงเมืองสิงห์บุรี ช่างทอง ชัยนาท ร่วมใจกันต่อสู้ป้องกันทัพพม่าที่ออกมาโจมตีถึง ๑ ครั้งและนานถึง ๕ เดือน จึงถูกพม่าตีแตก นับเป็นวีรกรรมที่คนไทยทั้งชาติยกย่องภาคภูมิใจในความกล้าหาญและเสียสละ

เมื่อฤดูน้ำหลากมาถึงพม่าก็ได้ถอยทัพกลับไปไม่กลับมาที่ตกนอนอยู่ แม้มีงมหาวรชาจะดาบในระหว่างล้อมกรุง ก็ไม่ได้เกิดประโยชน์อะไรกับไทย กลับเป็นผลร้ายที่เนเมียวสีหบดีได้เป็นแม่ทัพคนเดียว เนเมียวสีหบดีได้เกลี้ยกองทัพเข้ามาใกล้กรุงศรีอยุธยามากขึ้น โดยตั้งทัพอยู่ที่ค่ายโพธิ์สามต้นและให้กองหน้ามาตั้งค่ายอยู่ที่วัดภูเขาทองและวัดท่าถาร้อง แม้ไทยจะส่งทัพออกไปจับไล่พม่าแต่ก็แพ้ การรบที่สำคัญครั้งหนึ่งคือเมื่อพระยาเพชรบุรีและพระยาดากสินออกไปรบ การสู้รบครั้งนี้ดุเดือดมาก ปรากฏว่าพระยาเพชรบุรีตายในที่รบ ส่วนพระยาดากสินหนีไปตั้งค่ายที่วัดพิชัยและไม่ได้กลับมาช่วยพระนครอีก พลน้ำตกก็ยกทัพตีฝ่าวงล้อมพม่าออกไปทางหัวเมืองตะวันออก

เมื่อพม่าไม่ยอมถอยทัพกลับไปทั้งที่เป็นฤดูน้ำหลาก

ค่ายบางระจัน ซึ่งสร้างขึ้นใหม่ ณ บริเวณค่ายบางระจันเดิม

วีรชนชาวบ้านบางระจัน

ไทยจึงออกไปตั้งค่ายรายรอบพระนครไม่ให้พม่าประชิดพระนครได้ เพราะได้ป้อมเรือนขนาบหักถล่มลงพญา กี้ทัพพม่าชอบทัพประชิดพระนครแล้วใช้ปืนใหญ่ระดมยิงเข้ามาทำให้เกิดความเสียหายอย่างไรก็ตามหลังจากน้ำลดแล้วพม่าก็ตีค่ายต่างๆ ของไทยที่รายรอบพระนครได้หมด และตั้งค่ายประชิดพระนคร สร้างหอรบเอาปืนใหญ่ขึ้นยิงเข้ามาในพระนคร

๓. ความระส่ำระสายของคนไทยก่อนและหลังการเสียกรุงศรีอยุธยา

เมื่อน้ำลดแล้วพม่าก็ล้อมกรุงกระชั้นยิ่งขึ้นหลังจากที่ได้ตีค่ายต่างๆ ของไทยที่ตั้งอยู่รายรอบพระนคร แม้ไทยส่งทัพซึ่งเป็นกองอาสาต่างชาตินำโดยตีพม่าแต่ก็พ่ายแพ้ ภายในพระนครซึ่งถูกพม่าล้อมมาจนเกิดกักตักขบเคี้ยวคนนอกหาของหนำๆ เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม ข้าศึกไฟไหม้ใหญ่ในพระนครผู้คนก็ยังอดคัดค้านค้านหนักยิ่งขึ้น สมเด็จพระเจ้าเอกทัศทรงส่งทูตออกไปขอเลิกรบยอมเป็นเมืองขึ้นพม่า แต่นั่นเมื่อเสียหทัยไม่ยอม ทำให้ไทยเกิดมรสุมด้วยพม่าจนถึงที่สุด แม้ว่าพม่าจะระดมกำลังเข้าโจมตีไทยหลายครั้งก็ไม่สำเร็จ พม่าถูกข้าฝิ่นล้มตายลงเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อความอดอยากในพระนครรุนแรงยิ่งขึ้นประชาชนจึงพากันปั่นข้ามกำแพงเมืองเพื่อหลบหนีที่หนีรอดไปได้ก็มี แต่ก็ยังมีบางพวกหนีไปเพื่อขอความช่วยเหลือจากข้าพม่า

ต่อมาพม่าเปลี่ยนยุทธวิธีการรบมาเป็นการซุ่มรอกำแพงเมืองทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วจุดไฟเผาทำลายกำแพงแม้ว่าวิธีนี้พม่าจะสูญเสียทหารจำนวนมากก็ตาม ในที่สุดกำแพงก็ทรุด พม่าจึงบุกเข้ากรุงศรีอยุธยาได้ เป็นใหญ่พม่าจากไปโดยวัดกั๊กและวัดบางลำภูถึงเข้าไปในพระนคร พม่าเข้าเมืองได้ในเวลากลางคืน พม่าไปถึงไหนก็เอาไฟจุดเผาบ้านเรือนราษฎรจนกระทั่งปราสาทราชมนเทียร ไฟไหม้ลุกลามโชติช่วงสว่างดังกลางวันเป็นเวลาถึง ๑๔ วัน พม่าเที่ยวกับ

รวบรวมทรัพย์สินจำนองอยู่หลายวันจึงยกทัพกลับ ให้สุก (มอญที่นำทัพตีค่ายบางระจัน) คุมพลอยู่ที่ค่ายโพธิ์สามต้น คอยเก็บทรัพย์สินจำนองส่งตามไป และตั้งนายทองอินทร์คนไทยที่เข้ากับพม่าให้เป็นเจ้าเมืองธนบุรี

กรุงศรีอยุธยาต้องเสียแก่พม่าเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ หลังจากเป็นราชธานีของไทยมาถึง ๔๑๗ ปี ถูกพม่าทำลายพินาศยับเยิน อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาแตกแยกออกเป็นก๊กเป็นเหล่า ที่สำคัญคือก๊กสุกี้ ก๊กเจ้าพระยาพิษณุโลก ก๊กเจ้าพระฝาง ก๊กเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ก๊กเจ้าพิมาย และก๊กพระยาตากสิน ซึ่งทำให้บ้านเมืองระส่ำระสายอยู่ระยะหนึ่ง จนพระเจ้าตากสินสามารถกู้เอกราชและรวบรวมประเทศได้สำเร็จบ้านเมืองจึงเป็นปึกแผ่นมั่นคงขึ้นมาใหม่

๔. การกู้เอกราชของกลุ่มคนไทยภายใต้การนำของพระยาตากสิน

ก่อนการเสียกรุงประมาณ ๓ เดือน พระยาตากสินได้รวบรวมกำลังคนประมาณ ๑,๐๐๐ คนตีฝ่าวงล้อมพม่าออกไปสู่หัวเมืองตะวันออก แม้ว่าพม่าจะส่งทัพตามตีหลายครั้งแต่ก็ถูกพระยาตากสินตีแตกกลับไปทุกครั้ง ราษฎรที่หลบหนีพม่าซ่อนเร้นอยู่ตามป่าเขากร็นเห็นพระยาตากสินมีชัยชนะพม่าก็พากันเข้ามาเป็นพวก พระยาตากสินมีอำนาจเหนือหัวเมืองชายทะเลด้านตะวันออก ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด และได้ตั้งตนเป็นเจ้าหลังจากเข้าเมืองระยองได้แล้ว เพื่อให้คนทั้งหลายยำเกรงจะได้กู้แผ่นดินได้ง่าย จากนั้นได้ไปตั้งหลักแหล่งรวบรวมกำลังคนและเสบียงอาหารพาหนะที่เมืองจันทบุรี ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อุดมสมบูรณ์กว่าทุกเมือง ทั้งยังไม่ถูกพม่ารุกราน

เมื่อทราบข่าวกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พระเจ้าตากสินคิดจะกู้เอกราชเพราะบ้านเมืองระส่ำระสายมาก เหตุที่ทรงคิดจะกู้เอกราชก่อนการปรกหักต่าง ๆ เป็นเพราะทรงเห็นว่าคนไทย

ยังมีความเกรงกลัวพม่าอยู่ แม้ว่าพม่าจะมีกำลังอยู่ในดินแดนไทยไม่มาก แต่การมีกำลังอยู่ก็แสดงว่าพม่ายังมีอำนาจอยู่ในไทย ดังนั้นจึงต้องขับไล่พม่าออกไปก่อนเพื่อให้ขวัญและกำลังใจของคนไทยดีขึ้น และเป็นการดึงดูดใจให้คนไทยมาเข้าเป็นพวกด้วย อันจะทำให้พระองค์มีกำลังเข้มแข็งขึ้น การก็เป็นจริงตามที่ทรงคาดการณ์ เพราะมีขุนนางข้าราชการมาเข้าร่วมกู้เอกราชด้วยจำนวนมาก ในขณะที่ก๊กอื่นๆ ตั้งตัวเป็นอิสระเพื่อความอยู่รอดของตนเองเท่านั้น

พระเจ้าตากสินเตรียมทัพอยู่ที่เมืองจันทบุรี มีข้าราชการกรุงเก่าหลบหนีพม่ามาร่วมหลายคน เช่น หลวงศักดิ์ นายเวรมหาดเล็ก นายสุดจินดา หุ้มแพรมหาดเล็ก (พระอนุชาของรัชกาลที่ ๑ ซึ่งต่อมาได้เป็นวังหน้าสมัยรัชกาลที่ ๑) ทำให้ได้แม่ทัพนายกองเพิ่มขึ้น เมื่อเตรียมทัพพร้อมแล้วก็ยกทัพเรือเข้ามาทางปากน้ำ เข้าตีเมืองธนบุรี จับนายทองอินทร์ประหารชีวิต แล้วเร่งกองทัพเข้าตีค่ายพม่าที่โพธิ์สามต้น ลุก็ให้มองยำนำทัพไทย-มอญมาต่อต้านที่เพนียด แต่คนไทยหนีไปเข้ากับพระเจ้าตากสิน มองยาก็ถอยกลับ พระเจ้าตากสินสามารถตีค่ายโพธิ์สามต้นได้ พม่าสุกี้ตายในที่รบเมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๓๑๐ ดังนั้นในเวลาเพียง ๑ เดือนหลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยาไทยก็สามารถกู้เอกราชกลับคืนมาได้

หลังจากพระเจ้าตากสินปลงพระบรมศพสมเด็จพระเจ้าเอกทัศแล้วได้อพยพผู้คนลงมายังเมืองธนบุรี เพราะกรุงศรีอยุธยาถูกทำลายเสียหายมากยากที่จะบูรณะปฏิสังขรณ์ให้คืนดีได้ด้วยกำลังของพระเจ้าตากสินยังน้อยและบ้านเมืองก็ยังไม่เป็นปึกแผ่นมั่นคงพอ พระเจ้าตากสินได้สถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีใหม่และทำพิธีปราบดาภิเษกขึ้นครองกรุงธนบุรีเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๑๐

พระยาตากสินมหาราชพาครอบครัวหนีภัยจากเมืองธนบุรี

อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จันทบุรี

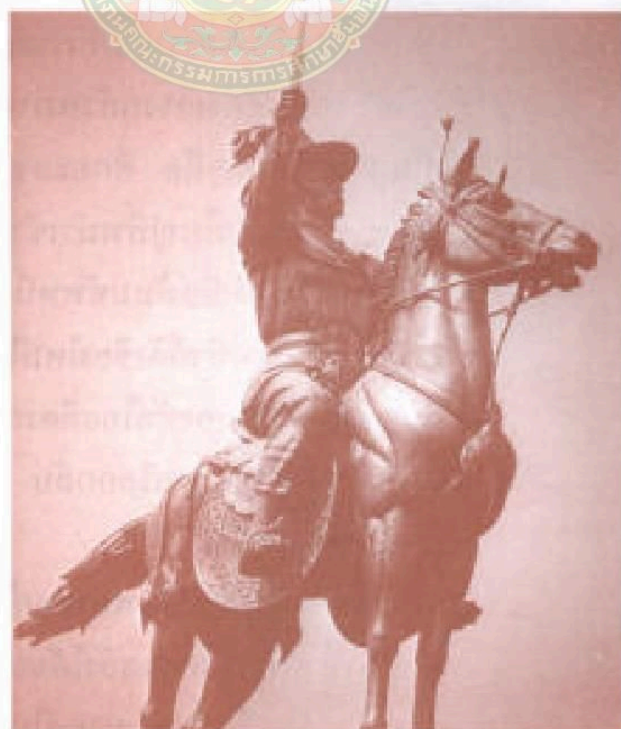
๕. การสร้างบ้านเมืองและการรักษาชาติ

การที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้เอกราชกรุงศรีอยุธยา กลับคืนมาจากพม่าได้นั้นทำให้เกิดจิตศรัทธาเลื่องลือไปทั่ว พระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็แพร่ไปว่าเป็นผู้สามารถกู้แผ่นดินไทยให้พ้นจากอำนาจพม่าเข้าศึกได้ ทำให้ไพร่บ้านพลเมืองที่ยังหลบภัยอยู่ตามที่ต่างๆ พวกกันมาอ่อนน้อมเข้าร่วมกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมาก ซึ่งจะเป็กำลังในการบูรณะบ้านเมืองต่อไป

หลังจากการกู้เอกราชแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีภารกิจสำคัญอีกหลายประการ คือการรวบรวมประเทศ การฟื้นฟูระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็ทรงสามารถปราบปรามก๊กต่างๆ ได้สำเร็จภายในเวลา ๓ ปี ทำให้ไทยเป็นเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกครั้ง รัชสมัยของพระองค์เต็มไปด้วยการสงครามขับไล่พม่าให้ออกไปจากอาณาเขต ไม่มีโอกาสที่จะปรับปรุงรูปแบบการปกครองใหม่ เพียงแต่รื้อฟื้นรูปแบบการปกครองที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยากลับมาใช้อีก การบริหารประเทศจึงไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพียงแต่จะเน้นการสร้าง ความมั่นคงให้กับพระราชอาณาจักร เช่น การออกพระราชกำหนดสักเลก พ.ศ. ๒๓๑๖ เพื่อสะดวกในการควบคุมกำลังคน การขยายอำนาจเข้าไปในดินแดนที่เคยเป็นประเทศราชของไทยในลาวและเขมรเพื่อป้องกันกรุกรานของพม่า และการเตรียมการให้กรมขุนอินทรพิทักษ์ไปปกครองเขมรในฐานะเมืองประเทศราช แต่ได้เกิดการจลาจลในกรุงธนบุรีเสียก่อนจึงไม่สำเร็จ ส่วนหัวเมืองสำคัญๆ ที่เป็นทางผ่านของทัพพม่าก็โปรดให้แม่ทัพนายกองที่สามารถไปปกครอง เช่น เจ้าพระยาสุรสีห์ไปครองเมืองพิษณุโลก เจ้าพระยาพิชัยราชาไป

อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กรุงเทพมหานคร

ครองเมืองสวรรค์โลก นอกจากนั้นทรงแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่
เกิดการขาดแคลนอย่างหนักก่อนและหลังการเสียกรุงให้
อุดมสมบูรณ์ดังเดิม ฟื้นฟูการพระศาสนาโดยเฉพาะหัวเมือง
เหนือที่เจ้าพระฝางเป็นอัครราชทูต ฟื้นฟูศิลปวิทยาการต่างๆ ซึ่ง
เป็นรากฐานสำหรับการฟื้นฟูวัฒนธรรมในสมัยต่อมา

ภารกิจหลักที่สำคัญที่สุดของสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราชคือการรักษาชาติบ้านเมืองให้อยู่รอดปลอดภัย ด้วยไทย
เพิ่งฟื้นจากความพินาศอันใหญ่หลวง กำลังผู้คนยังไม่มากนัก
พม่าก็ส่งทัพมาโจมตีอยู่เสมอ แต่ก็ถูกทัพไทยตีแตกพ่ายไป
ทุกครั้ง แม้ทัพคู่พระทัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่
สำคัญคือ สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (ต่อมาเป็น
รัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรี) ที่สมุหนายก และเจ้าพระยา
สุรสีห์ (ต่อมาเป็นวังหน้าในรัชกาลที่ ๑) เจ้าเมืองพิษณุโลก
กล่าวได้ว่ารัชสมัยของพระองค์ต้องทำสงครามขับไล่พม่าเกือบ
ทุกปี สงครามครั้งที่สำคัญคือ สิบปางแก้ว ราชบุรี พ.ศ.
๒๓๑๗ ที่ไทยสามารถล้อมพม่าจนอดอยากยอมแพ้แก่ไทย
เป็นสงครามที่พระองค์ต้องการแสดงให้คนไทยเห็นว่าพม่าสู้ไทย
ไม่ได้ ไทยไม่ต้องเกรงกลัวพม่าต่อไปแล้ว และอีกครั้งหนึ่ง
ที่เป็นสงครามใหญ่คือ สิบอะแซห่วนก็ตีหัวเมืองเหนือ พ.ศ.
๒๓๑๘ เป็นศึกใหญ่ที่พม่าเข้าตีหัวเมืองเหนือตัดกำลังไทย
โดยส่งทัพเข้าตีเชียงใหม่นั้นทัพหนึ่ง ทัพใหญ่ยกเข้ามาทางด่าน
แม่ละเมา แต่พม่าก็ตีเชียงใหม่นำไม่ได้ อะแซห่วนก็ตีได้เมือง
พิษณุโลกแต่ถูกกองทัพไทยตีระหัดหลัง พม่าเปลี่ยนรัชกาล
ในพม่ากองทัพจึงถูกเรียกกลับ ไทยยกทัพติดตามโจมตีพม่า
เสียหายยับเยิน

นอกจากขับไล่พม่าออกไปจากอาณาจักรได้แล้วสมเด็จพระ
เจ้าตากสินมหาราชยังได้ขยายอำนาจเข้าไปในลาว ได้หัว
เมืองลาวและอีสานเข้ามาอยู่ในอำนาจ อาจกล่าวได้ว่าสมัย

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นสมัยแห่งการฟื้นฟูอำนาจที่สามารถกู้เอกราชของชาติ รวบรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ขับไล่พม่าออกไปจากอาณาเขตไทยและขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง สมัยของพระองค์ไทยจึงยิ่งใหญ่เท่าเทียมเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยามีความรุ่งเรือง

บทที่ ๕

สงครามป้องกันกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ ๑

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ไทยได้ทำสงครามกับพม่าอีกหลายครั้ง สงครามครั้งที่สำคัญนั้นเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช คือสงคราม ๘ ทั้ว ที่พม่ายกทัพเข้ามาเป็นจำนวนมากและหลายทางด้วยกันด้วยหวังจะตีไทยให้พินาศ ในขณะนั้นไทยเพิ่งสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ได้เพียง ๓ ปี พระนครก็เพิ่งสร้างเสร็จใหม่ การสงครามครั้งนี้จึงถือเป็นสงครามเพื่อความอยู่รอดของประเทศไทย เพราะถ้าไทยพ่ายแพ้กรุงรัตนโกสินทร์ก็คงต้องพินาศย่อยยับเหมือนครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของรัชกาลที่ ๑ และสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท รวมทั้งความกล้าหาญชาญชัยของทหารไทยและคนไทยทุกคน ทำให้สามารถต่อสู้ต้านทานทัพพม่าและขับไล่ทัพพม่าให้กลับออกไปจากพระนครอย่างปลอดภัยได้

ชัยชนะในสงคราม ๘ ทั้วถือเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ของไทยเพราะหลังจากครั้งนี้แล้วการศึกกับพม่าก็ไม่น่าเกรงขามอีกต่อไป แม้ศึกใหญ่ที่ทำดินแดน กาญจนบุรี ไทยก็ตีได้กลับไปได้โดยไม่ลำบาก หลังจากนั้นแม้จะมีการสงครามกับพม่าอีกหลายครั้งแต่ก็เป็นเพียงสงครามชายเขตนั่น ซึ่งไทยก็สามารถขับไล่ทัพพม่าออกไปได้ทุกครั้ง อีกทั้งยังสามารถยกทัพเข้าไปในดินแดนพม่าถึง ๒ ครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๑ แม้ว่าจะไม่สามารถตีพม่าได้แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่และอำนาจเกียรติยศของไทยให้เป็นที่ปรากฏแก่คนนาประเทศเป็นที่เลื่องลือ

ว่าไทยเข้มแข็งมีอำนาจสามารถที่จะโต้ตอบโต้พม่าได้

นอกจากการป้องกันประเทศซึ่งถือเป็นพระราชกรณียกิจอันสำคัญยิ่งของพระวงศ์แล้ว รัชกาลที่ ๑ ยังทรงฟื้นฟูประเทศทั้งในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทรงฟื้นฟูความเจริญรุ่งเรืองที่เคยมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะเป็นระเบียบแบบแผนประเพณีวัฒนธรรมของไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์สืบต่อมา

๑. ภัยคุกคามจากพม่า

ในสมัยกรุงธนบุรีพม่าเพียรพยายามที่จะมาตีไทยให้ได้หลายต่อหลายครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ กุญไทยตีโต้ตอบแตกพ่ายไปทุกครั้ง แต่ถึงกระนั้นไทยก็ไม่สามารถหยุดยั้งการเข้ามตีไทยของพม่าได้ มีเพียงบางเวลาที่เกิดมีความยุ่งยากภายในดังเช่นสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๓-๒๓๒๔) ที่พม่าไม่ได้ยกทัพเข้ามารบกับไทย ทำให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีเวลาขยายอาณาเขตและฟื้นฟูประเทศให้กลับคืนเหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยาเรืองอำนาจ พระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ซึ่งไม่มีความสามารถในการรบและการปกครอง ทำให้หัวเมืองขึ้นต่าง ๆ พากันกระด้างกระเดื่อง ในที่สุดบ้านเมืองก็เกิดกลางกลจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๒๔ พระเจ้าปะดุงได้เป็นกษัตริย์ต่อมา พระเจ้าปะดุงมีความสามารถในการรบมาก สามารถปราบปรามเมืองขึ้นต่าง ๆ ไล่ทั้งหัวเมืองมอญและไทยใหญ่ และทรงย้ายเมืองหลวงมาสร้างใหม่ที่เมืองอมระเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๖ จึงก็เป็นเวลาเดียวกับที่ทางไทยมีการเปลี่ยนราชวงศ์และย้ายเมืองหลวงมาสร้างใหม่ที่กรุงเทพฯ หลังจากที่สามารถปราบปรามหัวเมืองต่าง ๆ ให้อยู่ในอำนาจหมดได้ตั้งเดิมแล้ว พระเจ้าปะดุงยังได้ยกทัพไปตีเมืองมณีปุระและยะไข่เข้ามไว้ในอำนาจ ทำให้มี

อาณาเขตและรื้อมาก จึงต้องการเพิ่มขุนพระเกียรติยศให้ ยิ่งใหญ่เหมือนกษัตริย์พม่าองค์ก่อน ๆ โดยเฉพาะพระเจ้าบุเรงนอง ที่สามารถเอาชนะไทยได้ พระเจ้าปดุงจึงทรงเตรียมยกทัพเข้า มาตีไทยเป็นสงครามใหญ่ โปรดให้ยกเข้ามาถึง ๕ ทัพ ๕ ทาง ด้วยกัน หมายมั่นที่จะข่มเหงกำลังทั้งหมดเข้าโจมตีไทยทุกทาง เพื่อไม่ให้ไทยตั้งตัวได้

ทางฝ่ายไทยมีการเปลี่ยนราชวงศ์จากราชวงศ์กรุงธนบุรี มาเป็นราชวงศ์จักรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงย้ายเมืองหลวงมาทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ และ ทรงสร้างเมืองหลวงเสร็จใน ๓ ปีต่อมา ซึ่งก็สอดคล้องกับที่พระเจ้า ปดุงยกทัพเข้ามตีไทย

การสงครามครั้งนี้เป็นการพิสูจน์ฝีมือความสามารถ ของไทยได้เป็นอย่างดี ถ้าไทยพ่ายแพ้แก่พม่าก็จะทำให้ กรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งเพิ่งสถาปนามาได้เพียง ๓ ปีล่มสลายตาม กรุงศรีอยุธยาไป แต่ถ้าพม่าเป็นฝ่ายพ่ายแพ้กลับไปก็จะทำให้ เกียรติยศของไทยเลื่องลือที่สามารถเอาชนะทัพพม่าที่มีกำลังพล มากมายมหาศาลได้ การสร้างเมืองหลวงใหม่ของพระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ก็ทรงมุ่งหวังจะใช้ เมืองหลวงเป็นที่ต่อสู้ป้องกันข้าศึก แต่เมื่อพม่ายกทัพเข้ามา จจริง ๆ พระองค์ก็สั่งโปรดให้ยกทัพไปสกัดทัพพม่านอก เมืองหลวง ถึงแม้ว่ากำลังทหารของไทยจะน้อยกว่าพม่าถึง ครั้งหนึ่ง แต่ก็ถือได้ว่ามีกำลังพร้อมกว่าสมัยสมเด็จพระเจ้า กรุงธนบุรี อีกทั้งได้ผ่านสงครามกอบกู้เอกราชและขับไล่พม่า ในสมัยกรุงธนบุรีมาแล้วหลายครั้ง ทหารไทยจึงมีความชำนาญด้าน ภูมิประเทศและความเข้าใจของการยุทธ์ มีกำลังใจเข้มแข็งและมีความสามัคคีพร้อมพรียงประสานงานกันเป็นอย่างดี สิ่งเหล่านี้ เป็นปัจจัยทำให้ไทยเอาชนะพม่าได้

๒. การป้องกันชาติบ้านเมืองและการขจัดภัยคุกคามจาก ภายนอกประเทศ

แม้ว่ากรุงศรีอยุธยาจะถูกผนวกหลายอย่างซับซ้อน
กับเมืองเป็นจลาจล แต่ไทยก็สามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว
สามารถรวมประเทศได้เป็นอีกครั้ง ขยายอาณาเขตและฟื้นฟู
ประเทศให้ยิ่งใหญ่เหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยารุ่งเรือง ถึงแม้ว่าจะ
มีการย้ายเมืองหลวงและเปลี่ยนราชวงศ์ในระยะเวลาใกล้เคียง
กันถึง ๒ ครั้ง แต่ก็เป็น การสืบทอดอำนาจความยิ่งใหญ่ของไทย
ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนพม่านั้นถ้าขาดผู้นำเข้มแข็ง
เมื่อใดเมืองก็แตกต่าง ๆ ก็พากันกระด้างกระเดื่องแข็งเมือง ทำให้
เกิดการจลาจลวุ่นวายเสมอ สิ่งที่ประเทศพม่าขออมรับ
อำนาจของพม่าก็คือความสามารถของพม่าในการปราบปรามไทยซึ่ง
เป็นประเทศใหญ่ที่ดัดเทียมพม่าให้อยู่ในอำนาจ นอกจากนี้
กษัตริย์พม่ายังถือเป็นพระเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ถ้าสามารถ
ยึดครองประเทศไทยได้ และการเกณฑ์พลเข้ามาทำสงคราม
นอกประเทศก็เป็นภาระเกณฑ์หัวเมืองประเทศราชและชนเผ่า
พม่าซึ่งมีหลายเผ่าเข้ามาช่วย เป็นการฉ้อปัญหาการกระด้าง
กระดื่องภายในด้วย ด้วยเหตุนี้พระเจ้าปะดุงจึงทรงเพียร
พยายามยกทัพเข้ามาตีไทยหลายครั้ง ที่เป็นสงครามใหญ่ที่สุดใน
สมัยรัชกาลที่ ๕ ทัพและที่ทำการดินแดนในระยะเวลาติด
กัน แต่ไทยก็สามารถทวงเหยื่อพม่าออกไปจากพระราชอาณาเขต
ได้ทุกครั้ง ไทยสามารถรักษาเอกราชและอธิปไตยไว้ได้ ทั้งยังได้
ขยายอาณาเขตออกไปจนปรากฏเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ยิ่งกว่า
สมัยกรุงศรีอยุธยา

๑) สงคราม ๕ ทัพ

ในปี พ.ศ. ๒๓๒๘ พระเจ้าปะดุงทรงยกทัพใหญ่มาตี
ไทย โปรดให้ตั้งรกรากที่ไพร่พล เสนียงอาหารและพเนชนะที่เมือง

เหมาะสม แล้วจัดทัพออกเป็น ๕ ทัพรวมไพร่พลถึง ๑๕๕,๐๐๐ คน ให้ยกเข้ามาตีไทยเป็น ๕ ทาง ซึ่งต่างจากครั้งก่อนๆ ที่พม่ามักจะยกทัพใหญ่เข้ามาตีไทยเพียง ๑-๒ ทางเท่านั้น ทั้งนี้พระเจ้าปะดุงทรงหมายมั่นจะตีไทยให้ได้ พม่าเดินทัพเข้ามามีไทย ๕ ทางดังนี้

ทัพที่ ๑ จำนวนพล ๑๐,๐๐๐ คน ให้มาชุมนุมทัพที่เมืองบะโจ แล้วตรงเข้าตีหัวเมืองปักษ์ใต้ของไทย ให้ทัพบกตีค้ำแต่ชุมพรไปจนถึงเมืองสงขลา ให้ทัพเรือตีหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตกจนถึงเมืองตะกั่วป่าลงไปจนถึงเมืองถลาง

ทัพที่ ๒ มีจำนวนพล ๑๐,๐๐๐ คน มาตั้งทัพอยู่ที่เมืองทวาย ให้เดินทัพเข้ามาทางด่านบ้องตี้เข้าตีเมืองราชบุรี เพชรบุรี ลงไปถึงชุมพร

ทัพที่ ๓ มีไพร่พล ๓๐,๐๐๐ คน ยกเข้ามาทางเชียงแสน ให้เข้าตีกำแพง สวรรคโลก พิชัย สุโขทัย พะเยา และลงมาสมทบตีกรุงเก่า

ทัพที่ ๔ มีทหาร ๑๑,๐๐๐ คน **ทัพที่ ๕** มีทหาร ๕,๐๐๐ คน **ทัพที่ ๖** มีทหาร ๑๒,๐๐๐ คน **ทัพที่ ๗** มีทหาร ๑๑,๐๐๐ คน **ทัพที่ ๘** ซึ่งเป็นทัพหลวงของพระเจ้าปะดุง มีทหาร ๕๐,๐๐๐ คน ทั้ง ๘ ทัพนี้เข้ามาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์ กาญจนบุรี มีไพร่พลรวมกันถึง ๘๕,๐๐๐ คน บุ่งตรงเข้าตีกรุงเก่า

ทัพที่ ๙ มีไพร่พล ๕,๐๐๐ คน ยกเข้ามาทางด่านแม่ละเมาแนวรมือมอค่า ให้เข้าตีเมืองตาก กำแพงเพชร แล้วลงมาสมทบเข้าตีกรุงเก่า

จะเห็นว่าทัพพม่าที่ยกเข้ามาแบ่งเป็นพระเจดีย์ ๓ องค์เป็นทัพที่อับจนที่สุดเพราะมีถึง ๕ ทัพ ไพร่พลรวมกันก็มากกว่าทัพไทยซึ่งขณะนั้นมีประมาณ ๗๐,๐๐๐ คน อีกทั้งเส้นทางนี้สามารถเข้าตีไทยได้สะดวกกว่าเส้นทางอื่น ส่วนทาง

รับทัพพม่าทุกทาง อย่างไรก็ลงมือได้เปรียบที่พระเจ้าปะดุงหวังหุ้มนรกกำลังเข้าตีไทยหมดเลยฯ ทางไม่ให้ไทยมีโอกาสตั้งตัวได้นั้น กลับกลายเป็นข้อผิดพลาดของพระเจ้าปะดุงเอง เพราะเส้นทางเดินทัพของมตะทัพมีระยะทางและความสะดวกต่างกันดารต่างกัน ย่อมมาถึงจุดหมายไม่พร้อมกัน อีกทั้งพม่าบอกทัพพมามาย่อมประสบปัญหาการลำเลียงเสบียงอาหาร ในขณะที่ไทยผ่านสงครามมาแล้วหลายครั้งย่อมเข้าใจของ شأنภายในยุทธวิธีและภูมิประเทศดี จิตใจก็อีกกับมีความเชื่อมั่นจึงเป็นฝ่ายได้เปรียบ จะเห็นได้จากแผนการวางแผนของรัชกาลที่ ๑ ในการรบกับพม่าครั้งนี้ เมื่อทรงทราบว่าศึกพม่าแยกมาหลายทาง รัชกาลที่ ๑ ทรงจัดทัพออกไปรับศึกพม่าเฉพาะด้านที่สำคัญก่อนเท่านั้น เพราะไทยมีไพร่พลน้อยไม่สามารถแบ่งกำลังไปรับทุกจุดได้โดยเฉพาะทางได้ โปรดให้จัดทัพออกเป็น ๘ ทัพ

ทัพที่ ๑ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์เป็นแม่ทัพ คุมพล ๑๕,๐๐๐ คนไปจัดดาทัพอยู่ที่เมืองนครสวรรค์ ลอยป้องกันทัพที่ ๓ และ ๕ ของพม่าไม่ให้ยกลงมา

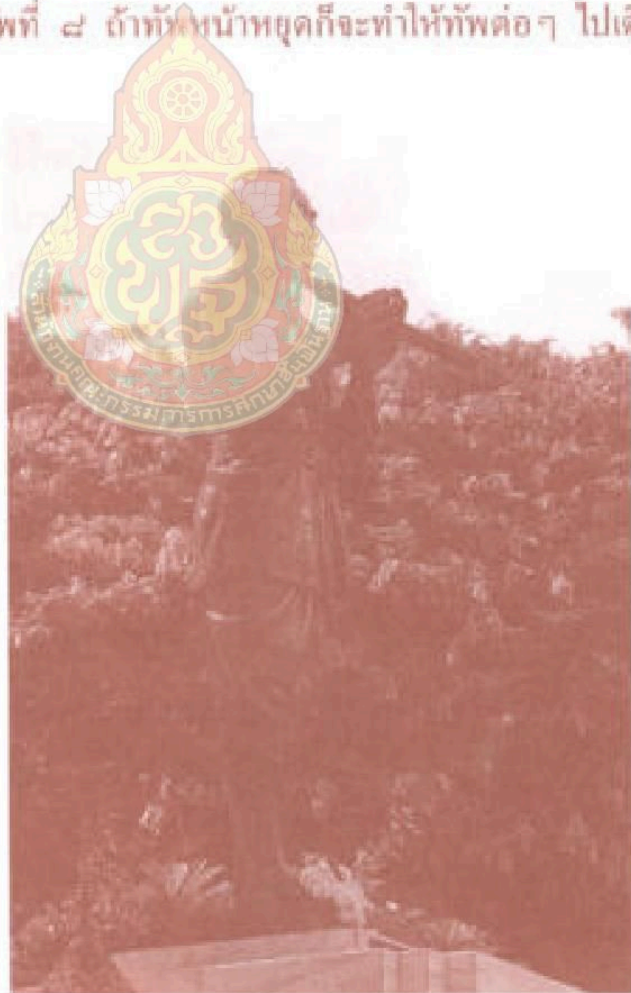
ทัพที่ ๒ เป็นทัพใหญ่มีจำนวนพล ๓๐,๐๐๐ คน ให้สมเด็จพระราชินีบรมมหาสุริยวงศาเป็นแม่ทัพไปตั้งรับพม่าที่เมืองกาญจนบุรี ลอยต่อสู้ป้องกันทัพพม่าที่ยกเข้ามาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์

ทัพที่ ๓ ให้เจ้าพระยาพรหม (บุญรอด) กับเจ้าพระยาอมราชกุมพล ๕,๐๐๐ คนไปตั้งทัพอยู่ที่ราชบุรี ลอยป้องกันรักษาทางลำเลียงของทัพที่ ๒ ของไทยและคอยป้องกันทัพพม่าทางใต้ไม่ให้ยกขึ้นมา

ทัพที่ ๔ เป็นทัพหลวงจำนวนพล ๒๐,๐๐๐ คน รัชกาลที่ ๑ เป็นจอมทัพตั้งอยู่กรุงเทพฯ เป็นทัพหนุน ถ้าศึกด้านไหนยกมาก็จะไปช่วยตีนั้น

การรบที่ลาดหญ้า

สมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงตั้งค่ายมั่นที่ทุ่งลาดหญ้าเชิงเขาบรรทัดจังหวัดกาญจนบุรีหลายค่าย คอยสกัดกองทัพพม่าไม่ให้ลงจากเขาได้ ถ้าไทยสามารถรักษาทุ่งลาดหญ้าได้กองทัพพม่าที่ยกมาก็ต้องติดอยู่บนภูเขา อันเป็นที่กันดาร จะหาเสบียงอาหารเลี้ยงกองทัพและเดินทัพก็ยากลำบาก สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชอุปราชเปรียบว่าเหมือนข้าศึกต้องอยู่ในครอก ไทยสกัดคอยอยู่ปากครอกถึงกำลังน้อยกว่าก็พอจะสู้ได้ เพราะทัพพม่าที่ยกเข้ามาทางนี้มีไพร่พลเกือบ ๕๐,๐๐๐ คน เดินทัพเข้ามาที่ละทัพตั้งแต่ทัพที่ ๔ ถึงทัพที่ ๘ ถ้าทัพหน้าหยุดก็จะทำให้ทัพต่อๆ ไปเดินไม่ได้

สมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท

และการที่ทัพไทยแต่งกองโจรออกปล้นสะดมตัดทางลำเลียง พม่าทำให้ทัพพม่ามีปัญหาเรื่องการหาเสบียงอาหารและการ ลำเลียงเสบียงอาหาร ทำให้ทัพพม่าอดอยาก ทัพไทยใช้ปืนใหญ่ ระดมยิงเข้าไปในค่ายพม่าโดยใช้ไม้ก่ในกระสุนปืนใหญ่ ทำให้ พม่าครั้นคร้ามและกลัวกันว่า ถ้าป่าไม่หมดกระสุนปืนใหญ่ ของไทยก็ไม่หมดเช่นกัน นอกจากนี้ยังใช้อุบายหลอกพม่าว่า ไทยได้รับกำลังเพิ่มเติมเสมอ โดยในเวลากลางคืนได้ถอนกำลัง ทัพออกไปส่วนหนึ่ง แต่พอเช้าก็ให้กองทหารนั้นเดินกลับเข้า ค่าย พม่าซึ่งอยู่ที่สูงมองเห็นได้สะดวกว่าทัพไทยมีกำลังหนุน มาเพิ่มเติมทุกวันนี้ยิ่งครั้นคร้ามมากขึ้น สมเด็จพระราชวัง บวรมหาสุรสิงหนาทเมื่อทรงเห็นว่าทัพพม่าอดอยากและ ครั้นคร้ามไทยมากแล้ว จึงโปรดให้ตีทัพพม่าที่ ๔ และ ๕ แยก หาย พระเจ้าปะดุงเห็นว่าครั้งนี้คงจะตีไทยไม่สำเร็จ ประกอบ กับทัพหลวงของพระองค์ก็ขาดเสบียงอาหาร ทหารเกิดความ เจ็บไข้ จึงรีบสั่งให้กองทัพลับไปตั้งมั่นที่เมืองเมะละมะ

เมื่อสมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีชัยใน สงครามที่ทุ่งลาดหญ้าแล้ว ก็ทรงปรึกษากับพระบาทสมเด็จพระ- เจ้าอยู่หัวให้เสด็จยกทัพหลวงขึ้นไปช่วยทัพทางเหนือ ส่วนทัพ ของพระองค์จะลงมาขับไล่ทัพพม่าทางใต้ต่อไป ทัพของสมเด็จพระ ราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเข้าโจมตีทัพที่ ๒ ของพม่า ที่เข้ามาทางด่านบ้องตี้ แล้วยกเข้าม้างม่นอยู่นอกเขางูโดยที่ ทัพของเจ้าพระยาธรรมาและเจ้าพระยาบวรราชที่ตั้งทัพอยู่ราชบุรี ไม่รู้ ในครั้งนั้นไทยจับได้ทหารพม่าและช้างม้าพาหนะจำนวนมาก

การรบทางเหนือ

ทัพที่ ๓ ของพม่าเข้าตีหัวเมืองเหนือ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ทัพ ทัพหนึ่งเข้าตีสวรรคโลก สุโขทัย พิษณุ และ พิษณุโลก และไปตั้งมั่นที่ปากพิก อีกทัพหนึ่งเข้าตีเมืองลำปาง

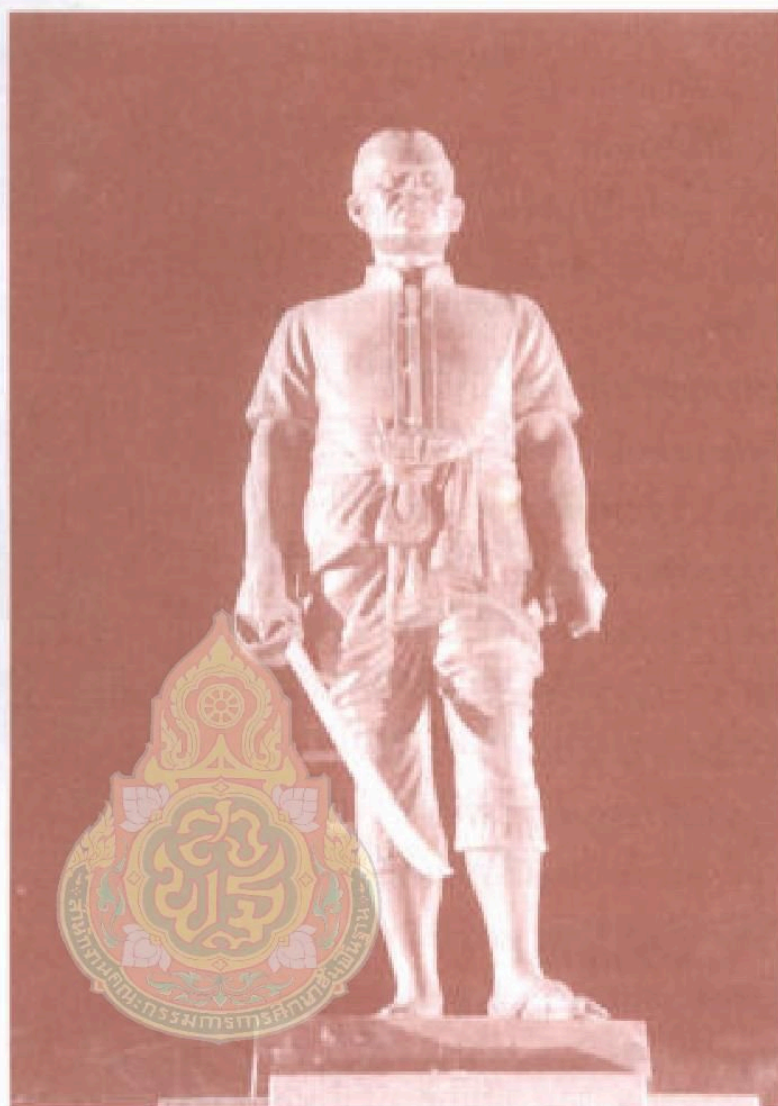
ทัพที่ ๕ ของพม่าเมื่อเข้าตีเมืองดากได้แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ที่บ้านระแหง

ทัพไทยที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงส่งออกรบก็ไม่ได้ตั้งทัพไว้ ๓ แห่งคือที่พิชัย นครสวรรค์ และชัยนาท เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ ทรงยกทัพขึ้นไปทางเหนือโปรดให้ทัพที่ชัยนาทไปตีพม่าที่ระแหง ส่วนทัพหลวงยกไปสมทบทัพไทยที่นครสวรรค์และพิชัยตีพม่าที่ปากพืงแตกพ่ายไป แล้วจึงยกทัพไปช่วยขับไล่พม่าออกจากลำปางได้สำเร็จ

ทัพที่ ๕ ของพม่าที่ตั้งมั่นอยู่ที่บ้านระแหงเมื่อทราบข่าวศึกว่าทัพใหญ่ที่เข้ามาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์เลิกทัพกลับไป แล้วและทัพพม่าที่ปากพืงก็ถูกทัพไทยตีแตกพ่ายไป จึงถอยทัพกลับไปทางลำปางและมา ไม่ทันได้สู้รบกับทัพไทยที่ยกไปจากชัยนาท หลังจากเสร็จศึกครั้งนี้แล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงอภัยโทษแก่พม่าที่ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชวังบวรสถานพิมุข (วังหลัง)

การรบทางใต้

ทัพที่ ๑ ของพม่าตั้งชุมนุมพลอยู่ที่เมืองมะริด ได้แบ่งเป็นกองทัพเรือประมาณ ๓,๐๐๐ คน ที่เหลือเป็นกองทัพบกยกเข้าตีเมืองชุมพร ไหล่ และลงมาตีเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยาบวร (พัฒน์) ได้จัดทัพมาไว้ที่ค่ายช้าง (ตรงสะพานรถไฟข้ามแม่น้ำเตย) นายทัพพม่าได้ทำอุบายบังคับคนไทยที่จับได้ไว้ที่กองบอกราชเมืองนครศรีธรรมราชว่า กรุงแตกเสียแก่พม่าแล้ว ถ้าจีนดองผู้หากพม่าเข้าเมืองได้จะฆ่าให้สิ้น เจ้าพระยาบวร (พัฒน์) หลงเชื่อตามอุบายเพราะได้บอกข่าวศึกพม่าเข้าไปกรุงแตกมานานแล้วแต่ไม่มีทัพส่งมาช่วย จึงอพยพหนีข้ามเทือกเขาบรรทัดไปซ่อนอยู่นอกอำเภอฉวาง พม่าจึงเข้าเมืองนครศรีธรรมราชได้อย่างง่ายดาย แล้วเก็บทรัพย์สิน

พระยาตากษรานุวัตร

ผู้คนไปเป็นเชลยเป็นอันมาก จากนั้นทัพพม่าก็เตรียมเข้าตี
 พัทลุงและสงขลาต่อไป ที่เมืองพัทลุงเจ้าเมืองและกรรมการเมือง
 ทราบข่าวว่าเมืองนครฯ เสียแก่ข้าศึกแล้วก็ไม่คิดต่อสู้หลบหนี
 เอาตัวรอด แต่มีพระภิกษุองค์หนึ่งคือมหาช่วย ได้ชักชวนให้
 ชาวเมืองพัทลุงต่อสู้รักษาเมือง อย่างไรก็ตามพม่าไม่ได้ลงมาตี
 สงขลาและพัทลุง เพราะพม่าทราบข่าวว่าทัพไทยยกลงมาถึง

เมืองไชยาจึงยกทัพขึ้นมาต่อสู้ แต่ยังไม่ทันที่พม่าจะได้ตั้งค่าย
มั่นทัพของสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาทก็โอบล้อม
ไว้และเข้าโจมตีพม่าแตกพ่ายยับเยิน พม่าถูกทหารไทยฆ่าฟัน
ล้มตายเป็นอันมาก

ส่วนกองทัพเรือของพม่า ก็ได้เมืองตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า
แล้วเข้าล้อมเมืองถลางไว้ ในครั้งนี้เกิดวีรศรียี่คือ คุณหญิง
จันทร์ ภรรยาพระยาถลางที่เพ็งถึงแก่กรรม กับนางมุกน้อยสาว
เป็นผู้นำชาวถลางต่อสู้ป้องกันเมืองถลางจากพม่าไว้ได้ พม่า

ท้าวเทพกระษัตรี และท้าวศรีสุนทร

ล้อมเมืองอยู่เดือนเศษ ขนานกนกเสปียงสาพรและเสียรืพล
จำนวนมากจึงเลิกทัพกลับไป เสียรืพลแล้วพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งคุณหญิงจันทร์เพ็ญ ท้าวเทพกระษัตรี
นางนุทเป็นท้าวศรีสุนทร

สมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาทเมื่อตีทัพ
พม่าแตกพ่ายไปแล้วได้เสด็จลงมาประทับที่เมืองนครศรีธรรมราช
ทรงจัดการหัวเมืองปักษ์ใต้ให้เป็นทีเรียบร้อย เจ้าเมืองกรมการ
เมืองที่หนีไปก็โปรดให้กลับมาทำงานอยู่ในตำแหน่งเดิม และ
ทรงแต่งตั้งพระมหาช่วยซึ่งลาสิกขาบทออกมารับราชการเป็น
พระยาทุกขราษฎร์ ตำแหน่งกรมการเมืองพัทลุง

ในที่สุดสงคราม ๘ ทัพก็ยุติลงด้วยชัยชนะของไทย
สร้างเกียรติยศที่ยิ่งใหญ่ให้กับประเทศชาติ ในทำนองเดียวกัน
ความพ่ายแพ้ของพระเจ้าปะดุงครั้งนี้ก็ได้สร้างความอับอายศอสู
ให้กับพระเจ้าปะดุงมากเพราะทำสงครามมาอย่างไม่เคยแพ้ใคร อีกทั้ง
หมายมั่นที่จะมีพระเกียรติยศเสมอเหมือนพระเจ้าหงสาวดี บุรงนอง
แต่กลับพ่ายแพ้ไทยอย่างยับเยิน ถึงกระนั้นพระเจ้าปะดุงก็ไม่ละ
ความพยายามได้ทรงเตรียมทัพใหญ่ยกเข้ามาตีไทยอีกในปีต่อมา

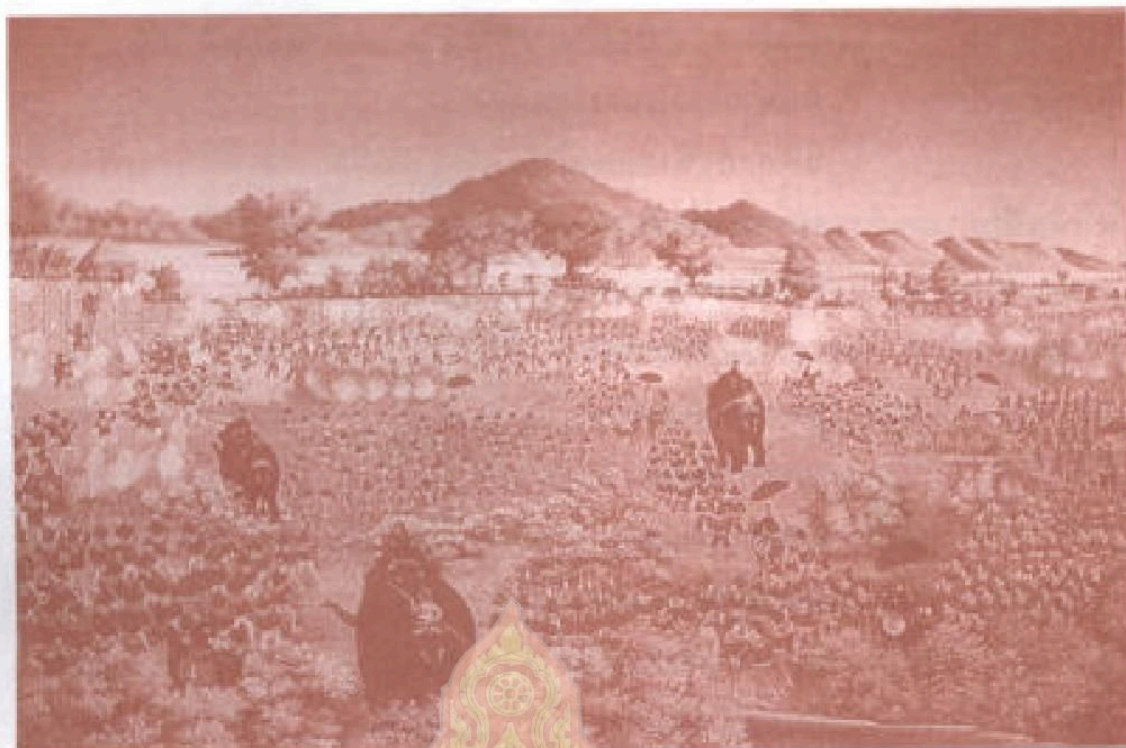
๒) สឹกทำดินมดง

ในปี พ.ศ. ๒๓๓๕ พระเจ้าปะดุงทรงยกทัพใหญ่มาตี
ไทยอีกครั้งหนึ่ง ทรงพยายามแก้ไขข้อผิดพลาดในครั้งก่อน
ครั้งนี้ทรงเตรียมยกทัพใหญ่เข้ามาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์ โดย
เตรียมการเรื่องเสบียงอาหารมาเป็นอย่างดี โปรดให้พระมหา
อุปราชราชโอรสของพระองค์เป็นทัพหน้า พระมหาอุปราชได้ให้
แม่ทัพที่ ๔ และ ๕ ที่เคยพ่ายแพ้ไปที่ทุ่งลาดหญ้า กุมพล
๓๐,๐๐๐ คน ยกเข้ามาทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์ มาตั้งค่าย
อยู่ที่ทำดินแดงและสามสบ ทัพพม่าครั้งนี้ตั้งค่ายหลายค่ายชัก
ปีกกาถึงกัน ขุดสนามเพลาะ ปักขวากแน่นหนา แล้วปลูก

ตั้งนางเมงเสียบึงอาหารไว้ทุกกระยะ ทำสะพานข้ามทุกแห่งที่มี
ห้วยธาร ส่วนพระมหาอุปราชาภักดีเข้ามาตั้งค่ายริมลำน้ำ แม่น้ำ
กษัตริย์โกกัณพระเจดีย์ ๓ องค์ ในครั้งนั้นพม่าเตรียมการที่จะ
ยึดครองชายแดนไทย โดยตั้งค่ายสะสมเสบียงอาหารและ
พาหนะเพื่อกำสงครามกับไทยเป็นแรมปี สงครามครั้งนี้รู้จักกัน
ดีในชื่อศึกท่าดินแดง

ไทยเมื่อทราบข่าวศึกพม่าก็ไม่ยอมให้พม่าได้หันตั้งตัว
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้เร่ง
ยกทัพออกไป ให้สมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท
คุมพล ๓๐,๐๐๐ คนเข้าตีค่ายพม่าที่สามสบ ส่วนพระองค์ยกทัพ
หลวงไพฑูริ ๓๐,๐๐๐ คนเข้าตีค่ายพม่าที่ท่าดินแดง ไทยจับ
ตีค่ายพม่าพร้อมกับ รวมอยู่ ๓ วันค่ายพม่าก็แตก ทัพไทยได้เข้า
ฟันพม่าไปถึงทัพพระมหาอุปราชา กองทัพพม่าก็ถอยหนีต้องสูญเสีย
ผู้คนพาหนะเสบียงอาหารและเครื่องศาสตราวุธให้ไทยจำนวนมาก

หลังจากทัพพม่าพ่ายแพ้ไปแล้ว ๒ ครั้งพม่ายังเพียร
พยายามจะสร้างที่มั่นทางหัวเมืองเหนือ ขณะนั้นพม่ามีที่มั่นอยู่
ที่เชียงใหม่ พม่าต้องการได้เชียงใหม่เพื่อจะควบคุมหัวเมือง
ทางเหนือ ขณะนั้นเชียงใหม่ถูกตั้งร้างมาตั้งแต่สมัยธนบุรี
ฝ่ายไทยเห็นอันตรายจากการทัพพม่า จะลงมายึดครองหัวเมือง
เหนือจึงโปรดให้พระยาตากวילהเข้าเมืองลำปางขึ้นไปตั้งเมือง
เชียงใหม่ แต่เนื่องจากไพร่พลมีน้อยพระยาตากวילהจึงตั้งเมืองอยู่
ที่ป่าปาง ในปี พ.ศ. ๒๓๓๐ พม่าได้ยกทัพมาตีป่าปางและ
ลำปาง สมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จยกทัพ
ไปช่วยขับไล่พม่าออกไป ในเวลาเดียวกันนั้นพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงยกทัพหลวงไปตีพม่าทาง
ทวาย ได้หัวเมืองเล็กๆ หลายแห่งหลายเมือง ทัพไทยเดินทัพ
ไปด้วยความยากลำบากด้วยเส้นทางเป็นเขาสูงชันเพื่อเข้าตี
เมืองทวาย แต่ทรงเห็นว่าไม่คุ้มค่า จะเสียไพร่พลเปล่าๆ ด้วยคง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงตีค่ายพม่าที่เมืองทวาย

รักษาทวายไว้ไม่ได้ จึงพ่ายลงทัพอยู่ระยะหนึ่งแล้วอพยพกลับมา
แม้ว่าทรงชนะตีทวายไม่ได้แต่ก็มีผลดีเพราะปรากฏ
เลื่องลือไปในดินแดนพม่าว่า ไทยกลับมีกำลังเข้มแข็ง สามารถ
ยกทัพบุกเข้าไปในดินแดนพม่าจนก่อให้เกิดความกระด้าง
กระเดื่องกับเมืองขึ้นของพม่า อีกทั้งต่อมาเมืองทวาย มะริด
ตะนาวศรีได้เข้ามาขอสวามิภักดิ์ขึ้นกับไทย ซึ่งไทยได้ใช้ ๓
เมืองนี้เป็นฐานที่มั่นในการโจมตีพม่าครั้งต่อไปคือปี พ.ศ.
๒๓๓๖ แต่ไทยก็ตีพม่าไม่สำเร็จ นอกจากนี้พม่ายังได้ยกทัพ
มาตีเชียงใหม่อีก ๒ ครั้งในปี พ.ศ. ๒๓๔๐ และ พ.ศ. ๒๓๔๕
แต่ก็ถูกทัพไทยขับไล่ออกไป ในครั้งหลังไทยได้ยกทัพเข้าทำลาย
ที่มั่นของพม่าที่เชียงแสนชัยเขิน และยังได้หัวเมืองลื้อ เขิน
สิบสองพันนา เชียงตุง เชียงรุ่งมาอยู่ในอำนาจอีกด้วย

๓. การฟื้นฟูประเทศ

การเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ นำมาซึ่งความสูญเสียและความเสื่อมโทรมในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง การทหาร เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม ความสูญเสียนี้มีทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ถ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจะทรงฟื้นฟูประเทศให้กลับคืนมาดีขึ้นก็ต้องใช้เวลานาน เนื่องจากสมัยธนบุรีบ้านเมืองยังอยู่ในภาวะสงครามการฟื้นฟูประเทศจึงทำได้ไม่มากนัก จนสมัยรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงทรงฟื้นฟูประเทศครั้งสำคัญและเป็นแนวทางในการฟื้นฟูประเทศต่อมาอีกหลายรัชกาล การฟื้นฟูประเทศของพระองค์เริ่มต้นจากการย้ายเมืองหลวงมาอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทรงสร้างพระนครใหม่ทั้งพระราชนิเวศปราสาทราชมนเฑียร โปรดให้ถ่ายแบบอย่างของกรุงศรีอยุธยามา เช่น พระที่นั่งอมรินทราภิเษกมณฑาปราสาทก็โปรดให้ลอกแบบพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาทในกรุงเก่า ค่อยมาสนับทึบตกแต่งหน้ามุขเด็จพระที่นั่งแล้วเกิดเพลิงไหม้ จึงโปรดให้รื้อออกแล้วสร้างพระมหาปราสาทขึ้นใหม่ให้สูงใหญ่เท่าพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ครั้งกรุงเก่า พระราชทานนามใหม่ว่าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท หรือการสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นพระอารามในพระราชวังสำหรับประดิษฐานพระแก้วมรกต ก่อสร้างขึ้นในเขตพระบรมมหาราชวัง ทำนองเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ ส่วนสมเด็จพระบรมราชวังบรมมหาราชวังสุโขทัยก็โปรดให้สร้างพระราชวังและพระราชนิเวศ ในคราวเดียวกัน

พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ที่ประทับของ
สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช)

๑) การฟื้นฟูทางด้านการเมืองการปกครอง

การปกครองในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงรูปแบบการปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยาไว้เป็นส่วนใหญ่ ดังต่อไปนี้

การปกครองส่วนกลาง

การปกครองส่วนกลางมีกรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวง ศูนย์กลางของการปกครองอาณาจักร พระมหากษัตริย์ทรงเป็น

ประมุข มีอำนาจสูงสุด ทรงปกครองร่วมกับเสนาบดีที่สำคัญคือ
อัครมหาเสนาบดี สมุหนายกและสมุหกลาโหม กับขุนสกลมภ์

การปกครองหัวเมือง

หัวเมืองทั่วราชอาณาจักรอยู่ภายใต้การปกครองดูแล
ของกรมมหาดไทย กรมกลาโหม และกรมพระคลัง แล้วแต่หัว
หัวเมืองนั้นๆ ขึ้นอยู่ด้วย โดยทางทฤษฎีพระมหากษัตริย์จะ
เป็นผู้แต่งตั้งเจ้าเมือง แต่โดยมากเจ้าเมืองก็มักเป็นผู้มีอำนาจ
และอิทธิพลในเมืองเหล่านั้นอยู่แล้ว ในรัชสมัยรัชกาลที่ ๑ จึง
ทรงออกพระราชกำหนดการปกครองหัวเมือง พ.ศ. ๒๓๔๕
โดยคัดลอกเอาบางของเจ้าเมืองในการแต่งตั้งข้าราชการ
สำคัญๆ เพื่อให้การปกครองหัวเมืองมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การปกครองหัวเมืองประเทศราช

สมุหนายก หรือสมุหกลาโหมจะเป็นผู้ควบคุมดูแลแล้ว
แต่หัวเมืองนั้นอยู่ในเขตการปกครองใด ผู้ที่เป็นเจ้าประเทศราช
จะต้องได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลกลาง แต่รัฐบาลกลางจะ
ปล่อยให้หัวเมืองประเทศราชปกครองกันเอง หน้าที่ของเจ้าเมือง
ประเทศราชจะต้องดูแลความมั่นคงไม่ให้ข้าศึกล่วงล้ำเข้ามาใน
เขตแดน ซึ่งก็เป็นการรักษาความมั่นคงของรัฐบาลกลางนั่นเอง
และหัวเมืองประเทศราชจะต้องนำดอกไม้เงินดอกไม้ทอง เครื่อง
ราชบรรณาการมาถวายตามประเพณี ในสมัยนี้ได้ยกเลิก
ฐานะเมืองประเทศราชของเมืองนครศรีธรรมราชโดยเปลี่ยนเป็น
เมืองขึ้นเอก และสถาปนาหัวเมืองล้านนาขึ้นใหม่

๒) การฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ

แม้ว่าความเสียหายทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการ
การเอกราชเก่า จะได้รับการฟื้นฟูจนมั่นคงขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระ
เจ้ากรุงธนบุรี แต่ฐานะทางเศรษฐกิจของไทยสมัยนั้นก็ยังไม่มี

มั่งคั่ง เพราะบ้านเมืองยังต้องผจญภัยสงครามจากพม่าไม่มีเวลาที่จะทำนุบำรุงเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศจนเขาลงไปมาก จนสมัยรัชกาลที่ ๑ บ้านเมืองเริ่มสงบสุขปราศจากสงครามใหญ่ ทำให้ประชาชนได้มีเวลาประกอบอาชีพต่างๆ การค้าขายโดยเฉพาะกับจีนก็เริ่มคึกคักมากขึ้น รัฐบาลสมัยนี้ยังใช้วิธีการรายได้เช่นเดิมกับในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือการค้าขายกับต่างประเทศและการเก็บภาษี การค้าขายนั้นมีกรมพระคลังสินค้าทำหน้าที่ค้าขาย การเก็บภาษีอากรยังมีการเก็บอากร จังกอบ ล่วย และฤชา.

๓) การฟื้นฟูทางสังคมและวัฒนธรรม

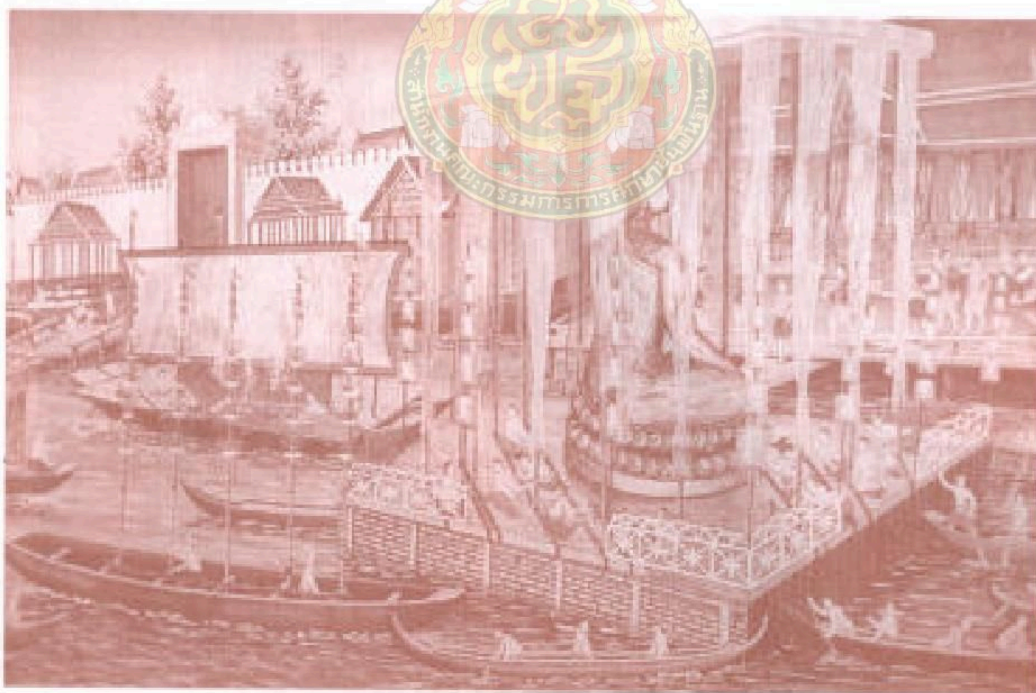
การฟื้นฟูประเทศในด้านนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงต้องการให้เป็นแบบแผนประเพณีที่จะใช้สืบไป นอกจากนี้ยังเป็นการฟื้นฟูความเจริญของงานของสังคมและศิลปะประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาให้กับเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาใหม่

การฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี

ขนบธรรมเนียมราชประเพณีที่มีการฟื้นฟูได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีศรีสังฆปานกาลนิกเก้ พระพิธีพัฒนสัตยา พระราชพิธีกลาเพกพินาศ (เป็นการป้องกันโรคระบาดตามความเชื่อสมัยก่อน) พระราชพิธีจักรพรรดิราชาธิราช (เป็นการสะเดาะเคราะห์ระฆังพระมหากษัตริย์) พระราชพิธีสถาปนาเจ้าประเทศราช พระราชพิธีผนวชเจ้านาย พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีสมโภชพระเศวตภูษณูสร พระราชพิธีปลงพระบรมศพเจ้านาย พระราชพิธีพืชมงคลและจรดพระนังคัล พระราชพิธีเทศน์มหาชาติ เป็นต้น พระราชพิธีทั้งหลายนอกจากทำเพื่อเป็นสิริมงคลแล้วยังแสดงให้เห็นว่าบ้านเมืองเป็นปกติสุขแล้ว

การฟื้นฟูพระศาสนา

สมัยนี้ทรงทำการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกใน พ.ศ. ๒๓๓๑ นอกจากนี้ยังทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามใน กรุงเทพฯ เช่น เริ่มสร้างวัดสุทัศนเทพวราราม แล้วไปรดอัญเชิญพระศรีศากยมุนีจากวิหารหลวงวัดมหาธาตุเมืองสุโขทัยมาประดิษฐานที่วัดนี้ แต่วัดสุทัศนเทพวรารามมาสร้างแล้วเสร็จในสมัยรัชกาลที่ ๓ ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามซึ่งเดิมชื่อวัดโพธารามให้สมบูรณ์ดี แล้วอัญเชิญพระพุทธรูปที่ชำรุดอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ มาบูรณะซ่อมแซมแล้วประดิษฐานไว้ที่วัดนี้ ส่วนวัดสระเกศเดิมชื่อวัดสระแก ก็โปรดให้รื้อแล้วสร้างใหม่ นอกจากนี้ยังออกกฎหมายพระสงฆ์ในเรื่องสมณปฏิบัติ มุ่งกวาดล้างให้พระธรรมมีศีลวัตรอันดีงาม

ฉลองพระศรีศากยมุนี

การชำระกฎหมาย

กฎหมายบ้านเมืองเป็นสิ่งที่ประกันความถูกต้อง
ยุติธรรมในสังคมและก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง
การเสียกรุงศรีอยุธยาทำให้กฎหมายบ้านเมืองกระจัดกระจาย
สูญหายไปมาก ดังพระราชดำรัสของรัชกาลที่ ๑ ที่โปรดเกล้าฯ
ให้ชำระกฎหมายในปี พ.ศ. ๒๓๔๗ ว่า ครึ่งกรุงศรีอยุธยาเสีย
แก่พม่า กฎหมายกระจัดกระจาย สูญหายไปประมาณ ๕ ส่วน
เหลืออยู่ประมาณ ๑ ส่วน กฎหมายที่ชำระใหม่นี้เรียกว่า
กฎหมายตราสามดวง เพราะมีตราบัวแก้ว ราชสีห์ คชสีห์ ซึ่ง

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
ที่เชิงสะพานพุทธ กรุงเทพมหานคร

เป็นตราประจำของกรมที่ควบคุมหัวเมืองคือกรมพระคลัง กรมมหาดไทย และกรมกลาโหม ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดต่างๆ เช่น ไม่ให้ข้าราชการเล่นการพนัน ดื่มสุรา ให้ยึดมั่นในคุณงามความดี เพื่อให้ราษฎรทั้งหลายมีความอบอุ่นใจ

การฟื้นฟูทางศิลปศาสตร์

การฟื้นฟูที่สำคัญคือทางอักษรศาสตร์ มีบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๑ เช่น บทละครเรื่องรามเกียรติ์ อุณรุทดาหลัง และอิเหนา เพลงยาวรบทพม่าที่ทำดินแดน กวีที่ยอดเยี่ยมในสมัยนี้คือเจ้าพระยาพระคลัง(หน) ซึ่งได้แปลวรรณคดีของต่างชาติเรื่องสามก๊ก ราชาทิราศ และแต่งมหาชาติกัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรีที่มีความไพเราะมาก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนอกจากทรงสร้างระบอบป้องกันข้าศึกที่เข้ามารุกรานประเทศได้แล้ว ยังทรงขยายเขตแดนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะพระเพณีวิฒนธรรมของไทยที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาให้ฟื้นกลับคืนมาสู่กรุงรัตนโกสินทร์อีกครั้งหนึ่ง อันเป็นการวางรากฐานความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมสืบต่อมา

บทที่ ๖

การรักษาอิสสภาพของชาติในสมัยกรุงโกสินทร์

(ร.๔-ร.๕)

อิสสภาพของชาติเป็นหัวใจสำคัญของความเป็นชาติที่คนไทยทุกคนต่างหวงแหนและได้พยายามต่อสู้ฟันฝ่าตลอดมา ประมาณ ๖๐ ปีตลอดรัชสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ไทยได้เผชิญกับการคุกคามของชาติตะวันตกที่มีอำนาจมีอาวุธและทัพเรือที่ทันสมัย และมีทหารที่ผ่านการฝึกฝนมาอย่างดีเป็นทีเกรงขามของศัตรู (ยุคสมัยนี้ถือได้ว่าเป็นสมัยจักรวรรดินิยม โดยที่ชาติตะวันตกได้ออกแสวงหาเมืองขึ้นในประเทศแถบเอเชีย-แอฟริกา) ด้วยการอ้างว่าเป็น ‘ภาระของคนผิวขาว’ ที่ชาติตะวันตกซึ่งมีกว่า ๖๐ ประเทศทางด้านอารยธรรมมากกว่าจะต้องเข้ามาช่วยพัฒนาให้ตั้งๆ ที่คือยความเจริญกว่า แต่ในความเป็นจริงชาติตะวันตกเหล่านั้นเข้ามาเพื่อกอบโกยเอาผลประโยชน์ทรัพยากรของประเทศต่างๆ ที่คนได้เข้าไปยึดครองเป็นอาณานิคม

ชาติตะวันตกที่เข้ามามีอำนาจและอิทธิพลมากในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือชาติอังกฤษและฝรั่งเศส ทั้งสองชาติได้ยึดครองดินแดนต่างๆ รอบประเทศไทย คือ อังกฤษได้ดินแดนทางใต้และตะวันตกได้แก่พม่าและมลายู ส่วนฝรั่งเศสได้ยวณทางด้านตะวันออก มหาอำนาจทั้งสองชาติพยายามที่จะคุกคามเอกราชอธิปไตยของไทย แต่ไทยก็สามารถดำรงรักษาเอกราชอธิปไตยและอิสสภาพของชาติไว้ได้ นับเป็นประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รอดพ้นจากการ

ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ทั้งนี้เป็นเพราะพระเจ้า
สามารถของล้านแกแลัอันกระหม่อมรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕
และข้าราชการขุนนางสมัยนั้นที่ดำเนินนโยบายทางการทูต
อย่างดีและยอมโอนอ่อนผ่อนตาม ไม่แสดงท่าทีที่แข็งกร้าว
เหมือนต่างประเทศเพื่อนบ้านซึ่งต้องตกเป็นอาณานิคมของ
อังกฤษและฝรั่งเศส แต่อย่างไรก็ตาม การโอนอ่อนผ่อนตามชาติ
ตะวันตกเพื่อกำผาธิสภาพของชาตินั้นทำให้ไทยต้องยอม
สูญเสียดินแดนให้อังกฤษและฝรั่งเศสหลายครั้ง ซึ่งเป็นการยอม
สละส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่ไว้ ความสำเร็จในการรักษา
เอกราชของไทยครั้งนี้นำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ
มาจนปัจจุบัน และเป็นบทเรียนให้คนไทยจะต้องจดจำและยึดมั่น
ที่จะไม่ยอมให้ชาติไทยต้องสูญเสียอิสรภาพอย่างเด็ดขาด

๑. การเปิดประเทศต้อนรับประเทศตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ ๔

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์อังกฤษได้เข้ามาติดต่อกับไทย
สมัยรัชกาลที่ ๒ โดยมาร์ควิส เฮสติงส์สำเร็จราชการที่อินเดีย
ส่งจอห์น ครอว์เฟิร์ดเข้ามาเป็นทูตเจรจาการค้าและปัญหาไทรบุรี
ที่อังกฤษเข้าอยู่และพยายามจะให้เป็นอิสระจากไทย แต่ไทยถือ
ว่าเป็นดินแดนประเทศราชของไทย การเจรจาครั้งนั้นไม่ประสบ
ผลสำเร็จเพราะไทยยังไม่เห็นความจำเป็นในการค้าขายกับ
อังกฤษ และที่สำคัญคือไทยไม่ไว้วางใจอังกฤษเกรงว่าอังกฤษจะ
ใช้การกำบังหน้าเพื่อแทรกแซงการเมืองภายในของไทย โดยเฉพาะ
การที่ครอว์เฟิร์ดมั่นใจว่าอังกฤษสามารถยึดไทยได้ด้วยเรือ
รบเพียง ๒-๓ ลำเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามการเข้ามาของ
ครอว์เฟิร์ดก็มีส่วนทำให้ไทยตระหนักถึงอำนาจของอังกฤษ

อังกฤษเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในแหลมมลายูมากขึ้นเมื่อ
ได้ตกลงทำสัญญากับเจ้าสุลต่านดาแ่งเขตอิทธิพลกันใน
พ.ศ. ๒๓๖๗ โดยอังกฤษมีอิทธิพลตั้งแต่เกาะสิงคโปร์ขึ้นมา

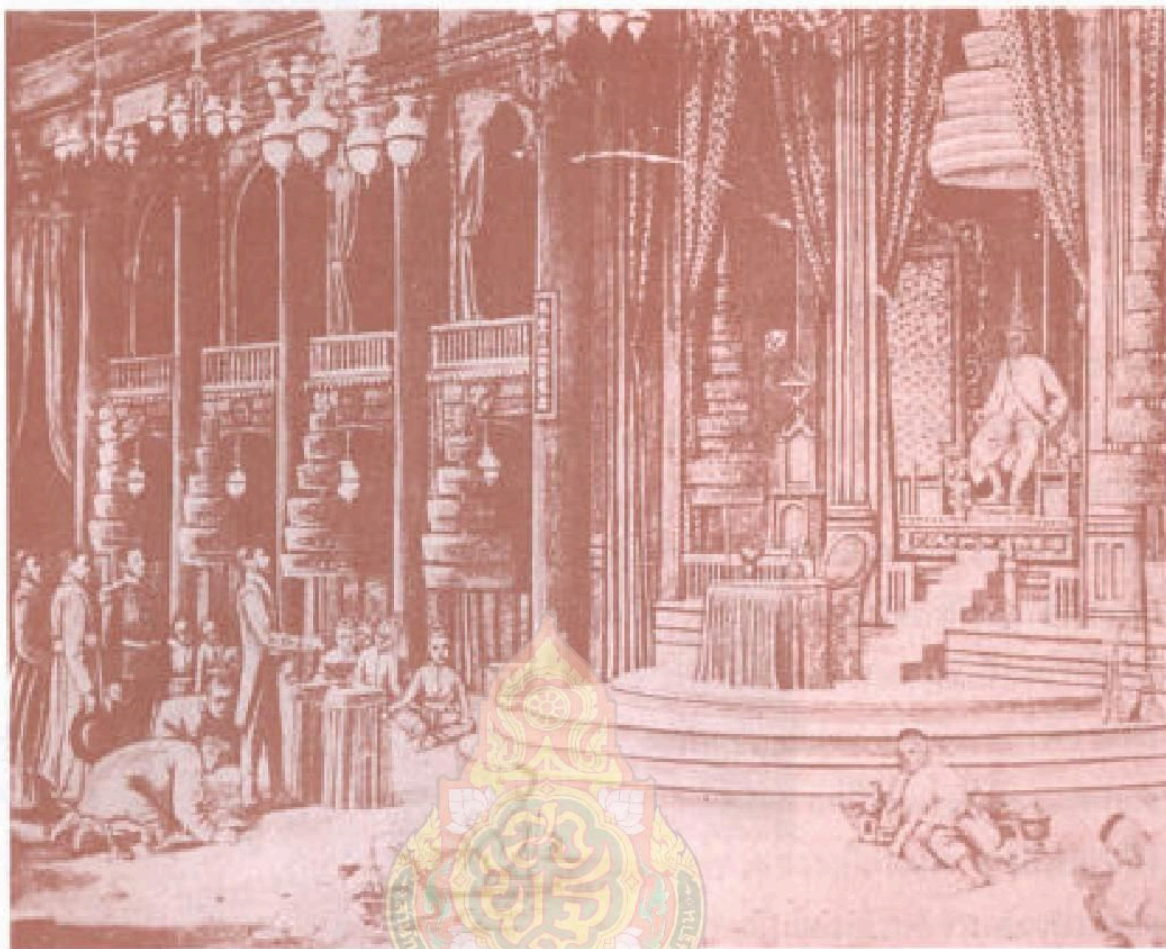
และในที่สุดเวลานี้อังกฤษได้เริ่มทำสงครามกับพม่า ซึ่งไทยได้ส่งกำลังไปติดตามช่วยการรบด้วยเพื่อจะได้ทราบถึงความเข้มแข็งของอังกฤษ ระหว่างนี้ซึ่งตรงกับรัชกาลที่ ๓ ของไทยข้าหลวงใหญ่อังกฤษที่อินเดียได้ส่ง เฮนรี เบอร์นี เข้ามาเป็นทูตเจริญสัมพันธไมตรี เพื่อจะยุติข้อขัดแย้งกับไทยเกี่ยวกับมลายู และอังกฤษยังต้องการจะติดต่อค้าขายกับไทยด้วย ความเข้มแข็งและความได้เปรียบของอังกฤษในการสงครามกับพม่าที่ไทยได้รับรู้ทำให้ไทยยินยอมเจรจาและลงนามกันใน ‘สนธิสัญญาเบอรันี’ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๓๖๕ จัดตกลงในสนธิสัญญาเบอรันีทุกข้อล้วนเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่อกันโดยไม่มีฝ่ายใดเสียเปรียบ ต่อมาไทยได้ทำสัญญาลักษณะเดียวกันนี้กับสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ๒๓๗๕ แต่เนื่องจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและระบบการก้ำที่แตกต่างกัน ทำให้ชาติทั้งสองส่งทูตเข้ามาขอแก้สนธิสัญญา แต่ก็ไม่อาจทำความตกลงกันได้ ทูตทั้งสองกลับออกไปด้วยความไม่พอใจ ทูตอังกฤษถึงกับขู่จะใช้กำลังบังคับ ให้ไทยยินยอมตามความต้องการของอังกฤษตามแบบที่อังกฤษเคยใช้ทำกับจีนมาแล้วซึ่งตรงกับรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคาดการณ์ในอนาคตว่าชาติตะวันตกจะเข้ามาเป็นมหาอำนาจแทนที่พม่าและญวนซึ่งเป็นคู่แข่งกัน เฒ่าของไทย ดังกระแสพระราชดำรัสเดือนพฤษภาคมโหมสุริยวงศ์เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า

...การศึกษาสงครามข้างญวนข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้วจะมีอยู่ก็แต่ข้างพวกฝรั่ง ให้ระวังให้ดี อย่าให้เสียทีแก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว...

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
กรุงเทพมหานคร

เมื่อเปลี่ยนรัชกาลเป็นรัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๕๔-๒๔๑๑) พระองค์ทรงตระหนักถึงอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกที่ว่ากำลังขยายอำนาจเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น ทรงเห็นว่าการโอนอ่อนผ่อนตามโดยใช้การเจรจาทางการทูตจะได้ผลกว่าการขัดขวางชาติตะวันตกที่ประเทศเพื่อนบ้านกำลังประสบอยู่ ดังเช่นจีนถูกอังกฤษบังคับให้ทำสนธิสัญญานานกิงเมื่อแพ้สงครามฝิ่น (พ.ศ. ๒๓๘๕) และอังกฤษยังทำสงครามชนะพม่าเป็นครั้งที่ ๒ (๒๓๕๔-๒๓๕๕) ทำให้ได้พม่าตอนใต้ไว้ในอำนาจ ส่วนญี่ปุ่นก็ถูกสหรัฐอเมริกาบังคับให้เปิดประเทศเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงเห็นว่าทางเดียวที่จะรักษาอิสรภาพ

พระราชทูตฝรั่งเศสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ของชาติไว้ได้ก็คือการยอมรับไมตรีของชาติตะวันตกและปรับปรุงชาตินบ้านเมืองให้ทัดเทียมชาติตะวันตก หลักเนื่องการเผชิญหน้าท้าทาย หันมาหันนโยบายทางการทูตและถ่วงดุลอำนาจคือคบค้าสมาคมกับทุกประเทศที่เข้ามาติดต่อในลักษณะเดียวกัน ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๓๕๘ ไทยจึงได้ทำสนธิสัญญาบาวริงกับประเทศอังกฤษโดยลงนามกันเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๓๕๘ และต่อมาก็มีประเทศอื่นๆ เข้ามาทำสัญญาลักษณะเดียวกันนี้อีกหลายประเทศ นับเป็นการเปิดประเทศรับวัฒนธรรมและอิทธิพลของชาติตะวันตกที่สำคัญของไทย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สนธิสัญญาที่ไทยทำกับชาติตะวันตกในสมัยนั้นกล่าวได้ว่าเป็นการเสียเปรียบชาติตะวันตกโดยเฉพาะในระยะยาว คือไทยเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ซึ่งให้สิทธิแก่คนในบังคับของชาติตะวันตกไม่ต้องขึ้นศาลไทย ถูกจำกัดในเรื่องอัตราภาษีขาเข้าไม่เกินร้อยละ ๓ และภาษีขาออกไม่เกินร้อยละ ๕ ซึ่งไทยต้องใช้เวลานานแก้ไขสัญญาเสียเปรียบเหล่านี้ถึง ๘๓ ปีจึงสำเร็จ ก็จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๑ กฎบัตรธรรมของไทยจึงสามารถพิจารณาคดีชาวต่างประเทศได้ และรัฐบาลไทยมีสิทธิในการเก็บภาษีศุลกากรได้ตามที่เห็นสมควร

แม้ว่าสัญญาที่ทำกับชาติตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ จะเป็นสัญญาที่ไทยเสียเปรียบ แต่ที่นับว่าเป็นผลดีต่อประเทศไทยอย่างยิ่งก็มีส่วนช่วยให้ไทยรอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก ในขณะที่พม่าถูกอังกฤษยึดครองพม่าได้ (พ.ศ. ๒๓๘๕) ยูนคองเสียโคชินจีนให้ฝรั่งเศส (พ.ศ. ๒๔๐๕) อีกด้านหนึ่งในด้านเศรษฐกิจสนธิสัญญานี้ซึ่งมีผลให้ไทยต้องยกเลิกระบอบผูกขาดทางการค้านั้น ก็มีมีส่วนช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของไทยให้ขยายกว้างขวางกว่าเดิม มีพ่อค้าต่างประเทศเข้ามาค้าขายมาก การอนุญาตให้มีการส่งข้าวออกนอกประเทศได้ทำให้ข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญที่สุดของไทย

นอกจากนี้ไทยยังได้รับวิทยาการของชาติตะวันตกเข้ามาปรับปรุงประเทศ ทั้งสองรัชกาลได้ทรงปรับปรุงและพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าตามแบบตะวันตก มีการสร้างถนน ขุดคลอง เปลี่ยนแปลงประเพณีที่ล้าสมัย และปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ มีการจ้างชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการในหลายหน่วยงาน กล่าวได้ว่าเป็นสมัยของการปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัยทัดเทียมชาติตะวันตกอย่างแท้จริง

๒. การปรับตัวทั้งในและนอกประเทศ เพื่อลดภัยคุกคามจากประเทศตะวันตก

การเปิดประเทศสมัยรัชกาลที่ ๔ กล่าวได้ว่าเป็นการลดภัยคุกคามของชาติตะวันตกได้ชั่วระยะหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าชาติตะวันตกจะไม่ต้องการไทยเป็นเมืองขึ้น รัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ทรงเห็นว่าการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมชาติตะวันตกจะทำให้ชาติตะวันตกยอมรับไทยมากขึ้น นอกจากนี้ยังพยายามหลีกเลี่ยงการทำพ่ายชาติตะวันตก โดยเฉพาะกรณีในบังคับต่างชาติ อีกทั้งเข้าไปควบคุมประเทศราชอย่างใกล้ชิดเพื่อแสดงให้เห็นว่า 'ไทยมีอำนาจอธิปไตยเหนือประเทศราชเหล่านั้น และสามารถรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้ เพื่อไม่ให้ต่างชาติกังขาถึงเจ้าแผ่นดิน' นอกจากนี้ยังมีการส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับชาติตะวันตกให้รู้จักประเทศไทยและจัดข้อขัดแย้งโดยทางการทูต รวมทั้งเป็นการผูกมิตรกับประเทศตะวันตกต่าง ๆ ไม่ให้ไทยถูกคุกคามอย่างโดดเดี่ยว

๑) การปรับตัวภายในเพื่อลดการคุกคามของประเทศตะวันตก

รัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ทรงเห็นว่าการปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัยทัดเทียมตะวันตกนั้น นอกจากจะเป็นการทำให้ประเทศเจริญรุ่งเรืองแล้วยังทำให้ชาติตะวันตกไม่สามารถใช้กำลังเข้ายึดครองประเทศไทย รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงเริ่มทำการปฏิรูปประเทศในหลายๆ ด้านอันเป็นพื้นฐานของการปฏิรูปในรัชกาลต่อมา เช่น สร้างถนน ขุดคลองให้การคมนาคมสะดวก และขยายพื้นที่การเพาะปลูก เปลี่ยนแปลงประเพณีที่ล้าสมัย และที่สำคัญคือจัดการศึกษาให้กับพระราชโอรสธิดาและบุตรหลานเจ้านายขุนนาง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ต่อมาได้กลายเป็นกำลังสำคัญในการปฏิรูปต่อมา

ถนนเจริญกรุง

การปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นสมัยที่พระองค์สามารถรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางคือ องค์พระมหากษัตริย์ได้สำเร็จ มีการปฏิรูปทางด้านการคมนาคม สื่อสาร การคลัง การศึกษา และสังคม ที่สำคัญที่สุดก็คือ การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ในส่วนกลางมีพระมหากษัตริย์ และเสนาบดีสภาของกระทรวงต่างๆ ๑๒ กระทรวง ในส่วนภูมิภาคจัดการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล ทำให้สามารถปกครองหัวเมืองและประเทศราชได้อย่างมั่นคง อันเป็นการป้องกันการคุกคามของชาติตะวันตกที่พยายามจะยึดครองประเทศราชของไทย ด้วยชาติตะวันตกไม่ยอมรับเมืองขึ้นในลักษณะที่ส่งคืนไม้เงินต้นไม้ทองและหาเหตุเข้าแทรกแซงอยู่เสมอ โดยเฉพาะจากอังกฤษทางด้านตะวันตก ด้านใต้ และด้านเหนือ และฝรั่งเศสทางด้านตะวันออก ไทยได้แสดงให้เห็นว่าไทยนั้นมีอำนาจอธิปไตยเหนือประเทศราชเหล่านี้ โดยการส่งข้าหลวงไปจัดการปกครองและตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาลในที่สุด

การที่มีชาวตะวันตกและชาวเอเชียที่อยู่ในไทยแต่ไปจดทะเบียนเป็นคนในบังคับของชาติตะวันตกและมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนไทยอยู่เสมออันนั้น ไทยก็พยายามแก้ไขปัญหานั้นไม่ให้เกิดเหตุอุกฉกรรจ์ให้ต่างชาติเข้าแทรกแซง การปรับตัวของไทยภายในประเทศนี้นับว่าประสบผลสำเร็จมาก นอกจากสร้างความเจริญก้าวหน้าให้บ้านเมืองแล้วยังเป็นการป้องกันประเทศให้รอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นด้วย

๒) การปรับตัวภายนอกเพื่อลดการคุกคามของประเทศตะวันตก

การเปิดประเทศรับการติดต่อกับต่างประเทศนั้นไม่เป็นการเพียงพอที่จะกระชับสัมพันธ์ไมตรีกับชาติตะวันตกได้ รัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ทรงเห็นว่าการส่งทูตไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับชาติตะวันตกโดยตรงจะเป็นการผูกมิตรและยกฐานะของประเทศให้ทัดเทียมชาติตะวันตก โดยเฉพาะประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลในภูมิภาคนี้ ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๐๑ และ พ.ศ. ๒๔๐๓ รัชกาลที่ ๔ จึงได้ส่งทูตไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับอังกฤษและฝรั่งเศสตามลำดับ แต่ก็ไม่เป็นผลนักเพราะในปี พ.ศ. ๒๔๐๕ อังกฤษได้ระดมยิง

คณะราชทูตไทยเข้าเฝ้าสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย

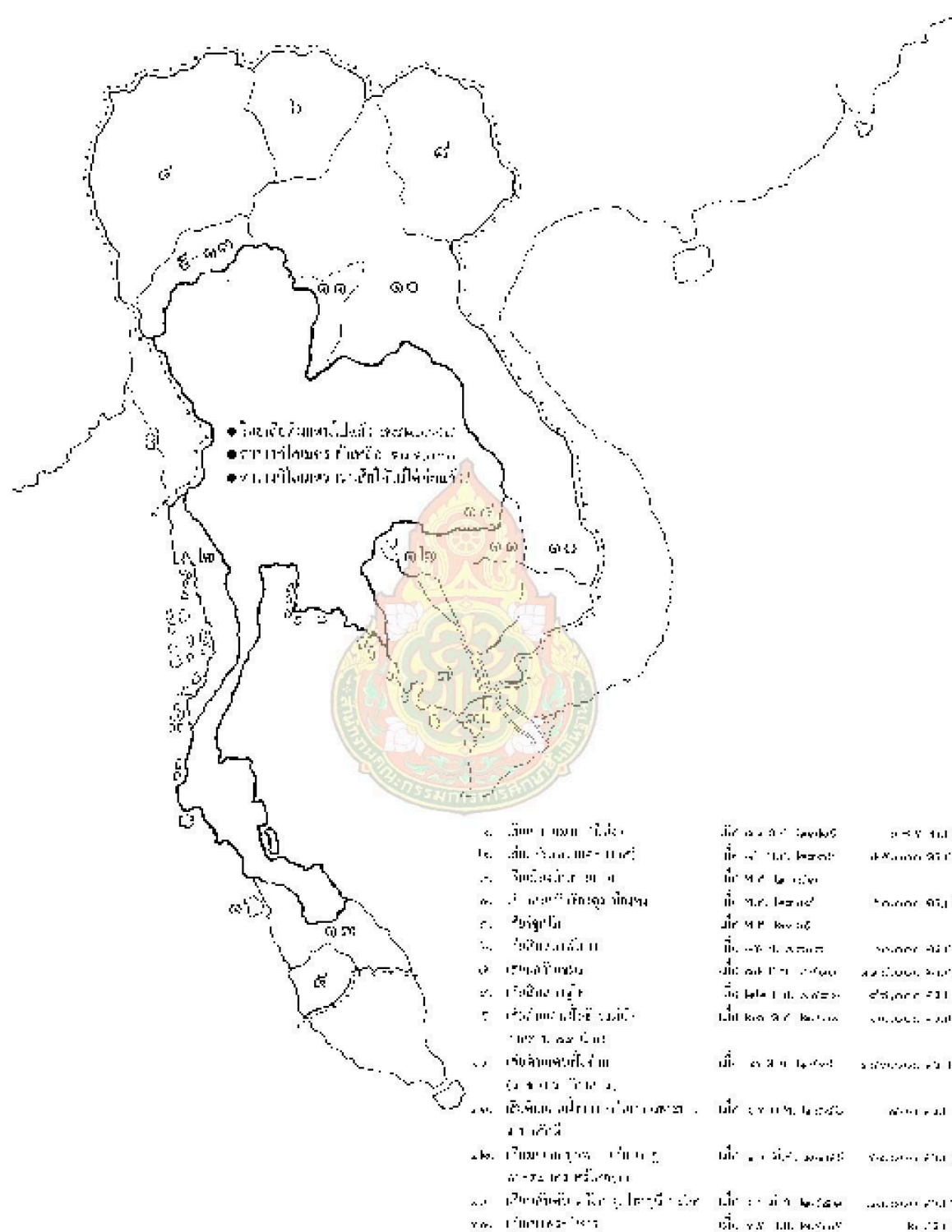
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระเจ้าซาร์นิโคลาสแห่งรัสเซีย

เมืองตรังกนูซึ่งมีเกาะประเทศราชของไทย เป็นการข่มขู่ไม่ให้ไทยขยายอิทธิพลลงไปในแหลมมลายูที่อังกฤษเริ่มเข้ามามีอิทธิพล ส่วนฝรั่งเศสก็สามารรถยึดญวนตอนใต้ได้ แล้วก็เริ่มขยายอำนาจเข้าไปในเขมรซึ่งเป็นประเทศราชของไทย โดยอ้างสิทธิ์ว่าเขมรเคยส่งบรรณาการให้ญวน เมื่อญวนเป็นของฝรั่งเศสเขมรก็ต้องเป็นของฝรั่งเศสด้วย นอกจากนั้นฝรั่งเศสยังพยายามแทรกแซงเขมรจนมีกษัตริย์กษัตริย์เขมร ทำให้เขมรต้องยอมอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๔๐๖ ไทยพยายามแสดงตนว่ามีอำนาจเหนือเขมร โดยในปี พ.ศ. ๒๔๐๕ ไทยได้ส่งทูตไปเจรจากับฝรั่งเศสเรื่องเขมรแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ สุดท้ายไทยต้องยอมยกเขมรส่วนนอกให้ฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๔๑๐ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ไทยรู้สึกท้อถอยต่อฝรั่งเศส แล้วหันไปพึ่งพาลังกษณมากขึ้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ โปรดให้ตั้งอัครราชทูตออกไปประจำที่ต่างประเทศ โดยให้ประจำอยู่ที่กรุงลอนดอนในประเทศอังกฤษก่อนในปี พ.ศ. ๒๔๒๔ เพื่อเจรจากฐานะประเทศให้พ้องเทียมชาติตะวันตก แต่อย่างไรก็ตามสมัยนี้เป็นช่วงเวลาที่จักรวรรดินิยมรุนแรงมากที่สุด ไทยต้องเผชิญกับการคุกคามทั้งจากอังกฤษและฝรั่งเศสจนต้องเสียดินแดนให้สองประเทศนี้หมด เขมรจึงสามารถเจรจาทางการทูตนี้ช่วยผ่อนปรนความรุนแรงลงได้บ้าง แต่ไทยก็ต้องยอมเสียดินแดนไปเป็นจำนวนมาก การที่รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรป ๒ ครั้งในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ และ พ.ศ. ๒๔๕๐ เพื่อทอดพระเนตรกิจการต่างๆ เพื่อกำหนดไว้กับยุโรปบ้างเมืองให้ทันสมัยขึ้น พระราชประสงค์ที่แท้จริงอีกประการหนึ่งคือการกระชับสัมพันธ์ไมตรีกับมหาอำนาจตะวันตกที่เป็นคู่แข่งกับอังกฤษและฝรั่งเศส ชาติตะวันตกใหม่ที่ไทยเข้าไปเกี่ยวพันด้วยคือเยอรมนีและรัสเซีย เพื่อนำมาถ่วงดุลอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศส ทรงเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับพระเจ้าซาร์นิโคลัสแห่งรัสเซียและจักรพรรดิอีกหลายประเทศอย่างเนเธอร์แลนด์ ทำให้ไทยเป็นที่นับถือแก่บรรดาประเทศในยุโรปและเป็นที่เกรงขามแก่อังกฤษและฝรั่งเศส ในทางนี้จะให้ความรุนแรงกับไทย

แผนที่แสดงการเสี่ยงเงินแผ่นดินสว.บริษัทประกัน

๓. การดำเนินนโยบายยอมเสียส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่

การคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกต่อประเทศเพื่อนบ้านของไทยได้สร้างความหวาดวิตกให้กับไทยเป็นอย่างมากตั้งแต่อย่างไรก็ตามไทยก็พยายามรักษาความเป็นเอกราชและอิสรภาพของชาติ โดยยอมโอนอ่อนผ่อนตามชาติตะวันตกควบคู่กับการดำเนินนโยบายทางการทูตอันยอดเยี่ยม แม้ว่าจะต้องสูญเสียดินแดนให้มหาอำนาจตะวันตกไปมากแต่ก็สามารถรักษาเอกราชอธิปไตยไว้ได้

ในระยะแรกอังกฤษเป็นชาติมหาอำนาจตะวันตกที่ไทยหัวนเกรงมากที่สุด และได้พยายามผ่อนปรนปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของอังกฤษตลอดมา แต่กลับปรากฏว่าไทยถูกคุกคามจากฝรั่งเศสรุนแรงกว่า กล่าวคือไทยต้องเสียดินแดนให้ฝรั่งเศสถึง ๕ ครั้ง และเสียดินแดนให้อังกฤษอีก ๒ ครั้ง

๑) การเสียดินแดนในสมัยรัชกาลที่ ๔

การเปิดประเทศยอมทำสนธิสัญญาเสียเปรียบในสมัยรัชกาลที่ ๔ นับเป็นการลดความรุนแรงจากการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษ ไทยไม่เปิดโอกาสให้อังกฤษใช้กำลังบังคับ หลังจากอังกฤษยึดพม่าลงได้แล้วใน พ.ศ. ๒๓๙๕ อังกฤษก็ได้ให้ความสนใจดินแดนมลายูมากขึ้น ส่วนฝรั่งเศสได้ยึดโคชินจีนในปี พ.ศ. ๒๔๐๕ และประสงค์จะได้เขมรและลาวเพื่อใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางเข้าสู่จีนตอนใต้ ทำให้ภัยคุกคามจากฝรั่งเศสเป็นอันตรายต่อไทยมาก ในการดำเนินการยึดครองดินแดนฝรั่งเศสใช้วิธีอ้างสิทธิ์คุกคามไทยว่าเขมรจะส่งบรรณาการให้ไทยทุกปีก็ตามแต่ก็ได้ส่งบรรณาการให้แก่ญวนด้วย เมื่อฝรั่งเศสมีสิทธิ์เหนือดินแดนญวนก็ย่อมมีสิทธิ์เหนือเขมรด้วยเช่นกัน ฝรั่งเศสได้บังคับให้องค์ันโรดม กษัตริย์เขมรยอมอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๔๐๖ แม้ไทยจะเจรจาทางการทูตให้ฝรั่งเศสยอมรับอำนาจอธิปไตยของไทยเหนือเขมรแต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ ในที่สุดไทยก็ต้องยอมสูญเสียดินแดนเขมรส่วนนอกให้ฝรั่งเศสไปในปี พ.ศ. ๒๔๑๐

๒) การเสียดินแดนในสมัยรัชกาลที่ ๕

สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นช่วงที่ไทยต้องเผชิญกับการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกรุนแรงที่สุด แม้ว่าไทยจะสามารถดำเนินนโยบายทางการทูตได้ดีเพียงใด แต่ก็ต้องสูญเสียดินแดนซึ่งเป็นประเทศราชของไทยเกือบหมดสิ้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เพื่อนกันของไทยซึ่งเคยเป็นคู่แข่งกันของไทยคือพม่า ได้ถูกลัทธิอนุรักษนิยมทั้งประเทศเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ส่วนฝรั่งเศสก็ยึดญวนได้ทั้งประเทศในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ซึ่งทำให้มหาอำนาจตะวันตกทั้งสองมีพรมแดนประชิดติดพรมแดนไทย นับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความเป็นอิสรภาพของชาติไทย ทมจะต้องการผลประโยชน์ต่างๆ ของจักรวรรดินิยมที่มีต่อประเทศไทย ได้ทำให้ไทยต้องสูญเสียดินแดนอีกหลายครั้งในรัชกาลที่ ๕

เสียดินสองจุไทยและหัวพันทั้งห้าทั้งหก

ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ ไทยเสียดินสองจุไทยและหัวพันทั้งห้าทั้งหกให้ฝรั่งเศส เพราะดินแดนเหล่านี้เกิดความวุ่นวายจากการที่พวกส่วยเข้ามาปล้นสะดม ทั้งไทยและฝรั่งเศสได้ส่งทัพเข้าไปปราบฮ่อได้สำเร็จ แต่ฝรั่งเศสไม่ยอมถอนทหารออกจากดินแดนเหล่านี้ ไทยจำต้องยอมยกดินแดนนี้ให้ฝรั่งเศส

เสียดินตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน

ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ ไทยเสียดินตะวันออกของแม่น้ำสาละวินให้อังกฤษ ขณะที่ไทยเกิดความขัดแย้งกับฝรั่งเศสด้วยปัญหาที่ฝรั่งเศสต้องการได้ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นดินแดนส่วนใหญ่ของลาว โดยอ้างว่าลาวเคยเป็นประเทศราชของญวน เมื่อฝรั่งเศสเข้าครอบครองญวนก็ต้องได้ลาวด้วย ไทยพยายามต่อสู้ทางการทูตและหวังพึ่งพิงอังกฤษให้คอยช่วยเหลือ แต่อังกฤษกลับขอคืนดินแดนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน เช่น เมืองดวัน เมืองสาด ซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรไม้สัก ไทยจำต้องยอมยกให้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตีกองสองด้าน และยังหวังว่าอังกฤษจะช่วยเหลือตอบแทนไทยจากการได้ดินแดนไป

เสียฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขงและเขมรส่วนใน

ใน พ.ศ. ๒๔๓๖ ไทยเสียฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส เหตุการณ์ครั้งนี้นักเรีกว่า ‘วิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๓๒’ ที่ฝรั่งเศสนำเรือรบเข้ามาปิดปากแม่น้ำโขง เรียกร้องให้ไทยยอมตามข้อเรียกร้องของฝรั่งเศส และเพื่อให้ไทยปฏิบัติตามสัญญาฝรั่งเศสจึงได้ยึดเมืองจันทบุรีไว้ก่อน การสูญเสียดินแดนครั้งนี้ นับว่าเป็นการสูญเสียที่สำคัญมาก เป็นการแสดงให้เห็นว่าไทยจะหันไปพึ่งพาใครไม่ได้ตนเองจากต้นตอ อังกฤษที่ไทยหวังพึ่งพา กลับให้ไทยยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของฝรั่งเศส

การเสียดินแดนครั้งนี้นำไปสู่การเสียดินแดนให้ฝรั่งเศสอีก ๒ ครั้ง คือการเสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง (อยู่ตรงก้นเขมร ล้นหลวงพระบาง) ไปให้พร และจำปาสักได้ในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ เพื่อให้ฝรั่งเศสถอนทหารออกจากก้นจันทบุรี แต่ฝรั่งเศสกลับเข้าไปยึดตราดต่อ ไทยต้องเสียเขมรส่วนในหรือมณฑลบูรพา ซึ่งมีพระตะบอง เสียมราชู และศรีโสภณในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เพื่อให้ฝรั่งเศสถอนทหารจากตราด และยอมสละสิทธิสภาพนอกอาณาเขตบางส่วนเกี่ยวกับคนในบังคับที่เป็นชาวเอเชีย นั่นคือคนเอเชียที่จดทะเบียนเป็นภรรยาบังคับตั้งแต่ปีดังกล่าวจะไม่ได้สิทธิสภาพนอกอาณาเขต

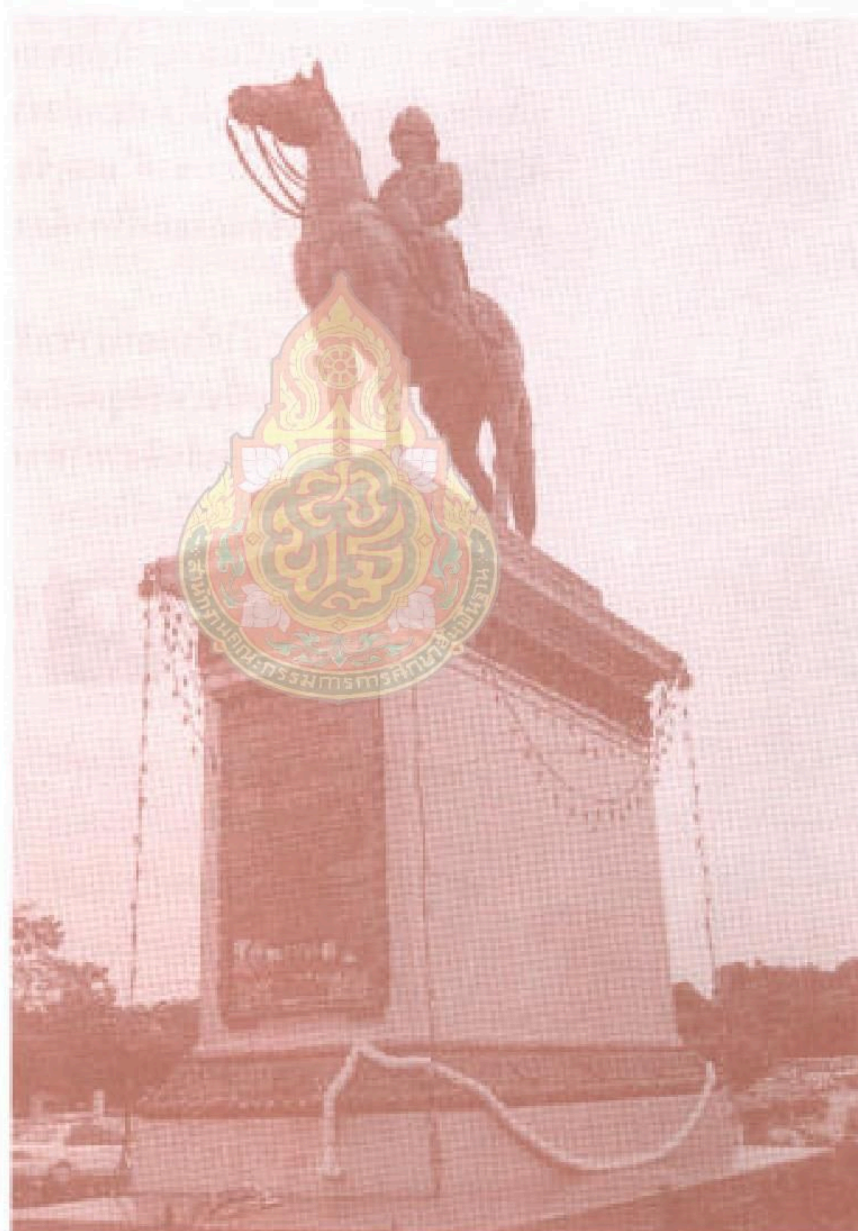
เสียหัวเมืองมลายู

ใน พ.ศ. ๒๔๔๒ ไทยเสียหัวเมืองมลายู ๘ เมือง คือ ไทบุรี กลับัน ตรังกู และปะลิสให้อังกฤษ เพื่อแลกกับการที่อังกฤษยอมสละสิทธิสภาพนอกอาณาเขตบางส่วนเกี่ยวกับคนในบังคับที่เป็นชาวเอเชีย และยอมให้ไทยกู้เงินสร้างทางรถไฟสายใต้

รวมดินแดนต่างๆ ที่ไทยเสียไปนี้ต่างๆ กับดินแดนที่ไทยเหลืออยู่ในปัจจุบัน

๔. ความภาคภูมิใจของชนในชาติที่สามารถรักษาสภาพของประเทศได้

วิกฤตการณ์ที่ไทยเผชิญหน้านั้นเป็นเรื่องที่อื้อแถมต่อการสูญเสียเอกราชอธิปไตยโดยของชาติมาก แม้ว่ารัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ จะทรงใช้นโยบายโอนอ่อนผ่อนตามชาติตะวันตกก็ตาม แต่ถ้าไทยไม่มีความสามารถในการดำเนินนโยบายทางการเมืองแล้วไทยอาจต้องสูญเสียสภาพของชาติได้แค่นั้น

อนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า สมเด็จพระปิยมหาราช

รัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ และขุนนางคนสำคัญ เช่น สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ สมเด็จฯ กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และข้าราชการทุกฝ่ายต่างเห็นความสำคัญของการรักษาอิสรภาพของชาติ จึงได้ร่วมแรงร่วมใจกันเผชิญปัญหาการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกด้วยความอดทนและอดกลั้นอย่างยิ่ง ทำให้ไทยเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ปวงชนชาวไทยทุกคนตราเป็นปัจจุบัน ในขณะที่ทุกชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และชาติส่วนใหญ่ในเอเชียและแอฟริกาต้องตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก

ความภาคภูมิใจในเอกราชอธิปไตย และความเป็นอิสรภาพของชาติไทยนี้จะคงอยู่ตลอดไปและทำให้คนไทยทุกคนมีความรักและหวงแหนในอิสรภาพของชาติไทยตลอดกาล

บทที่ ๗

ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นทางด้านยุโรปเมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ระหว่างฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งนำโดย อังกฤษ ฝรั่งเศส กับฝ่ายอักษะซึ่งนำโดยเยอรมนี อิตาลี ญี่ปุ่น เวลานั้นไทยได้ประกาศตนเป็นกลาง แต่เมื่อญี่ปุ่นบุกประเทศไทยในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ พร้อมกับยื่นข้อเสนอขอเดินทัพผ่านประเทศมาและมณฑลของอังกฤษ ให้ไทยยอมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและให้ไทยประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่มีทางเลือกจึงยอมตามข้อเสนองานของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามได้มีคนไทยไม่เห็นด้วยกับการประกาศสงครามครั้งนี้ทั้งในและนอกประเทศ คนไทยในต่างประเทศได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นขบวนการเสรีไทยขึ้นต่อต้านญี่ปุ่น และมีการประสานงานกับคนไทยในประเทศดำเนินการช่วยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตร ในที่สุดเมื่อฝ่ายอักษะพ่ายแพ้สงคราม บทบาทของขบวนการเสรีไทยและความสามารถของรัฐบาลใหม่สามารถทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรยอมรับสถานภาพของไทยว่าไม่ได้เป็นประเทศที่แพ้สงคราม

๑. การต่อสู้ของคนไทยต่อกองกำลังรุกรานของญี่ปุ่น

เยอรมนีได้ส่งกำลังบุกโปแลนด์เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ อังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งประกันความเป็นกลางของโปแลนด์ได้เรียกร้องให้เยอรมนีถอนทัพออกจากโปแลนด์ภายใน ๒๔ ชั่วโมง แต่เยอรมนีไม่ยอม อังกฤษและฝรั่งเศสจึง

ประกาศสงครามกับเยอรมนีในวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ รัฐบาลไทยขณะนั้นคือรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศเป็นกลาง แต่ก็ไม่ได้วางใจญี่ปุ่น เมื่อรู้ข่าวว่าญี่ปุ่นจะร่วมมือกับเยอรมนีและอิตาลี ไทยจึงได้ทำสัญญากับญี่ปุ่นเรื่องเกี่ยวกับการเจริญสัมพันธไมตรีและการเคารพอำนาจอธิปไตยแห่ง อาณาเขต ทั้งยังได้ลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกับอังกฤษ และฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ เมื่อฝรั่งเศสแพ้สงครามแก่ เยอรมนีไทยได้เรียกร้องดินแดนที่เคยสูญเสียให้ฝรั่งเศสกลับคืน ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๓ และให้ถือครองน้ำลึกของ แม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดน แต่ฝรั่งเศสไม่ยอมกลับละเมิด อธิปไตยของไทยโดยส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดที่นครพนม ทำให้ เกิดการสู้รบระหว่างทหารไทยกับฝรั่งเศสตามแนวชายแดน อินโดจีนและตามบ้านน้ำบริเวณเกาะช้าง ในที่สุดญี่ปุ่นได้เสนอ ตัวมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งนำไปสู่การลงนามระหว่างไทยและ

อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ

ฝรั่งเศสในอนุสัญญาได้เกี่ยวเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ตามอนุสัญญานี้ไทยได้รับดินแดนบางส่วนทางด้านเขมรและลาวที่เสียแก่ฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ ๕ กลับคืน ดินแดนเหล่านี้ไทยได้แบ่งออกเป็น ๔ จังหวัด คือ พระตะบอง พินุลสงคราม จำปาสักดิ์ และล้านช้าง

หลังสงครามครั้งนี้รัฐบาลได้สร้างอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ จารึกรายชื่อทหาร ๔๘๓ คน ที่เสียชีวิตได้เป็นอนุสรณ์ และผลของการได้ดินแดนคืนครั้งนี้ทำให้พลตรีหลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้เลื่อนยศเป็นจอมพลของ ๓ เหล่าทัพ

ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นทำให้รัฐบาลไทยและญี่ปุ่นมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น มีชาวญี่ปุ่นเข้ามาไทยในฐานะนักท่องเที่ยว และพ่อค้าเป็นจำนวนมาก

สงครามโลกขยายกว้างออกไปได้สร้างความหวาดวิตกให้กับไทย เมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เรียกร้องให้ประชาชนไทยผู้จนเลืดยอดสุดท้ายถ้าหากมีชาติหนึ่งชาติใดรุกก้าวดินแดนไทยอันเป็นที่รักยิ่งของชาวไทย

ความปรารถนาของฝรั่งเศสได้เปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นส่งกองทัพอเข้ายึดครองจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในอินโดจีน และต่อมาญี่ปุ่นได้โจมตีฟิลิปปินส์ซึ่งเป็นฐานทัพเรือของสหรัฐอเมริกาในมหาสมุทรแปซิฟิกเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยมีได้ประกาศสงครามก่อน จึงทำให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษประกาศสงครามกับญี่ปุ่น ในวันเดียวกัน (เป็นวันที่ ๘ ธันวาคมในเมืองไทย) ญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกทางชายฝั่งทะเลจังหวัดสงขลา ปัตตานี นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ประจวบคีรีขันธ์ และบางปู จังหวัดสมุทรปราการ กองทัพไทยได้ต่อสู้อย่างเข้มแข็ง ญี่ปุ่นขึ้นจอสนามดังนี้

๑. ไทยต้องยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยไปยังพม่าและมลายู

๒. ไทยต้องลงนามในหนังสือสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่น

๓. ไทยต้องประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา
 ไทยไม่มีทางเลือกต้องยอมปฏิบัติตามข้อเสนอของ
 ญี่ปุ่นด้วยเห็นว่ากองทัพไทยไม่สามารถต้านทานกองทัพญี่ปุ่น
 และถ้าสู้กันต่อไปก็จะทำให้ต้องเสียเลือดเนื้อของชาวไทยเป็น
 จำนวนมาก อีกทั้งอาจจะต้องสูญเสียเอกราชอธิปไตย ไทยจึง
 ยินยอมรับข้อเสนอของญี่ปุ่นโดยมีเงื่อนไขว่า ‘ญี่ปุ่นจะต้อง
 เคารพในเอกราชอธิปไตยและเกียรติศักดิ์ของไทย’ การลงนาม
 ในกติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีขึ้นเมื่อวันที่
 ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ และไทยได้ประกาศสงครามกับ
 อังกฤษและสหรัฐอเมริกาในวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕

การตัดสินใจของรัฐบาลไทยขณะนั้นถือว่าดีที่สุดเหมาะสม
 สมควรต้องกับสถานการณ์ แต่เมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป
 รัฐบาลไทยก็มีท่าทีที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอด
 ของชาติในเรื่องเอกราชอธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญ

๒. นโยบายของรัฐบาลเพื่อรักษากฎมณเฑาะฏและอิสรภาพของชาติ

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ตัดสินใจร่วมมือกับ
 ญี่ปุ่นตามข้อเสนอที่ญี่ปุ่นเรียกร้องนั้น สถานภาพของรัฐบาล
 ไทยต่างจากรัฐบาลประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่
 ญี่ปุ่นเข้าไปยึดครองควบคุมการบริหารและการทหารของ
 ประเทศนั้นๆ ประเทศไทยเข้าร่วมกับญี่ปุ่นในฐานะพันธมิตรที่
 เท่าเทียมกัน จึงมีอำนาจในการบริหารประเทศและการทหาร
 เป็นของตนเอง และการที่ญี่ปุ่นขอให้สนามบิน ทางหลวง และ
 พะนาไฟของไทยญี่ปุ่นก็ตอบแทนไทยด้วยการยกดินแดนที่ไทย
 เคยเสียให้อังกฤษไปกลับคืนมา คือไทรบุรี กลันตัน ตรังถา
 ปะลิศ และรัฐไทยใหญ่ เมืองพวน เชียงตุงในปี พ.ศ. ๒๔๘๖

การดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยสมัยนั้นได้เน้นใน
 เรื่องการสร้างชาติและความรักชาติเป็นสำคัญ เพื่อให้บรรลุ
 ความมุ่งหมายดังกล่าวรัฐบาลจึงได้ตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ มีการประกาศวิกรมของชาติไทยเพื่อ
ให้คนไทยมีความรักชาติ เช่น คนไทยจะต้องรักชาติยิ่งกว่าชีวิต
คนไทยเป็นนักรบชั้นเยี่ยม นอกจากนี้ก็มีบทละครและเพลง
ปลุกใจซึ่งโดยมากเป็นผลงานของหลวงวิจิตรวาทการ

รัฐบาลไทยได้พยายามสร้างชาติไทยและวัฒนธรรมไทยให้
ทัดเทียมอารยประเทศ และพยายามสร้างจิตสำนึกปลุกฝังความ
เป็นไทยให้เกิดความรักชาติสมัครสมานสามัคคี ถ้ามีชาติใดมา
กดขี่รุกรานก็จะต่อสู้เต็มความสามารถชนิดตัวตายดีกว่า
ชาติตาย การดำเนินการของรัฐบาลแบบนี้เป็นเหตุให้ญี่ปุ่นไม่กล้า
ที่จะใช้ความรุนแรงกับไทยด้วยเกรงจะเกิดการต่อต้าน ซึ่งจะทำให้
แผนการที่จะสร้างวงศ์ไพบูลย์ร่วมแห่งมหาเอเซียบูรพาไม่ประสบ
ผลสำเร็จ ญี่ปุ่นจึงให้ความเคารพไทยในฐานะที่เท่าเทียมกัน

อาจกล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลากว่า ๓ ปี (ธันวาคม
พ.ศ. ๒๔๘๔ - สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘) ญี่ปุ่นได้รักษาคำมั่น
สัญญา ที่ได้ให้ไว้กับไทยอย่างเคร่งครัดในการเคารพเอกราช
อธิปไตยและศักดิ์ศรีของประเทศไทย ญี่ปุ่นไม่ได้เข้ามายึดหรือ
ควบคุมการบริหารประเทศและกองทัพของไทยเลย ทั้งญี่ปุ่น
และไทยต่างถือเป็นมิตรประเทศที่เท่าเทียมกัน และให้ความ
เคารพซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่าย ญี่ปุ่นไม่เคยถือว่าตนเป็น
ผู้ชนะหรือถือว่าไทยเป็นผู้แพ้ แต่ถือว่าเป็นมิตรประเทศที่ร่วม
สงครามกัน ต่างจากประเทศอื่นๆ ที่ญี่ปุ่นเข้าไปปลดปล่อยจับ
ไล่ชาติตะวันตกออกไป ญี่ปุ่นจะเข้าปกครองแทนที่ มีเพียง
ประเทศไทยเพียงประเทศเดียวเท่านั้นในเอเซียตะวันออกเฉียง
ใต้ที่ยังคงมีอิสระในการปกครองและการทหาร ไม่ได้ถูกญี่ปุ่น
ยึดครอง ซึ่งเป็นผลดีที่ช่วยส่งเสริมขบวนการเสรีไทยซึ่ง
พยายามต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น

นับได้ว่าการดำเนินนโยบายของรัฐบาลครั้งนี้เป็นไปเพื่อ
รักษานกัษัตริย์และอธิปไตยของชาติไทยให้ยั่งยืนนานตลอดไป

๓. การต่อสู้ของเสรีไทยในการดำรงรักษาเกียรติภูมิของชาติ และรักษาสันติภาพของโลก

การประกาศสงครามของรัฐบาลไทยต่อสหรัฐอเมริกา และอังกฤษนั้น ได้มีกลุ่มคนไทยส่วนหนึ่งตั้งในขณะนั้น ประเทศไม่เห็นด้วยและได้ร่วมด้วยในไปจนกระทั่งด้าน ญี่ปุ่นไปมาของ “ขบวนการเสรีไทย” ซึ่งมี ๑ กลุ่มคือ

๑. ขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วย กลุ่มคนไทยและนักศึกษาไทยที่ศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกา เป็นกลุ่มแรกที่ไม่เห็นด้วยกับการประกาศสงครามของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลุ่มนี้มี ม.ร.ว. เสณีซ์ ปาณิก ซึ่ง เป็นอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี. ซี. เป็นหัวหน้า ได้ แจ้งให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาทราบว่าการประกาศสงครามต่อ สหรัฐอเมริกาของไทยนั้นไม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ ประชาชนคนไทย แต่ถูกญี่ปุ่นบีบให้ทำขึ้น ด้วยใจรักภักดีไทย จึงไม่ยอมรับการกระทำของรัฐบาล และได้ขอความช่วยเหลือจาก สหรัฐอเมริกาเพื่อปลดปล่อยประเทศของทหารอเมริกันของญี่ปุ่น

๒. ขบวนการเสรีไทยในอังกฤษ ประกอบด้วยกลุ่ม นักศึกษาไทยที่ศึกษาอยู่ในอังกฤษ เช่น ดร. ปิยะ อึ้งมกร ได้ ร่วมกันก่อตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้น แม้ว่าสถานทูตไทยใน อังกฤษจะไม่สนับสนุนแต่ก็ได้รับความช่วยเหลือจากสถานทูต ไทยในสหรัฐอเมริกา

๓. ขบวนการเสรีไทยในไทย มี ดร. ปิยะ อึ้งมกร เป็นหัวหน้า มีเป้าหมาย ๒ ประการคือการต่อต้านญี่ปุ่นและการ จัดตั้งรัฐบาลเข้ามาเข้าจับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อให้ฝ่าย สัมพันธมิตรถือว่ากรประกาศสงครามของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นโมฆะ และให้ฝ่ายพันธมิตรรับรองขบวนการ ได้ดินที่ต่อต้านญี่ปุ่นทั้งหมดด้วย ถ้าเมื่อรัฐบาลพลัดถิ่นของ นายพลเจมส์ ดีลลีย์ของฝรั่งเศส

คณะเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา

คณะเสรีไทยจากอังกฤษ

ขบวนการเสรีไทยทุกแห่งได้รับการช่วยเหลือจากฝ่ายสัมพันธมิตรในสหรัฐอเมริกา ได้รับการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการฝึกฝนอาสาสมัครที่จะเข้ามาปฏิบัติการในประเทศไทยโดยเจ้าประจำที่สำนักบริการด้านยุทธศาสตร์แห่งสหรัฐอเมริกา (O.S.S. - The United States Offices of Strategic Service) ซึ่งใน พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้ส่งอาสาสมัครกลุ่มหนึ่งมายังภาคใต้ของจีนเพื่อปฏิบัติการแทรกซึมภายในไทย

ขบวนการเสรีไทยในอังกฤษได้จัดตั้งเป็นกองกำลัง ๑๓๖ มี ม.จ. สุภสวัสดิวงศ์สนิท สวัสดิวัฒน์ เป็นหัวหน้าสังกัดอยู่ใต้บังคับบัญชาของลอร์ดหลุยส์ มานท์แบทเทน (Lord Louis Mountbatten) ซึ่งมีศูนย์บัญชาการอยู่ที่เมืองแคนดีประเทศศรีลังกา

ในประเทศไทยขบวนการเสรีไทยเป็นขบวนการใต้ดิน เพราะรัฐบาลไม่ยอมรับ จึงต่อต้านญี่ปุ่นใต้ดิน และได้ขอความร่วมมือจากฝ่ายสัมพันธมิตรและติดต่อกับเสรีไทยนอกประเทศ ซึ่งต่อมาสามารถขยายเขตงานไปทั่วประเทศ เช่น เดือนมีนาคมปี พ.ศ. ๒๔๘๘ มีค่ายฝึกทหารของหน่วย โอ.เอส.เอส. เพื่อฝึกเสรีไทย ๑๓ ค่าย ค่ายฝึกของหน่วยฝึก ๑๓๖ ชื่อ ๑๑ ค่าย แต่ละค่ายจะมีเสรีไทยอย่างน้อย ๕๐๐ คน ขบวนการเสรีไทยใต้ดินนี้เป็นความพยายามของชาวไทยที่จะให้ฝ่ายสัมพันธมิตรยอมรับสถานภาพของไทย ไม่ให้ฝ่ายสัมพันธมิตรพิจารณาว่า "ไทยเป็นฝ่ายญี่ปุ่น" ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นไทยจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างประเทศผู้แพ้สงคราม

ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามแพ้คะแนนเสียงในสภาที่แต่งตั้งเพชรบูรณ์เป็นเมืองหลวงและการสร้างพุทธมณฑล นายทอง อภัยวงศ์ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีต่อ ช่วงนี้เป็นช่วงที่ข้าราชกรณไปเป็นเสรีไทย

กันมาก เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามนายควง อภัยวงศ์ก็ลาออก โดยอ้างเหตุผลว่าเป็นรัฐบาลสมัยสงคราม เป็นการเปิดโอกาสให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา เข้ามาจัดตั้งรัฐบาลเพื่อเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร ดังนั้นการดำเนินงานของเสรีไทยจึงได้ผลมหาศาลเพราะทำให้ไทยสามารถดำรงรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติไทยไว้ได้

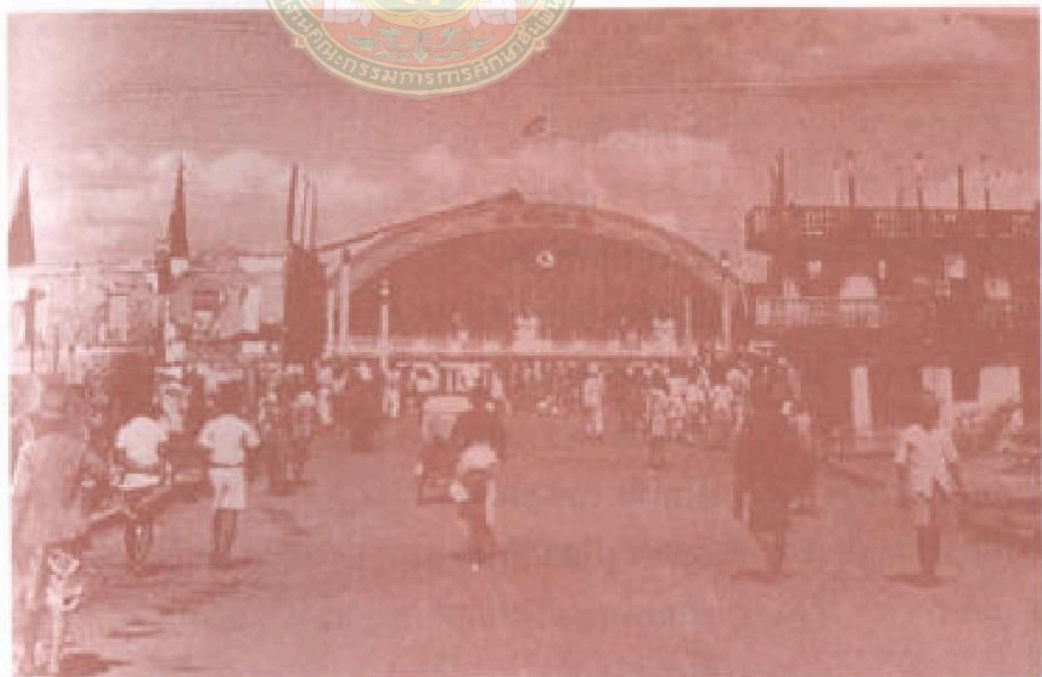
๔. ผลของความสามัคคีของคนไทยต่อเอกราชและบูรณภาพของชาติไทย หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

เมื่อญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงครามในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ออกแถลงการณ์สันติภาพว่า คำประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกาโดยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นเป็นโมฆะ เนื่องจากไม่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ก่อนและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็มีได้ลงนามทั้งคณะ นอกจากนี้ไทยยินดีที่จะคืนดินแดนในพม่าและมลายูที่ได้มาระหว่างสงครามให้อังกฤษด้วย และเพื่อให้นานาชาติหมดความสงสัยว่าไทยจะมีนโยบายรวมไทยทั้งภายในและนอกและในประเทศ ประเทศไทยจะเปลี่ยนชื่อจากประเทศไทยเป็นสยามตามเดิม

การลาออกของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ แสดงให้เห็นความพยายามของไทยที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ให้สัมพันธมิตรยอมรับบทบาทของขบวนการเสรีไทยว่าเป็นตัวแทนของประชาชนไทยที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นฝ่ายสัมพันธมิตร รัฐบาลไทยที่ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร เป็นเพียงคณะบุคคลกลุ่มน้อยที่เข้าไปโดยประชาชนไม่ยอมรับ และทำไปโดยไม่ถูกต้องกฎหมาย ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาได้รับเชิญเป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลใหม่เพื่อเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร การเจรจากับสหรัฐอเมริกาไม่มีปัญหาแต่อย่างใด สหรัฐอเมริกาขอรับ

สถานภาพของไทยว่าเป็นฝ่ายสัมพันธมิตร และยังช่วยชักจูงให้อังกฤษยอมรับด้วย อังกฤษนั้นเดิมต้องการจะลงโทษไทยในฐานะประเทศที่แพ้สงครามดังที่ปรากฏในร่างข้อตกลง ๒๑ ข้อ และร่างข้อเสนอต่อมา แต่ไทยได้สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือ ปรับความเข้าใจจนในที่สุดได้ลงนามร่วมกันใน 'ความตกลงสมบูรณแบบเพื่อยุติภาวะสงครามระหว่างสยาม อังกฤษ และอินเดีย' เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑. ไทยต้องคืนรัฐฉาน ๕ แห่ง ที่ยึดไว้รวมทั้งแคว้นไทยใหญ่ให้อังกฤษ
๒. ไทยจะไม่ขุดคลองคอดกระ
๓. ไทยต้องส่งข้าวให้อังกฤษ ๑.๕ ล้านตันโดยไม่คิดมูลค่า (คือนำเป็นการซื้อในราคาควบคุม)
๔. ไทยต้องขายดีบุก ข้าว ยาง และชาตามราคาที่กำหนดไว้
๕. ไทยจะเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติได้ก็ต่อเมื่อได้รับเสียงสนับสนุนจากอังกฤษและอินเดีย

บริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงถูกทิ้งระเบิดในสงครามโลกครั้งที่ ๒

ในการทำความตกลงสมบูรณฉบับนี้ นับว่าไทยได้รับการผ่อนผันมากพอสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับบรรดาประเทศที่เข้าร่วมสงครามเป็นฝ่ายอักษะด้วยกันแล้ว สงครามครั้งนี้ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนชาวไทยมากจากพฤติกรรมของทหารญี่ปุ่นที่ทั้งก้าวร้าวและข่มเหงรังแกคนไทย ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันในภาวะสงครามที่เกิดภาวะเงินเฟ้อ ค่าครองชีพสูง เมืองต่างๆ ถูกโจมตีทางอากาศ ชีวิตและทรัพย์สินต้องสูญเสียเป็นจำนวนมาก ทำให้คนไทยได้รู้อิโหน่อิเหน่ของความขมขื่นจากสงคราม และถ้าหากไทยต้องเป็นประเทศที่แพ้สงครามอีกความเสียหายและความทุกข์ทรมานก็จะเพิ่มทวีคูณ แต่ก็ด้วยความสมัครสมานสามัคคีของคนไทยทำให้ไทยสามารถรอดพ้นจากการเป็นประเทศแพ้สงคราม แสดงให้เห็นว่าคนไทยนั้นมีความพยายามที่จะรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติไทยให้คงอยู่ตลอดไป

นอกจากนี้ไทยยังได้ทำความตกลงกับมหาอำนาจอื่นๆ เพื่อขอความสนับสนุนในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ในที่สุดก็ได้เข้าเป็นสมาชิกอันดับที่ ๕๕ ในวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ และได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การชำนาญพิเศษต่างๆ ด้วย แสดงให้เห็นว่าไทยได้รับการรับรองจากมหาอำนาจและนานาประเทศว่าเป็นประเทศที่มีเอกราชและอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ ซึ่งนับเป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ของไทย

บทที่ ๘

การปกป้องแผ่นดินไทยในปัจจุบัน

ชาติไทยของเราอยู่รอดปลอดภัยมาจนทุกวันนี้ก็เพราะความสามารถและความเสียสละของบรรพบุรุษไทยที่ได้พลีชีพเพื่อชาติ รักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกราชอธิปไตยของชาตินบทเรียนของการเสียกรุงศรีอยุธยาในอดีตได้สอนเราให้รู้ถึงผลของการแตกความสามัคคีของคนในชาตินำมาซึ่งภัยวิบัติอันใหญ่หลวงต่อประเทศชาติ คือความสูญเสียเอกราชและอิสรภาพของชาติและของประชาชนไทย จึงควรที่คนไทยทุกคนจะมุ่งมั่นในอุดมการณ์ของชาติในการปกป้องรักษาผืนแผ่นดินไทยไว้ให้อยู่ถาวรอนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดอุดมการณ์ต่อไป ขจัดอุปสรรคเห็นแก่ตัวแยกแยะกันนำมาซึ่งการบ่อนทำลายความมั่นคงและชะงักงันความเจริญรุ่งเรืองของชาติ

๑. ภัยคุกคามจากแนวคิดที่มีความแตกต่างกัน ในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ

การที่คนไทยมีแนวคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกันได้ทำให้คนไทยมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันกลายเป็นศัตรูคู่กัน ต่างคิดทำลายล้างซึ่งกันและกันเพื่อให้ความคิดของตนได้มีผลไปในทางปฏิบัติ และแนวความคิดที่แตกต่างกันนั้นมีพื้นฐานมาจากแนวความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจของโลกที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจที่สำคัญในโลกมีความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและเศรษฐกิจแบบ

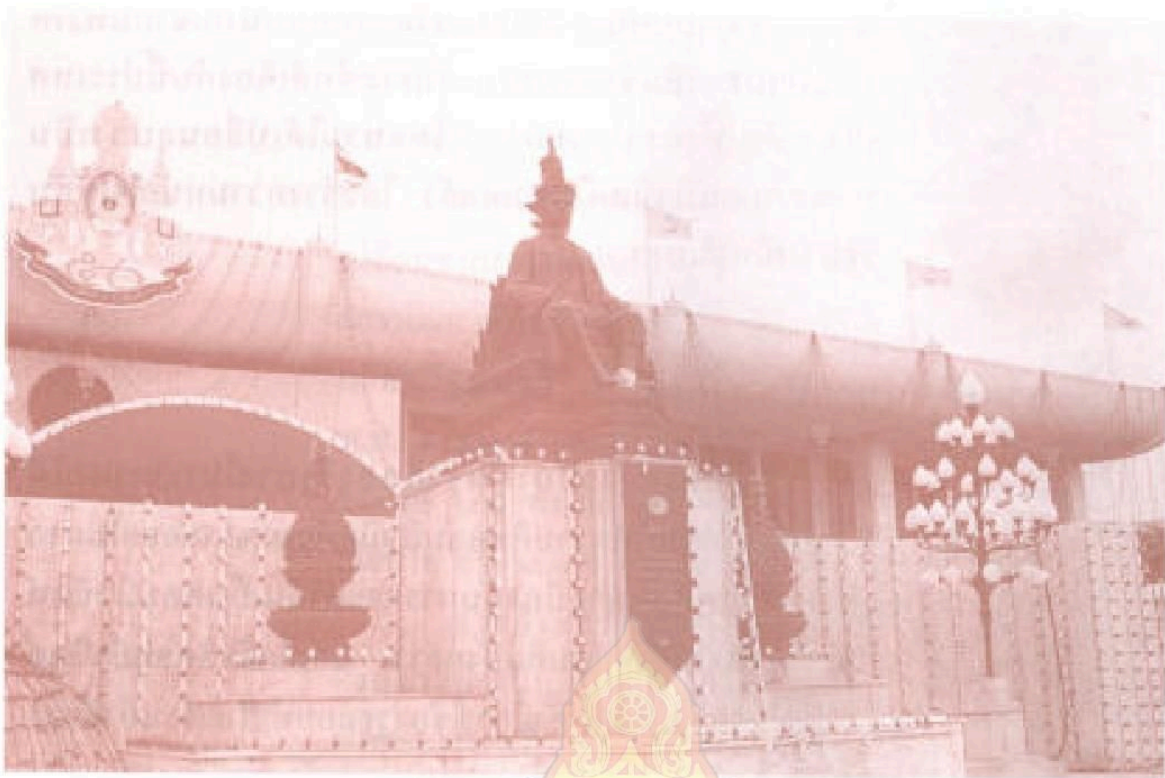
อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

เสรีนิยม กับความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์และเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ซึ่งได้แพร่เข้ามาในประเทศไทยนานแล้วหลังจากที่ประเทศสหภาพโซเวียตเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ในประเทศไทยได้มีการตั้งคณะคอมมิวนิสต์สยามขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ซึ่งดำเนินการในหมู่คนจีนเป็นส่วนใหญ่ และได้แพร่หลายมากขึ้นเมื่อไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ผู้นำในกลุ่ม ‘คณะราษฎร’ ซึ่งมีอำนาจในการปกครองประเทศขณะนั้นได้เกิดมีความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกันและได้ทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่ผู้นำคณะราษฎร จนมีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๗๖ เพื่อขจัดผู้ที่มีความคิดและฝักใฝ่ในลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย อย่างไรก็ตามความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ได้แพร่หลายมากขึ้นจากกลุ่มคน

ที่มีการศึกษายายลงไปยังประชาชนในชนบทที่เป็นชาวนาชาวไร่
รัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ออกกฎหมายป้องกันการ
กระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๙๕ และได้จับกุม
พวกที่มีความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์จำนวนมาก
พวกคอมมิวนิสต์ขณะนั้นมีชื่อว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
จึงหันไปใช้ยุทธวิธีต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ โดยขอ
ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะสาธารณรัฐประชาชน
จีนซึ่งเป็นประเทศที่ปกครองในระบบคอมมิวนิสต์และประเทศ
เพื่อนบ้านอย่างเวียดนามเหนือซึ่งกำลังสู้รบกับเวียดนามใต้
นอกจากนี้พวกคอมมิวนิสต์ยังได้ขยายการปลุกกระตือรือร้นไป
ในชนบทในทุกภาคของประเทศมากยิ่งขึ้น

การปะทะต่อสู้กันด้วยอาวุธระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับ
พรรคคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ.
๒๔๙๘ ที่บ้านนาบัว ตำบลเรณู อำเภอเขาตุพนม จังหวัด
นครพนม (ปัจจุบันอยู่ในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม)
การต่อสู้ระหว่างคนไทยด้วยกันซึ่งมีความคิดเห็นทางการเมือง
และเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน แม้ว่าจะไม่ถึงกับเป็นสงครามกลาง
เมืองอย่างในหลายๆ ประเทศ แต่ได้สร้างความสูญเสียทั้งชีวิต
ทรัพย์สินด้วยกันทั้งสองฝ่าย และยังเป็นการบ่อนทำลายความ
มั่นคงของชาติและความสงบสุขของประชาชน

การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อ
พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ค.ท.) ประกาศจัดตั้ง
กองทัพอปลดแอกของประชาชนแห่งประเทศไทย (ท.ป.ท.) เมื่อ
วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๒ คอยแทรกซึมบ่อนทำลาย
ความมั่นคงของชาติ ก่อวินาศกรรม ปล้นสะดมสถานที่
ราชการ โจมตีชาวชนเชื้อปลุกกระตือรือร้นให้ประชาชนเห็นด้วยกับ
ความคิดของตน รัฐบาลได้ใช้วิธีการปราบปรามอย่างรุนแรง
ทำให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์หนีไปหลบซ่อนตามป่าเขาถ้ำ
ทุรกันดารที่รัฐบาลเข้าไปไม่ถึง เหตุการณ์รุนแรงเมื่อวันที่ ๖
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้ทำให้

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้าตึกรัฐสภา

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕

นักศึกษาซึ่งเป็นปัญญาชนของชาติได้หลบหนีไปเข้ากับพรรคคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนมาก ในเวลาใกล้เคียงกันนี้ประเทศเพื่อนบ้านทั้งลาว เขมร เวียดนามได้เปลี่ยนแปลงเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ไปหมดแล้ว ได้สร้างความหนักใจให้กับรัฐบาลในอันมาก

๒. นโยบายป้องกันชาติของไทย

นโยบายการป้องกันชาติของรัฐบาลในระยะแรกได้พยายามจำกัดไม่ให้ความคิดคอมมิวนิสต์แพร่ขยายออกไปมาก โดยการออกกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และจับกุมพวกที่มีความคิดดังกล่าว แต่เมื่อลัทธิคอมมิวนิสต์แพร่ขยายออกไปมาก ทั้งมีการใช้อาวุธลอบทำร้ายเจ้าหน้าที่และราษฎร รัฐบาลจึงได้ใช้วิธีการปราบปรามด้วยกำลังอาวุธ การต่อสู้ในหลายๆ ท้องถิ่นได้เกิดวีรบุรุษผู้กล้าหาญจำนวนมาก การต่อสู้ครั้งสำคัญที่รัฐบาลสามารถยึดฐานที่มั่นใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์ได้คือยุทธภูมิที่เขาค้อและภูหินร่องกล้า อย่างไรก็ตามแนวทางการต่อสู้ด้วยการปราบปรามอย่างเดิวยังคงจะไม่สามารถต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ให้ได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาดได้ ถ้ารัฐบาลไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขปัญหาของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาทางเศรษฐกิจ ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม การเอารัดเอาเปรียบ และความไม่เป็นธรรมหรือแม้แต่ความบกพร่องของราชการ รัฐบาลจึงได้แปรเปลี่ยนนโยบายใหม่ทั้งภายในและต่างประเทศ โดยภายในประเทศได้หันมาใช้นโยบายการเมืองนำหน้าการทหาร รัฐบาลเห็นความสำคัญของการพัฒนาชนบทว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ จึงได้พยายามยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น ทหารเองก็หันมาช่วยเหลือประชาชนด้วยการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญมั่งคั่ง ภายนอกประเทศก็หันมาเป็นมิตรกับประเทศ

เพื่อนบ้านและประกาศนโยบายเป็นกลางไม่เป็นศัตรูกับประเทศคอมมิวนิสต์ ผลก็คือพรรคคอมมิวนิสต์แทบจะสูญสลายขบวนการต่อสู้ของคน

นโยบายทางการเมืองที่สำคัญของรัฐบาลไทยที่แปรเปลี่ยนจากการต่อสู้ปราบปรามด้วยอาวุธมาเป็นการใช้แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นและสังคมประเทศชาติ เช่น ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๖๖/๒๓ ลงวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ และประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๖๕/๒๕ ลงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งให้รายละเอียดของนโยบาย ๖๖/๒๓ ชัดเจนยิ่งขึ้น

การประกาศนโยบายการเมืองนำหน้าการทหาร ดังกล่าวนับเป็นการเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ด้วยอาวุธมาเป็นการต่อสู้ในแนวทางสันติ สาละสำคัญของนโยบาย ๖๖/๒๓ และ ๖๖/๒๕ คือ

การสร้างระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่สมบูรณ์

การแก้ไขปัญหาทางการเมืองโดยเที่ยงธรรมและสันติวิธี

การปฏิบัติตามหลักอธิปไตยเป็นของปวงชน ให้ประชาชนสำนึกว่าแผ่นดินนี้เป็นของคนที่จะต้องปกป้องรักษา มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของปกครอง ได้ผลประโยชน์และมีส่วนร่วมทางการเมือง

การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ จัดความไม่เป็นธรรมในสังคม และสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

การปฏิรูประบบราชการให้สามารถรับใช้ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธกับคอมมิวนิสต์มาเป็นการต่อสู้ด้วยแนวทางสันติ และปฏิบัติต่อ ผกค. หรือผู้หลงผิดที่เขามอบตัวด้วยดี

การจำกัดความขัดแย้งกับต่างประเทศโดยใช้นโยบาย
เป็นกลาง

นโยบายดังกล่าวมีผลทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ฝ่ายแพ้
มีผู้หลงผิดได้เข้ามอลงขันกับรัฐบาลร่วมเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติ
ไทยจำนวนมาก ในทางการเมืองมีผลกระทบก็ได้เรียนรู้ทำความเข้าใจ
ระบอบประชาธิปไตย กลายเป็นผู้สนับสนุนก้ำกึ่งระบอบ
ประชาธิปไตย ไม่ได้ใช้วิธีรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาล นอกจากนี้
รัฐบาลได้ขยายการศึกษาให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน
ใช้สื่อสารมาหลากหลาย ส่วนสนับสนุนแนวความคิดประชาธิปไตย
แก่ประชาชน

ดังนั้นคนไทยทั้งหลายจึงเกิดความเข้าใจดีต่อกันและ
ล่องหนมาร่วมสร้างสรรค์พัฒนาชาติไทยเพื่อทำให้ประเทศชาติ
เจริญก้าวหน้า ประชาชนมีชีวิตรวมเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๓. การป้องกันรักษาเอกภาพและบูรณภาพของชาติไทย

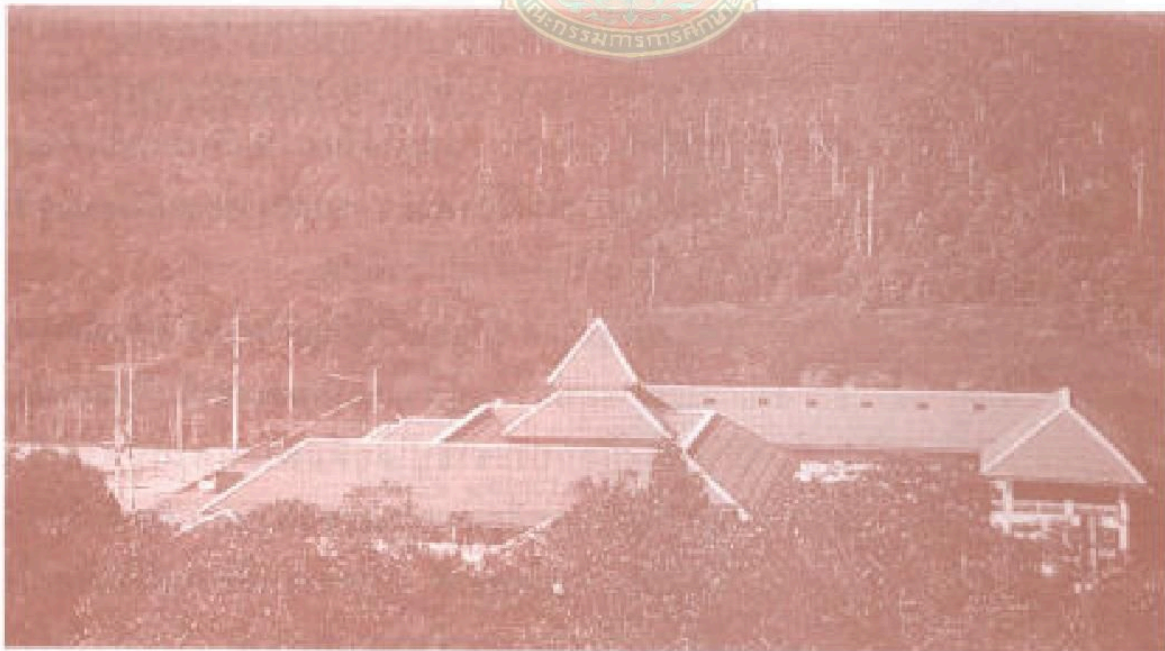
หลังจากที่รัฐบาลเปลี่ยนมาใช้นโยบายการเมืองนำหน้า
การทหาร นับมาเป็นการพัฒนาประเทศ แก้ไขปัญหาทั้งทาง
การเมืองเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน มีความใกล้ชิด
ห่วงใยประชาชนยิ่งขึ้น นับเป็นการได้ชัยชนะอันยิ่งใหญ่เหนือ
พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในการนี้ได้เกิดโครงการ
พัฒนาประเทศขึ้นในภูมิภาคต่างๆ เป็นจำนวนมากที่สำคัญๆ คือ

๑. โครงการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชน.) ที่ถือว่า
ชนบทเป็นรากฐานและหัวใจของประเทศชาติ ถ้าชนบทอยู่ไม่
ได้ประเทศชาติก็อยู่ไม่ได้ โครงการนี้แพร่กระจายไปทุก
ภูมิภาคทุกท้องถิ่น

๒. โครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นโครงการ
ที่มุ่งพัฒนาคนที่จะทำให้เกิดการพัฒนาชีวิตและสังคมตลอดไป
จนถึงประเทศชาติบ้านเมือง เพื่อให้มีความสงบเรียบร้อยร่มเย็น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินในทรงเยือนโครงการหลวงอินทนนท์
ค. บ้านหลวง อ. จันทบุรี จ. เพชรบูรณ์

ศูนย์วิจัยและศึกษาธรรมชาติป่าพสุรินทร์ นราธิวาส ศูนย์กลางฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าพรุโต๊ะแดง

เป็นสุขและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โครงการนี้แพร่ขยายไปทั่วแต่เจริญก้าวหน้ามากในกาลกลาง

๓. โครงการหลวงและโครงการพระราชดำริต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำเนินการเองและทรงแนะนำให้เกิดโครงการเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ

๔. โครงการในภูมิภาคต่างๆ เช่น โครงการอารัมภ์บำรุง ซึ่งสืบต่อจากนโยบายได้เริ่มขึ้นในภาคใต้ โครงการอีสานเขียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งทหารเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท

๕. โครงการอื่นๆ ที่เป็นไปเพื่อความมั่นคงของชาติ เช่น โครงการหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) โครงการไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.) โครงการกองทุนเพื่อพัฒนาชาติ (กนช.) ซึ่งจะเริ่มในพื้นที่ที่มีการแทรกซึมบ่อนทำลายจากผู้ก่อการร้ายก่อนแล้วขยายออกไปในท้องถิ่นต่างๆ

การดำเนินงานต่างๆ นั้นเป็นไปเพื่อความมั่นคงของชาติ ให้ประชาชนยึดมั่นในสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ และเข้าใจในระบบอบประชาธิปไตย แก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจและสังคม การไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม และความด้อยโอกาสในเรื่องต่างๆ ของประชาชนในชนบทที่อาจจะหันไปเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์

ปัจจุบันรัฐบาลสามารถแก้ไขปัญหาดังๆ ทั่วไปได้มากขึ้น อีกทั้งประชาชนมีความเข้าใจและรักหวงแหนในผืนแผ่นดินไทย เข้าใจในระบบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความรักและเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคมประเทศชาติ ประชาชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันร่วมกันเสียสละเพื่อประเทศชาติ จึงกล่าวได้ว่าก่อให้เกิดความปลอดภัยมั่นคงในประเทศชาติมากยิ่งขึ้น

สำหรับภัยคุกคามจากภายนอกประเทศ รัฐบาลได้ใช้วิธีแก้ปัญหาโดยสันติวิธีหรือขับไล่ศัตรูต่างชาติที่เข้ามารุกกล้ำอธิปไตยของชาติไทยได้ทุกครั้ง เช่น ปัญหากับประเทศเวียดนามเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เหตุการณ์ที่ช่องบก อำเภอ น้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ที่ทหารเวียดนามรุกล้ำพรมแดนเข้ามาในเขตประเทศไทย ปัญหากับประเทศลาวเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๐ - ต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ที่เกิดกรณีพิพาทบ้านร่มเกล้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก ได้มีการต่อสู้กันอย่างดุเดือดแต่ได้เจรจากันด้วยสันติวิธีในเวลาต่อมา หรือแม้แต่ปัญหากับประเทศพม่าที่บุกเผาหมู่บ้านชาวดั้นที่จังหวัดตาก เมื่อต้นเดือนพฤษภาคม ๒๕๓๒ และได้ลี้ภัยลี้ภัยอธิปไตยของไทยเข้ามาที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนจนเกิดการปะทะกัน แต่ไทยสามารถผลักดันทหารพม่าออกไปได้ ปัญหาความขัดแย้งกับต่างประเทศดังกล่าวนี้ทางฝ่ายไทยได้ใช้การเจรจาโดยสันติวิธีเป็นสำคัญ แต่ก็ระแวงระวัง เมื่อจำเป็นก็ต้องต่อสู้ขับไล่ศัตรูต่างชาติที่รุกรานเข้ามาตามแนวพรมแดนของไทยเสมอ

๔. ความร่วมมือเสียสละของคนไทย ในการป้องกันรักษาเอกภาพและบูรณภาพของชาติไทย

ประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ผ่านมาเราได้เห็นบทบาทหน้าที่ของคนไทยที่สำคัญยิ่งคือการเสียสละเลือดเนื้อและชีวิตในการป้องกันรักษาเอกราชของชาติตลอดมา ในปัจจุบันคนไทยได้มีความสำนึกในหน้าที่ดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง มีความรักความเทิดทูนและรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความยึดมั่นในอุดมการณ์และเอกลักษณ์ที่ดีงามของไทย โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องการเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารได้สร้างความเข้าใจอันดีใน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทำพิธีเปิดอาคารศูนย์ และการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อเกษตรกรรม

หมู่ประชาชนไทย ได้รับทราบข่าวสารข้อมูลการติดต่อกันอย่างสะดวกและรวดเร็ว ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกร่วมกันและรักกันในฐานะเป็นคนไทยด้วยกัน เกิดและอาศัยประเทศเดียวกัน จึงได้มีความร่วมมือกันเสียสละเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน ตัวอย่างของความร่วมมือเสียสละของคนไทยจะเห็นได้จากเหตุการณ์สงครามที่บ้านร่มเกล้าปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ที่เกิดการสู้รบกันเป็นสงครามย่อยๆ ระหว่างไทยกับลาว ทหารหาญของไทยคือสู้อย่างกล้าหาญ ขอมสละเลือดเนื้อชีวิตเพื่อประเทศชาติ ขับไล่ศัตรูที่รุกรานเข้ามาให้พ้นไปจากอาณาเขตของไทย ประชาชนที่อยู่แนวหลังต่างให้ความช่วยเหลือส่งกำลังใจและปัจจัยต่างๆ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และอื่นๆ แม้แต่โลหิต เพื่อส่งไปช่วยทหารที่บาดเจ็บ หรือเหตุการณ์น้ำท่วมภาคใต้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ที่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนภาคใต้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำผู้แทนหน่วยงานหลายแห่งเพื่อแก้ปัญหาทั่ว

หลายจังหวัด คนไทยในต่าง ๆ ก็ระดมปัจจัยสิ่งของต่าง ๆ ส่งไปช่วยเหลือ รัฐบาลเข้าไปฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในภาคใต้ หรืองานการกุศลต่าง ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือจากพี่น้องประชาชนไทย คนไทยก็ไม่ได้เพิกเฉยแต่ได้ให้ความช่วยเหลือตามกำลังความสามารถของตน

จะเห็นได้ว่าความร่วมมือเสียสละของคนไทยซึ่งใหญ่นัก ทั้งนี้ก็เพื่อความมั่นคงของชาติ ความเป็นเอกภาพ และบูรณภาพของชาติเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่าประเทศไทยมีความเป็นเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและคงมั่นในเอกราช อธิปไตยและอธิปไตยตลอดไป

บทสรุป

ความสามัคคีและความมีส่วนร่วมของคนไทย ในการรักษาความมั่นคงของชาติไทย

ประเทศไทยเราเจริญรุ่งเรืองดำรงความเป็นเอกราช อธิปไตย มีเอกภาพ บูรณภาพ ประชาชนมีอิสรภาพเสรีภาพ ตามระบอบประชาธิปไตยในทุกวันนี้ก็ด้วยบรรพบุรุษของเรามีความรักชาติ มีความสมัครสมานสามัคคีเสียสละเลือดเนื้อและชีวิตในการต่อสู้ป้องกันรักษาชาติตลอดมาทุกยุคทุกสมัย

เราคนไทยในปัจจุบันต่างชาวซึ่งในมรดกอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษของเรามอบไว้ให้ เราทุกคนก็มีความรักชาติ มีความสำนึกและภูมิใจในชาติไทย ภาคภูมิใจที่เกิดเป็นคนไทย มีความรักความผูกพันห่วงแหนในเอกราช อธิปไตย และผืนแผ่นดินไทย อันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของเรา เราต่างมีความรักเกียรติรักศักดิ์ศรีของความเป็นไทย เห็นคุณค่าและยกย่องเชิดชูมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าทั้งภาษาและศิลปวัฒนธรรม มีความศรัทธาและยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การที่คนไทยทุกคนมีความรักใคร่สามัคคี มีความเสียสละช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้นเป็นหลักประกันในเอกภาพ บูรณภาพ และความมั่นคงของชาติ ด้วยทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาความมั่นคงของชาติ โดยถือว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของตนในการรักษาชาติบ้านเมืองให้คงอยู่ตลอดไป ต้องรักษาไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตย และความเป็นไทย จะต้องร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาชาติบ้านเมืองตามความรู้ความสามารถ ประสพการณ์ของตน มีความเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อ

เยาวชนร่วมใจรักผืนดินแดนสยาม

ประโยชน์ส่วนรวมของชาติ จะต้องรักษาผลประโยชน์ของชาติซึ่งเป็นผลประโยชน์ของประชาชนทุกคน เช่น สาธารณสมบัติ ทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชาติ จะต้องเสียภาษีอากรให้รัฐนำเงินไปใช้พัฒนาประเทศ ใช้สิ่งของที่ผลิตในประเทศไทยโดยคนไทย ไม่อุดหนุนฝีมือคนไทย อุดหนุนสินค้าไทย ช่วยเหลือคนไทยด้วยกันในยามที่เดือดร้อนประสบภัยในฐานะเป็นคนไทยด้วยกันอยู่ร่วมแผ่นดินไทยด้วยกัน รวมทั้งจะต้องสอดส่องดูแลผู้คิดร้ายทำลายชาติหรือทำลายความมั่นคงปลอดภัยของชาติและประชาชน เราจะต้องช่วยกัน

‘ชาติ’ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทุกคนต้องรักษาไว้ หลายประเทศต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับการสิ้นชาติ ไม่มีชาติ ไม่มีผืนแผ่นดินจะอยู่ ต้องไปอาศัยชาติอื่น ดินแดนอื่น หรือไม่ก็ทนทุกข์ทรมานกับการไร้อิสรภาพเสรีภาพ บรรพบุรุษของเราได้

พลีชีพเพื่อชาติ รักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกราช ความรักใดๆ ก็
ไม่อาจเปรียบเทียบได้กับความรักชาติ เราคนไทยทุกคนก็มี
ความรักชาติ ขามสงบเราก็พัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญ
ก้าวหน้า แต่เมื่อใดที่ชาติมีภัยก็ร่วมใจกันต่อสู้แม้ตัวจะตายก็
ไม่เสียดายชีวิต ขอเพียงชาติไทยอยู่รอดปลอดภัย ดังบทกลอน
ในบทละครเรื่องพระร่วงตอนหนึ่งว่า

เรานี้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง ควรคำนึงถึงชาติศาสนา
ยอมตายไม่เสียดายชีวา เพื่อรักษาเอกราชของชาติไทย

บรรณานุกรม

บจร ชูพานิช. ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยก่อนตั้งกรุงสุโขทัย. องค์การกำ
ของคูสุภา. ๒๕๒๕.

. ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยบางกอก. ภาควิชาประวัติ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๘,
๓๕๕ หน้า.

. ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา. สมาคมสังคมนศาสตร์
แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๓, ๒๓๘ หน้า.

. ถิ่นอารยธรรมประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ. ๑๖๐๐ - ๒๓๑๐.
ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสาน
มิตร, ๒๕๒๖, ๒๓๒ หน้า.

จลาห์น แบล็ค และเฮร์ เก เป็นดา. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียง
เฉียงใต้สมัยใหม่ ลัทธิอาณานิคม ลัทธิชาตินิยม และการ
สลายตัวของลัทธิอาณานิคม. แปลโดยจีนจิตต์ อัมไพพรรณ
และกรณี กาญจนภูมิ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๒๕, ๒๓๒ หน้า.

ชัย เมืองศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัย ๒๓๙๒ - ๒๔๕๓ ตอนที่ ๑
ด้านสังคม. บ้านเรือนศิลป์, ๒๕๑๗, ๕๕๕ หน้า.

ดำรงราชานุภาพ. สมเด็จพระนเรศวร. ไทยรบพม่า. พิมพ์ครั้งที่ ๗. คลัง
วิทยา. ๒๕๒๐, ๘๕๕ หน้า.

. พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. คลังวิทยา, ๒๕๑๗
, ๒๖๘ หน้า.

ณอม อานามวัฒน์ และคนอื่นๆ. ประวัติศาสตร์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๒, ๓๔๗ หน้า.

พันย่อง. ประวัติศาสตร์พม่า. แปลโดย เฟซรี สุมิตร. สมาคมสังคม
ศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕, ๒๒๑ หน้า.

ธานีนาถ์ กรัณวิเชียร. พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย.
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๕, ๑๑๕ หน้า.

-, **ลัทธิและวิธีการของคอมมิวนิสต์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรมวิชาการ, ๒๕๒๐, ๑๐๐ หน้า.
- ณรงค์ พ่วงพิศ, **ประวัติศาสตร์และการปกครองเมืองไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๖, ๓๘๒ หน้า.
- นายกรัฐมนตรี, สำนัก คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย- **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - ๓**, กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๕, ๓๑๕ หน้า.
- บัณฑิต แต้พิทักษ์, **การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๓๑)**, ปริญญาพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๘, ๓๑๐ หน้า. (อัดสำเนา)
- ประชาสัมพันธ์, กรม, **คอมมิวนิสต์คิดร้ายอย่างไร? รวมบทความบางเรื่องที่น่าออกเผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย**, ๒๕๑๑, ๑๘๑ หน้า.
- ประชุมศิลปินจารึก ภาคที่ ๑ จารึกอนุชาตย์, ศูนย์สุโขทัยศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๐, ๑๕๕ หน้า.
- ประยูทธ ลิขิตพันธ์, **ประวัติศาสตร์ มหาอาณาจักรไทย**, สมุทรปราการ : แก้วบรรณกิจ, ๒๕๒๗, ๖๑๓ หน้า.
- ประทีป เหมือนนิล บรรณาธิการ, **ประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี**, เอกสารประกอบการสัมมนาทางประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี ณ วิทยาลัยครูเทพสตรี ลพบุรี ๖-๘ ธันวาคม ๒๕๒๒, ๓๕๕ หน้า.
- ประณี ดาละลักษณ์, พลโท, **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยก่อนตั้งถิ่นฐานในแหลมอินโดจีนจนถึงสมัยอยุธยา**, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในพิธีพระราชทานเพลิงศพ พลโทประณี ดาละลักษณ์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๑๓.
- พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๔, ๒๕๘ หน้า.
- พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓, คลังวิทยา, ๒๕๑๖, ๗๒๓ หน้า.

เพ็ญศรี ตู่. รวมบทความประวัติศาสตร์ : ศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศรี
ตู่. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑,
๒๓๒ หน้า.

ไพฑูรย์ มีกุล. ประวัติศาสตร์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. มหาสารคาม :
ปริศนาการพิมพ์, ๒๕๒๑, ๒๕๐ หน้า.

ภารดี มหพันธ์. ประวัติศาสตร์การปกครองไทย. ศิลปบรรณาการ,
๒๕๒๗, ๑๕๘ หน้า.

สนั่น เมืองวงษ์. ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์สู่สังคม
สงขลา : โรงพิมพ์ไทรน้ำ, ๒๕๒๐, ๑๕๗ หน้า.

..... ประวัติศาสตร์ธนบุรี - รัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. โรง
พิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๑๕, ๔๕๐ หน้า.

สงครามครั้งสำคัญในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. ขมรมพระนิพนธ์ สมเด็จพระ
กรมพระยาจักรีราชานุภาพ, มปป. ๒๕๑ หน้า.

สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ. ขบวนการเสรีไทยกับการต่อต้านญี่ปุ่นสมัย
สงครามโลกครั้งที่สอง วารสารธรรมศาสตร์. มีนาคม ๒๕๓๒,
๒๘-๕๕.

แสงโสม ภาพยนตร์, ม.ร.ว. และวิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์กรุง
รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๒๕ -
พ.ศ. ๒๓๕๔. กรมศิลปากร, ๒๕๒๕, ๒๘๑ หน้า.

สุนทร ชูตินทรานนท์. สงครามการเวกภัยกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒
(พ.ศ. ๒๓๑๐) : ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์
คลองหลวง. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๓๑, ๑๐๖ หน้า.

เอกลักษณ์ของชาติ, คณะกรรมการ. เราคือไทย. โรงพิมพ์สำนัก
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๔, ๑๗ หน้า.

โอ แชนิกา, แฟรงกลิน มาร์ก. สงครามกองโจรยุคปัจจุบัน การตีประยุทธ์
กับขบวนการกองโจรคอมมิวนิสต์. แปลโดยประเวศ ศรีพิพัฒน์.
โรงพิมพ์อักษรสาส์น, ๒๕๑๒, ๓๐๕ หน้า.

ผู้จัดทำ

ผู้เขียน รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มุสิกศิลป์

ผู้ตรวจ รองศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ

บรรณาธิการ สมพร จารุณี

ภาพปก อนุรักษ์ วงศ์ใหญ่

ภาพประกอบ สมพร จารุณี

นพรัตน์ ก. ศรีสุวรรณ

